

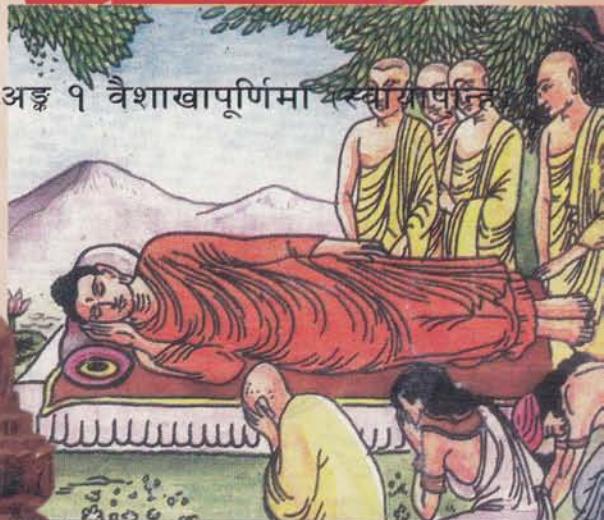
आनंद मासिक पत्रिका

The Anand

वर्ष ३४

अंकु १ वैशाखपूर्णिमा दर्शन समाप्ति

आनन्दभूमि

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

बु.सं. २५५०

ने.सं. ११२६ स्वायां पुस्ती

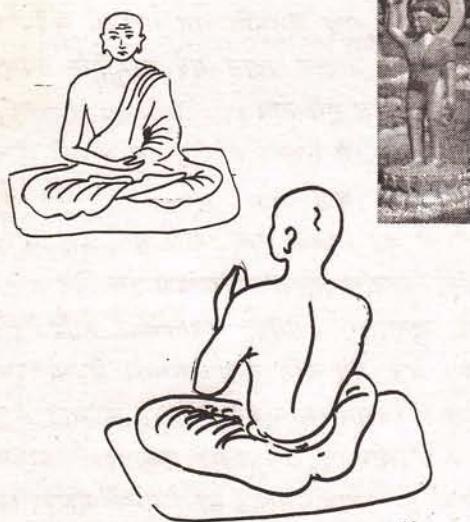
२०६३, वैशाखशुक्लपूर्णिमा

वर्ष ३४ अंक १

The Ananda Bhoomi A Buddhist Monthly:

Year. 34 No. 1

बौद्ध वचन

किछो मनुस्सपटिलाभो किच्छुं मच्चान' जीवितं ।

किच्छुं सद्गम्मसवणं किच्छो बुद्धानं उपादो

मनुष्य भई जन्म लिनु दुर्लभ, मानिस भएर बाच्नु पनि
दुर्लभ, सर्वम् श्रवण गर्नु दुर्लभ र बुद्ध जन्म दुर्लभ

कार्यालय ठेगाना

आनन्दकुटी विहार गुथि

पोस्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

फोन : ४२७९४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७

ई-मेल : anandkutibihar@ntc.net.np

वार्षिक रु. १५०/-

आनन्दभूमि

विषय सूची

१) सम्पादकीय	-	२
२) कविता	-	३
३) बुद्ध जयन्ती बौद्ध नयाबर्ष	- भिक्षु सम्यकसम्प्रीय प्राणपुत्र	४
४) बुद्ध र स्वास्थ्य	- भिक्षु अश्वोधोष	७
५) शरीर भित्र अर्को शरीर !	- भिक्षु धर्ममूर्ति	(८)
६) कविता	-	१२
७) एकाङ्गी नाटक :-दुविधा	- विनोद पासवान	१३
८) बुद्धजयन्ती समारोह एक विवरण - ईश्वरमान सिंह	-	१५
९) सत्यया लैपु न्याना विज्ञाइङ्क बुद्ध-	भिक्षु कोलित	१६
१०) बुद्धो अन्तिम वर्ष र दिन	- भिक्षु कोण्डन्य	१९
११) शान्तिको चाहना बुद्धको शिक्षा	- केशरी वज्राचार्य	२३
१२) शान्तिको अग्रदृत भगवान बुद्ध	- (एस पी "आस"	२५
१३) समस्यावाट मुक्त जीवन	- बीरेन्द्र श्रेष्ठ..दीपकर किर्तिपुर	२७
१४) प्रश्न-उत्तर	- रीना तुलाधर परियति सद्गम कोविद	२८
१५) अन्तरवार्ता	-	३०
१६) Who is the Buddha's?	- Thubten Chodron	३३
१७) Triple Gems	- Bijaya Tuladhar	३५
१८) Observing the Bishak..	- Prem. L. Chitrakar	३७
१९) बौद्ध गतिविधि	-	३९

आवरण पृष्ठ

त्रिसंयोग दिन सिद्धार्थ, जन्म
बोधिज्ञान प्राप्त र महापरिनिर्वाण

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरी

सम्पादकीय

निर्देशक
भिक्षु कुमारकाशयप महास्थानीय

सल्लाहकार
भिक्षु ज्ञानपूर्वक महास्थानीय
तीर्थनारायण मानन्धर

सरपादक
भिक्षु धर्मसूत्री

प्रबन्ध सरपादक
संघरत्न शाक्य

सहयोगी
भिक्षु प्रज्ञारत्न

आर्थिक व्यवस्थापक
माणिकरत्न शाक्य

विशेष सहयोगी
त्रिभुवनधर तुलाधर

सहयोगी
मणिरत्न तुलाधर

सहयोगी
बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघ.)
भिक्षु मैत्री महास्थानीय (लुम्बिनी), अ. इन्द्राचारी,
सत्यना शाक्य, नरेश वज्राचार्य / विद्यादेवी शाक्य
(वटवल), याम शाक्य (बैनी), सर्जु वज्राचार्य
(पाल्या), उत्तम बुद्धाचार्य (पोखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य
(वाग्नुड), विजय गुरुड (लमजुङ) शेर्खर शाक्य
(नारायणगढ), सुवर्णमुनि शाक्य (मैरहवा),

कर्मचुटर सञ्जा
तथा
आवरण सञ्जा
नसना कम्प्युटर सर्विस, ४२७०६५

त्रुट्टन
एस. प्रिन्स, काठमाडौ

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुथि
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

आज सिद्धार्थ गौतमको जन्म, सम्बोधिलाभ र गौतम बुद्धको महापरिनिर्बाण दिवस, विसंयोगको दिन समस्त विश्व बौद्ध धर्मावलम्बिहरुका र शान्तिप्रेमीहरुको प्रेरणादायी दिन, २५५० औं बुद्धजयन्तिको दिन।

मध्यम मार्गको बाटोबाट मध्यम प्रतिपदा मार्फत सुख शान्ति अनुभूतगर्त अवसर प्राप्त भएको दिन। बुद्धको महान दिनलाई अनुस्मरण गर्दै बुद्धप्रति श्रद्धा-सुमन चढाउदै आध्यात्मिक सुख शान्तिको लागि प्रतिपत्तिमय आचरणको अनुसरणको महत्वलाई आत्मासात गर्ने दिन।

शान्तिको महान सन्देश द्वन्द्व एवं कोलाहल युक्त समाज, देश र विश्वभरि फैलाउने, शान्ति र सुख अनुभूति गर्ने गराउने सबैप्रति मैत्रि एवं भावपूर्ण शुभ-कामना आदान प्रदान गर्दै सामुहिक रूपमा शान्तिको बाटोमा अधिबद्ध ग्रेरित हुने दिन।

बुद्धत्वको लाभ मानव धर्मको उत्कर्ष हुँदा मानव धर्मको ज्ञान एवं अनुसरण तै बुद्धधर्मको वा बुद्धशिक्षाको मूलधार हो भने ती मानवधर्मको प्रत्याभूतिहरु नै बुद्ध नजिक पुग्ने सरल मार्ग हुन्। आज ती सरल मार्गतिर लम्कान्दै बुद्धप्रति सच्चा भक्ति दर्शाउने दिन।

जातिभेद कुलभेद, छुवाछुत, वर्णभेद, उचितिचता आदि सबै मानव धर्म विरोधि छन्। अतः बुद्ध पनि यसकिसिमका भेदभावपूर्ण धर्मताका विरोधि हुनुहुन्छ। बुद्धलाई मानुभन्तु नै ती भेदभाव पूर्ण धर्मतालाई नमान्तु हो र भेदभावपूर्ण धर्मतालाई नमान्तु नै मानव धर्मलाई सहितरुपमा मान्तु हो। र मानव धर्मलाई मान्तु भनेकै महामानव बुद्धलाई मान्तु हो। आज त्यही महामानव बुद्धको अनुस्मरण गर्ने दिन।

जसले समानता, मैत्री, करुणा, सदभाव र आत्मियता जस्ता मानवीय गुणलाई व्यवहारीकरण गर्दछ। उसले मानव धर्मलाई अंगालेको हुन्छ र बुद्धको शिक्षालाई अनुकरण गरिएको ठहर्द्ध भने सहि रूपमा बुद्धलाई बुझन र चिन्त प्रयत्नरत रहेको अभाष मिल्दछ। अनि उसले नै आज दिनको महत्वलाई बुझेको हुन्छ। आज ती महत्वलाई बुझि उदार मानसिकताको आभाष भल्काउने दिन।

यसरी बुद्धको समता, मैत्री, करुणा, सदभाव, आत्मियता, ममतामयी मानवीय शान्ति सन्देसले देश र विश्वमा शान्ति सुखको सुवास फैलियोस्।

यस उल्लासमय दिनको शुभवसरमा यहाँहरुको सुख शान्ति एवं समृद्धिको लागि हार्दिक मंगलमय शुभकामना आनन्दभूमि परिवार व्यक्त गर्दछ।

बुद्धजयन्ती

आयो बुद्धजयन्ती २०६३,
गयो बुद्धजयन्ती २०६२ ।
यो चलिरहन्छ यसरी नै,
चलिरहेछ पहिलेदेखि नै ॥
मनाउने बुद्धजयन्ती कता कता,
बुद्धको ज्ञान र उपदेशलाई सम्भी ।
गरे शुरु, भाषण र नारा जता जता,
मनाए बुद्धजयन्ती यसरी सदा सर्वदा ।

सायद्

परिस्थिति थिएन होला यस्तो कतै पहिला,
महामानवको पवित्र दिनलाई सकिम्भने बेला ।
दिने प्रधानता आतङ्ग र द्वन्द्वलाई कतै,
मात्र थियो गुण गान गाउनु र आचरण शुद्धि सदा ।

तर आज

बुद्धजयन्ती, बुद्धजयन्ती भएन बुद्धजयन्ती,
भए कुनै एउटा, बुद्ध बिलाशका आम सभा ।
जहाँ बुद्धको पवित्र जन्म दिनमा,
गाउनु त: बुद्धको गुण गान कता कता,
भट्ट्याउन थाले, आफै माध्युर्यताको गाथा ।
त्यो त: नाम मात्रको थियो भव्यताका साथ,
बुद्धजयन्ती मनाओ २५५०ओ ।

फेरी

शान्तिको कामनार्थको लागि नै,
अर्को एक बुद्धजयन्तीलाई कुरौ ।
कुनै केहि विषय नभए पनि,
हत्या हिंसा रोक्ने भाषण र नारा लगाओ ।
आगामी बुद्धजयन्ती भव्यताका साथ सफल पारौ ।

अन्ततः

बुद्धका जति पनि उपदेश,
मार्गदर्शनहरु छन् ।
रहने छन्, ती सबै पुस्तकका ठेलि,
र शीलालेखहरुमा ।
राग, द्वेष, मोह हटाऊँ,
यी सब पुस्तकका ज्ञान ।
नहटाऊँ यी सब,
कलुषित विचारलाई,
न त्र फेरी,
आगामी बुद्ध जयन्ति कुन नारा दिएर मनाऊँ ।

पुनर्श्चः

यो यसरी नै चलिरहे छ,
र चलि नै रहने छ निरन्तर ।
मात्र नाम, भाषण र नाराको फरक,
बाँकी, अरु ती सब एकै हुन् जुन म, मा तपाइँमा रहेको छ
विचार

आभा

बुद्ध सम्बत २५५० को शुभकामना सहित

- रोशना तुलाधर,

ज्याठा, भूवाबहाल, काठमाण्डौ ।

बुद्ध सामु युद्ध हारेको छ फेरि एकपटक
बुद्ध सम्बत २५५० मा

बुद्धको सामु युद्ध हारेको छ फेरि एकपटक
नयाँ वर्ष २०६३ मा

नयाँ उमंग लिएका छन सबै नेपालीले
नयाँ सूर्यको प्रकाश संगै
नयाँ धोको पालेका छन सबै नेपालीले
नयाँ सूर्यको लाली संगै

हत्या, हिंसा र लुट व्याप्त देखेर
देश अधिक उदास छन्
अशान्ति र असुरक्षा व्याप्त देखेर
जनता अझ अधिक उदास छन्

देशले बोकेको रगतको ताता आफ्नो जिउको
अबको दिनमा मेटिने कसरी ?
आफ्नै कर्मले बोकेको दुख जनताको
अबको दिनमा नमेटिने कसरी

शान्तिको लागि भए पनि अब त बिसाउं है
गोला र बारुदलाई पक्कै सदाका लागी
जनताको लागि भए पनि
स्वार्थ र अहंलाई चतक्कै त्यागौं सदाका लागी

अब आउने दिनमा लडाई र बारुद होइन हामीलाई
शान्तिको बिगुल चाहिएको छ
अब आउने दिनमा युद्ध होइन हामीलाई
बुद्धको सन्देश चाहिएको छ

यहिनै हो हाम्रो साभा चाहना
बुद्ध सम्बत २५५० को
यहिनै हो हाम्रो साभा कामना
नयाँ वर्ष २०६३ को

भवतु सबै मंगलंम ।

बुद्धजयन्ती, बौद्ध नवावर्ष.....?

मिश्र विशुद्धानन्द
(सम्यकसम्बोधि प्राणपुत्र)

बुद्धजन्मभूमिका बौद्धहरुको बुद्ध जयन्ति बारे मिथ्यादृष्टि छ । सबैलाई थाहा भएको हो भगवान बुद्धको जन्म लुम्बिनीमा भएको, ३५ वर्षको उमेरमा बोधगयामा सम्बोधि लाभ भएको र ८० वर्षको उमेरमा कुशीनारा मा परिनिर्वाण हुनुभएको भनेर । हाम्रा बौद्धहरुले बुद्धको ८० वर्षको आयुलाई जम्मा एक दिनको मानेर बस्दछन् । जस्तै-

विक्रमसम्बत २०६३ अनुसार जन्म पनि २५५० को वैशाख पूर्णिमामा, सम्बोधि लाभ पनि २५५०को वैशाख पूर्णिमामा, परिनिर्वाण पनि २५५० को वैशाख पूर्णिमामा । त्यही वैशाख पूर्णिमाको दिन 'जन्म, सम्बोधिलाभ र परिनिर्वाण भएकोले विसयोग दिवस हो । त्यसैले २५५० औं बुद्ध जयन्ति मनाउँै' भनेर आफू पनि मनाउँछ अरुलाई पनि मनाउने अनुरोध गर्दछ ।

जयन्ति शब्दले जन्मदिन मनाइने कार्यक्रम भनी जानिन्छ । यदि जीवत व्यक्तिको जन्मदिन मनाउदा जन्म उत्सव भनिन्छ भने मृत्यु भैसकेको व्यक्तिको जन्मदिन मनाउन जयन्ति भनिन्छ । यसैले बुद्धजयन्ति भन्नुको अर्थ नै बुद्ध जन्मदिन भनिएको हो ।

बौद्ध इतिहासअनुसार जब सम्यकसम्बुद्धको परिनिर्वाण भयो तब उहाँको अनुयायीहरुले उहाँको मरण तिथिलाई स्मरण गर्दै एक वर्ष वित्यो, दुई वर्ष वित्यो भन्नै वर्ष गन्दै गए । यही वर्ष पछि गएर बुद्ध सम्बतको रूपमा स्वीकार्य भयो । अतः बुद्धसम्बत भनेको सम्यकसम्बुद्धको मृत्युको वर्ष बताउने सम्भव हो ।

यस विषयमा पनि केही स्पष्टिकरण दिन आवश्यक छ । सम्यकसम्बुद्धको परिनिर्वाण भएपछि जुन तिथिको कालगन्ति भयो त्यो उहाँको परिनिर्वाणको एक वर्षपछि मात्र सुन भयो । अर्थात एक वर्षपछि उहाँको परिनिर्वाण भयो भनेर कालगन्ति गर्नुको अर्थ बुद्धसम्बत पनि १ वर्ष भयो भने अर्थ लाग्छ । यसरी परिनिर्वाणको १ वर्षपछि बुद्धसम्बत सुरुभएको समयमा बुद्धको आयु ८० र १ गरी ८१ वर्ष पूर्वको हुन्नान्छ । त्यसैले बुद्धसम्बतको तुलनामा बुद्धको जन्म वर्ष निकाल्दा २६३० मा ८१ वर्ष थप्नुपर्ने र ज्ञानलाभको लागि ४६ वर्ष थप्नुपर्ने हुन्छ । तर सोभाँ तरिकाले मात्र यहाँ ८० वर्ष र ४५ वर्षको हिसाब निकालिएको छ ।

उहाँको जीवन आयु ८० वर्षको भएकोले उहाँको जन्म वर्ष निकाल्पर्दा वा जन्म जयन्ति मनाउँदा बुद्धसम्बतमा ८० वर्ष वा ८० वटा वैशाख पूर्णिमा थप्नुपर्द्ध भने अभिसोम्बोधि ४५ वर्षअगाडि भएको कारणले ज्ञानलाभ गरेको वर्ष निकाल बुद्धसम्बतमा ४५ वर्ष वा ४५ वटा वैशाख पूर्णिमा थप्नुपर्द्ध । यसअनुसार वास्तवमा हुनु पर्ने २६३०औं बुद्ध जन्म जयन्ति, २५९५औं सम्बोधि लाभ दिवस र २५५०औं परिनिर्वाण दिवस र बुद्धसम्बत २५५० हो ।

दुख्खको करा छ- इतिहास थाहा पाउने बुद्ध जयन्ति समारोह समिति, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, धर्मोदय सभा, लुम्बिनी विकास कोष आदि कसैले पनि हिम्मत गर्न सकेको छैन र चिन्तन पनि गरेको छैन होला लुम्बिनीको सम्मान गर्दै २६३०औं बुद्ध जयन्ति मनाउन ।

बुद्धजन्म वर्ष र ईश्वीसम्बत

यस सन्दर्भमा ईश्वीसम्बतको तुलनामा बुद्धजन्म वर्षको पनि चिन्तन गर्नुपर्ने आवश्यक भैसकेको छ । किनकि पणिडत राहुल सांस्कृत्यायनले बुद्धको जन्म ४६३ ईश्वीसम्बतपूर्व मान्नुभएको छ । उहाँको भनाइलाई स्वीकार गर्दै ४६३ ईश्वीपूर्वलाई पुष्टि गर्दै सम्यकसम्बुद्ध प्रस्तुतको सम्पादकीयमा भद्रत्त कोण्डञ्चले यसरी प्रमाण दिनुभएको छ ।

..... अशोकको राज्याभियेक बुद्धको परिनिर्वाण भएर २८१ वर्ष पश्चात भएको मानिन्छ भने राज्याभियेकको समयमा अशोकले चारवर्ष त शासन गरिसकेकै थिए । यस हिसाबअनुसार अशोकको राज्यारम्भ बुद्धको परिनिर्वाणको २४१ वर्षपछि मात्र भयो । विन्दुसारको २८ वर्ष र चन्द्रगुप्तको २४ वर्ष राज्यकाललाई जोडेर २९४ घटाउँदा चन्द्रगुप्तको राज्यारम्भ बुद्ध परिनिर्वाणको १६२ वर्ष पश्चात भएको निश्चित हुन्छ ।

सिकन्दरको आक्रमण तिथिलाई निश्चित मानिन्छ भने त्यसैको आधारमा चन्द्रगुप्तको राज्य ३२१ ईश्वीपूर्वमा भएको मानिन्छ । ३२१ १६२, ४६३ ईश्वीपूर्वमा बुद्धको परिनिर्वाण भयो । बुद्ध ८० वर्षसम्म बाँचे । त्यसैले रिस डेविडस्को मतअनुसार जन्मतिथि ४६३ ८०, ४६३ ईश्वीपूर्व तथा निर्वाण तिथि ४६३ ईश्वीपूर्व सिद्ध हुन्छ ।.....

तर यस गणनामा सिंहाली राजपरम्परा, भारतीय राजपरम्परा जस्तै- समाट अशोकको राज्याभियेक, विन्दुसार र चन्द्रगुप्तको राज्यकाल, सिकन्दरको भारत आक्रमण आदिलाई आधार बनाएको छ । यी सबलाई गणनामा त्याउनु विशेष बुद्ध खियाउनुपर्ने हुन्छ । र प्रमाणको लागि धैरै तथ्याङ्कहरु प्रस्तुत गर्नुपर्ने हुन्छ, जुन अन्वेषकहरुका लागि सहजै स्वीकार्य नहुनसक्छ । जस्तै-

अशोकको ४ वर्षको शासनकाललाई २८१ मा घटाउँदा कसरी २४१ भयो ? यो त ४० वर्ष घटाउँको भयो । फेरि विन्दुसार र चन्द्रगुप्तको राज्यकाललाई घटाइएको २१४ कहाँबाट आयो ?

यदि भद्रत्त कोण्डञ्चबाट प्रस्तुत तथ्याङ्क सही हो भने त्यहाँ ६७ वर्षको गडबडी भएको पाईन्छ । जस्तै- अशोकको २८१ लाई २४१ मा त्याएर ४ वर्षको राज्यकाल घटाइएको छ । यस हिसाबमा ४० वर्ष फरक छ । अर्को विन्दुसारको राज्य र

चन्द्रगुप्तको राज्य घटाउँदा २४१ हुनुपर्नेमा २१४ संग घटाइएको छ । यसमा पनि २७ वर्ष फरक छ । यदि यी फरक हुन गएका तथ्यांकलाई जोडेमा ४० र २७ गर्दा ६७ वर्ष हुन आउँछ । यो फरक परेका ६७ वर्षलाई ४८३ मा जोडदा ५५० ईश्वीपूर्व परिनिर्वाण र ५६३ मा जोडदा ६३० ईश्वीपूर्व जन्म वर्ष हुनआउँछ ।

भनुको अर्थ यसरी विभिन्न राज्यकालका कालगण्ठितहरु प्रमाणको रूपमा प्रस्तुत गर्दा अति नै सूक्ष्मरूपले अध्ययन नगरिकन हुचुवातालले प्रस्तुत गर्दा माथि भ्रम परेखै भ्रम पर्ने निश्चित नै छ । त्यसैले विद्वानहरुबाट सहजै स्वीकार्य नहुने हुचुवा प्रमाणहरुको आधारमा सहजै यथार्थ भनेर विश्वास गर्नसकिन्न । त्यसैले ईश्वीसम्बतको तुलनामा बुद्धजन्म वर्ष निकाल सहज तरिका अपनाउनु नै उपयुक्त हुन्छ । जस्तै-

बुद्धसम्बत २५५० को समय ईश्वी सम्बत २००६ छ । यस ईश्वीसम्बतमा परिवर्तन आउने छैन, निश्चित नै छ । यसअनुसार बुद्धसम्बत ईश्वीसम्बतको तुलनामा २५५० (२००६.५४४ वर्ष अगाडि भएको प्रमाणित नै छ) । यसमा ८० वर्ष थेमा ५४४,८०, ६२४ हुन्छ । यसअनुसार बुद्धजन्मवर्ष ६२४ ईश्वीपूर्व भएको प्रमाण सहजै दिन सकिन्छ । यति सरल कालगण्ठिलाई ओझेलमा पारेर भ्रम सूजना हुने कालगण्ठिको आधारमा ५६३ ईश्वीपूर्व भनी प्रमाण दिनुको अर्थ विवादलाई निम्नो दिनु हो । यथार्थ विषयमा विवाद उठाउनु स्वाभाविक र सामयिक नै हुन्छ ।

अतः जबसम्म बुद्धको आयु ८० वर्ष हो भन्ने प्रमाणित हुन्छ, जबसम्म बुद्धसम्बत २५५० प्रमाणित हुन्छ, जबसम्म बुद्धसम्बत बुद्धको परिनिर्वाणदेखि सुरु भयो भन्ने प्रमाणित हुन्छ र जबसम्म ईश्वीसम्बत २००६ आधार तथा तथ्यहरु प्रमाणित नै हुन्छन् तबसम्म बुद्धजन्मवर्ष ६२४ ईश्वीपूर्व र परिनिर्वाण ५४४ ईश्वीपूर्व भएको प्रमाणित नै हुन्छन् । यी वर्षहरुलाई परिवर्तन गर्न माथि बताईका आधारहरुमा परिवर्तन आएको एक ठोस आधारहरु चाहिन्छ । त्यसरी ठोस आधार वा तथ्यांक प्रस्तुत नभएसम्म ६२४ र ५४४ नै यर्थाको रूपमा रहने छ ।

धन्य छ बौद्ध तिम्रो जन्मस्थल, बुद्धत्व प्राप्ति, चारिका स्थलमा कस्ता कस्ता आउँन्, तिम्रो नाम लिएर? शायद तिमी भएको भए 'मोघ पुरुष (भेंडो, वा मूर्ख)' भन्ने थियौ कि? न यस्तै देख्नुपर्छ, सुन्नुपर्छ भनेर जसरी पहिले धर्मदेशना गर्दिन भनेर वाक्क भएथ्यौ, त्यसरी नै फेरि जन्मिनु नपर्ने गरी गएका (सुगतो) हौं कि?

बौद्ध नया वर्ष

प्रसंगवशः यसै सन्दर्भमा विवेचना गर्नुपर्ने विषय हो बौद्ध नया वर्ष । जनजाति वा बौद्ध समुदायले विक्रमसम्बत विदेशी भएकोले यसलाई तिरस्कार गर्ने भन्ने आवाज उठाउँछन् । तर फेरि नया वर्ष मनाउँदा वा आनन्दभूमि, धर्मकीर्ति आदि बौद्ध पत्रिका वा जेविप्रात्रोहरु प्रकाशित गर्दा विक्रमसम्बतबाट नै सुरु गर्छ । अर्थात फेरि विक्रमसम्बतलाई नै स्वीकार गरिरहेको छ । विक्रमसम्बतको तुलनामा एक वैकल्पिक सम्बत दिन सकेको छैन ।

यसै सन्दर्भमा राष्ट्रको गैरव मानिने लुम्बिनीको नाममा प्रचलित वर्षलाई नै वैकल्पिक सम्बत र बौद्धहरुले नया वर्षको रूपमा स्वीकार गर्नु आवश्यक भएको छ । तर लुम्बिनी वर्ष वैशाखपूर्णिमाबाट सुरुआत हुने भएकोले यसलाई स्वीकार गर्दा केही समस्या आउनसक्ने भएकोले यस विषयमा केही चिन्तन गर्न आवश्यक छ ।

तिथि वा चन्द्र पद्मतिलाई सुरु हुने बुद्धसम्बत, नेपाल सम्बत आदिको महत्वपूर्ण समस्या भनेको नै तिथिअनुसार गरिने दिन गन्ति हो । यो तिथि पद्मति वा चन्द्रपद्मतिमा चन्द्रमाले पृथिव्वलाई गरिने परिक्रमाको हिसाबले दिन गन्ति गरिने हुन्छ । एक पूर्ण परिक्रमामा २८ दिन मात्र हुने हुन्छ । जसअनुसार एक वर्षमा कहिले ३६५ दिनभन्दा बढी ३६४ दिनसम्म पुन जान्छ भने कहिले कम भएर ३५३ दिनसम्म पनि घटन सक्छ । मलमास (अधिकमास) हुने वर्षमा त एक महिना (२८ दिन) जस्तै फरक पर्न जान्छ ।

वर्ष भनेको पृथिव्वले सूर्यलाई परिक्रमा गर्ने सौर्यपद्मतिमा आधारित हुन्छ । जसअनुसार एक वर्षमा निश्चितरूपले ३६४ दिन र चार वर्षमा एक चोटि एक दिन बढेर ३६५ दिन हुन्छ । सौर्य पद्मतिलाई नै सार्वजनिक कारवाहि वा कामकाजमा स्वीकार गरिएको हुनाले एक वर्षमा ३६५ दिन निस्कने पात्रो वा पञ्चाङ्ग नै सार्वजनिकरूपमा स्वीकार्य हुन जान्छ । यही कारणले तिथिमा आधारित बुद्धसम्बत वा नेपालसम्बत वा अन्य कुनै सम्बतहरु सार्वजनिकरूपमा सार्वजनिक कामकाजमा स्वीकार्य हुन सक्दैन ।

थाईलेण्डमा बौद्ध नयाँ वर्ष

यही तिथिको समस्यालाई मध्यनजर गरेर थाईलेण्डमा बौद्ध नया वर्ष सुरुआत गर्न तिथि पद्मतिलाई तिरस्कार गरेर सौर्य पद्मतिअनुसार परिवर्तन गरेको छ । यसअनुसार ईश्वीसम्बतलाई हटाएर बुद्धसम्बतलागु गरेको छ भने महिना पनि जनवरी फरवरी आदिलाई हटाएर राशीअनुसार मेषाराशी आदि नामाकरण गरेको छ । अतः थाईलेण्डको बौद्ध नया वर्ष बुद्ध सम्बत नै भए तपानि सुधार गरी १ जनवरीदेखि सुरु हुन्छ । यसरी थाईलेण्डले सम्बतमा बौद्धकरण गरेको छ, जुन हामीलाई प्रेरणादायी छ ।

थाईलेण्डले गरेको सुधार वा सम्यक चिन्तनलाई शीरोधार्य गरेर हामीने पनि सुधार गर्नुपर्ने आवश्यक भैसकेको छ । यस विषयमा हामीलाई दुई वैकल्पिक प्राप्त भएको छ ।

१) विक्रमसम्बत

यस सम्बतअनुसार बौद्ध नया वर्ष सुरु गर्न सकिन्छ । यसको लागि वैशाख १ गतेदेखि सुरु हुने गरी वि.स. २०६३ को सद्वा लुम्बिनी वर्ष २६३० गर्न सकिन्छ । माथिको बुद्धयन्तिको ६२ वर्षको तालिका हेरेमा थाहा हुन्छ वैशाख पूर्णिमा अगाडि सरेर आउँदा वैशाखको १७ गतेसम्म आइपुग्छ भने पञ्चाडि सर्दा ज्येष्ठको १५ गतेसम्म पुन जान्छ । यस सम्बतअनुसार बौद्ध नया वर्ष सुरुआत गरेमा विक्रमसम्बतअनुसार पात्र हेर्नेलाई गते र महिनाको एउटै हुन जाने भएकोले सजिलो पर्न सक्छ । तर नया वर्ष शुभारम्भ र वैशाख पूर्णिमा एउटै महिनामा नपर्ने महिनाहरु पनि आउँछन् ।

किनकि नया वर्ष वैशाखमा शुभारम्भ हुन्छ भने कहिले काहीं वैशाखपूर्णिमा ज्येष्ठ महिनामा पनि पुग्छ । २) ईश्वीसम्बत

हात्रो देश हिन्दूहरुको पनि देश भएकोले विकमसम्बत हटाउँदा हिन्दूहरुले चित दुःखाउला भनेर विचार गर्ने हो भने सापं पनि मर्ने लट्ठी पनि नभाच्छे गर्न ईश्वीसम्बतबाट पनि बौद्ध नया वर्ष सुरु गर्न सकिनेछ । यदि गत ६२ वर्षको बुद्धजयन्तिको सूचिलाई ध्यान दिने हो भने प्रायशः बुद्धजयन्ति वथ महिना भित्र नै पर्दछ । मात्र १९ वर्षमा एकचोटी April ३० मा बुद्धजयन्ति पर्न आउँछ । अतः वथ ज्ञ देखि सुरु हुने गरी बौद्ध नया वर्ष सुरु गर्न सकिन्छ । यसो गरेमा नया वर्ष र बुद्धजयन्ति वैशाख पूर्णिमा एकै महिनाभित्र पर्न आउँछ । साथै वथ ज्ञ तारिख अन्तरराष्ट्रिय मजदुर वर्ष पनि भएकोले बौद्ध नया वर्षको महत्व पनि बढन जान्छ ।

महिनाको नामाकरण

थाईलेण्डले जनवरी आदि महिनालाई मेषराशी आदिमा परिवर्तन गरेकै हामीले महिनालाई पनि बौद्धकरण गर्न सक्छौं । यसको लागि विभिन्न सुकाव दिइनेमध्ये सैबैभन्दा उपयुक्त प्रतीत्य समुत्पादअनुसार १२ कडीलाई १२ महिनाको नाम दिन सकिन्छ । जस्तै-

१. वैशाख-अविज्ञा २. ज्येष्ठ-संखारा ३. आषाढ-विज्ञाण
४. श्रावण-नामरूप ५. भाद्र-सलायतन ६. आश्विन-फस्सा ७. कार्तिक-वेदना ८. मंसिर-तथा ९. पौष-उपादान १०. माघ-भव
- ११ फाल्गुण-जाति १२. चैत्र-जरामरण

प्रतीत्य समुत्पाद चक्रलाई महायानमा कालचक्र भनिने गरिन्छ । प्रतीको रूपमा यस प्रतीत्य समुत्पादको चक्र बनाएर त्यसलाई हयग्रीवले आफ्नो मुखले निल लागेको थाका पनि पाउँछौं । यसको एक नमुना लुम्बिनीको राजकीय विहारको भित्तामा चित्र बनाएको हेर्न लायक छ ।

प्रतीत्य समुत्पाद जन्ममरणको चक्रको ज्ञानदर्शन पनि हो । यसले ईश्वरवादलाई नष्ट गरेर कर्मवादलाई पुष्टि गर्ने गर्दछ । भवचक्रको प्रतीक भएकोले महिनाको नामाकरण यसैबाट गरेअनुसार बौद्ध पात्रो वा पंचांगलाई बौद्ध कालचक्र भनेर नामाकरण पनि गर्न सकिन्छ ।

थाईलेण्डले अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा प्रख्यात र स्वीकार्य ईश्वी सम्बतलाई हटाएर बौद्धसम्बत प्रचलनमा ल्याउन हिम्मत गर्दछ । अझ जनवरी आदि महिनालाई मेषराशी आदिमा परिवर्तन गरेर बौद्धकरण गर्न सक्छ । तर हामी नेपालमा मात्र प्रचलनमा आएको विकमसम्बतलाई हटाउन किन सबैनौ? अझ यसलाई नहटाएर खास प्रचलनमा नआएको ईश्वीसम्बतको May महिनाबाट किन बौद्ध नया वर्ष सुरु गर्न सबैनौ ।

सैबैभन्दा दुःखो कुरा त के भने बौद्धको जन्मभूमि हो पनि भन्ने तर कति वर्ष अधि जन्मिएको हो? थाहा नै नपाउने । बौद्ध सम्मेलन गर्दा लुम्बिनीलाई राष्ट्रको गौरव पनि भन्ने । सरकारी स्तरमा नै लुम्बिनीर्मा बौद्ध शिखर सम्मेलन पनि गराउने । तर त्यही लुम्बिनीको सम्मानमा लुम्बिनी वर्ष भनेर नाम लिन चाहने । यो कस्तो विडम्बना बौद्ध तथा सरकारको?

सरकार त हिन्दूधर्मका पक्षपाती भएकोले यस विषयमा सोच्न पनि चाहैदैन होला । तर बौद्धहरुले त सोच्नुपर्ने हो । किन बुद्ध, धर्म, संघको आदर्शलाई प्रचार प्रसारमा ल्याउन, ऐउठा छूटै अस्तित्व वा परिचय कायम गर्ने विषयहरुलाई सृजना गर्ने काममा चिन्तन गर्दैनन्, अन्वेषण गर्दैनन्?

यसैले भनिएको हो बुद्ध जयन्ति, लुम्बिनी वर्ष वा सम्बत - बौद्ध नया वर्ष, यी सारा विषयहरुमा बौद्धहरु सुतिरहेका देखिनाले मिथ्याधारणाले युक्त छन् भनेर सोच्न बाध्य हुनुपर्ने अवस्था आएको छ । यदि मिथ्याधारणा होइन भने कायरता वा आलश्य भने अवश्य नै हो भन्न सकिन्छ ।

शायद बौद्ध संस्थाहरुमा नेवार जाति मात्रको बाहुल्यता भएर होला कि? भनेर शंका गर्ने अवस्था आइसकेको छ । लुम्बिनीमा भारतियहरुको हठवादीको कारणले हिन्दू बौद्ध सम्मेलनको समयमा रुपन्देहिका मगर गुरुड बौद्धहरुले राष्ट्र र सम्पूर्ण बौद्धहरुको इज्जत बचाएकै सबै बौद्ध संघसंस्थाहरुमा कम्तिमा ५० प्रतिशत नेवारवाहेक अन्य किराति (जनजाति) लाई प्रवेश गराउनुपर्दछ । तब नेवार जातिको विद्धता, अनुभव र अन्य किराती जातिको जोश जाँगरको समिश्रण भएमा सुनमा सुगन्ध हुनेछ । साथै बौद्धहरुमाथि कुनै आँच आउने छैन र जुन गतिले अगाडि बढनुपर्ने हो त्यही तीव्र गतिले बुद्ध शासनलाई अगाडि बढाउन सकिनेछ ।

हे नयन तिमी

सत्यना शाक्य, लगन टोल

आज विहारमा गई मैले

दुई आखाँले बुद्धको दर्शन गरे

बुद्धको शान्त रूपलाई हेरि

मनभित्र त्यही रूप कोरिराखे ।

बुद्धलाई चिनेछु मैले सोचे

गुण सम्भिन क्याँ कोशिश गरें

बुद्धको शान्तरूप मात्रै देखे

अनि मैले आफैलाई प्रश्न गरें ।

हे नयन तिमि भ्रममा त छैनौ

वाहाही रूपले मात्र कसरी चिन्दौ

भित्रि गुण अवगुण देखेकै छैनौ

जान रूपी आखाँ तिमिले खोलेकै छैनौ ।

मनतयनले हेर्न सिक

रूप हैन गुण चिन्त सिक

दर्शक भै मनन गर्न सिक

आफैले आफूलाई बुझ सिक ।

बुद्ध र स्वास्थ्य

भिक्षु अश्वघोष

बुद्धधर्मको लक्ष्य निर्बाण प्राप्त गर्नु हो भन्ने कुरा बौद्ध साहित्यमा उल्लेख भएको पाइन्छ । निर्बाण प्राप्त गर्नका लागि राग, द्वेष र मोहबाट सम्पूर्ण रूपमा मुक्त हुनुपर्छ । निर्बाण प्राप्त गर्नुको अर्थ यसै जन्ममा दुखबाट मुक्त हुनु हो । मृत्युपछि कुनै खास अलगै सुख भोग गरी बस्ने ताउँलाई निर्बाण भनिएको होइन । तर गौतम बुद्धले निर्बाण जस्तो गहण विषयमा सबैसाधारणलाई बताउनु हुन्नथ्यो ।

सुविपिटकमा उल्लेख भए अनुसार वहाँले नैतिक सुधार जस्तो आवश्यक आधारभूत र सामाजिक पक्षहरूमा विषेश जोड दिनु भएको पाइन्छ । निर्बाण भनेको चित्तको विशेष पवित्र अवस्था हो र चित्तको शुद्धिकरण गर्नु साधारण कुरा होइन किनकी चित्त शुद्ध गर्न बुद्धि र दृष्टि शुद्ध हुनुपर्दछ र बुद्धि शुद्ध गर्न शरिर शुद्ध हुनु पर्दछ । शरिर शुद्धिको लागि नैतिकता, आर्थिक अवस्था तथा स्वास्थ्य जस्ता आधारभूत विषयमा आधारित सुधार हुनु आवश्यक छ ।

यसै सन्दर्भमा निर्बाण प्राप्तिका लागि आधार हुन गएको शरिर सुधार अर्थात् स्वास्थ्य लाभ मानव जिवनका एक अपरिहार्य पक्ष हुन गएको छ । स्वास्थ्य लाभको महिमा बताउदै भगवान बुद्धले कुनैपनि लाभबाट हुनेसुखमध्ये निरोगी हुनु ठूलो लाभ र सुख हो भन्ने कुरा उल्लेख गर्नु भएको छ । आरोग्य परमा लाभ अर्थात् स्वास्थ्य लाभ नै ठूलो लाभ हो ।

स्वास्थ्य ऐउटा यस्तो आवश्यकता हो, जुनको अभावमा सुखी हुनसकिदैन, चाहे मानिस लखपति नै किन नहोस् । अतः सबैप्राणीका लागि निरोगिता आवश्यक छ । रोग निवारणार्थ वैद्य चाहिन्छ, अस्पताल चाहिन्छ त्यस्तै औषधि पनि । वास्तवमा चिकित्सक तथा अस्पताल बढाउन भन्दा रोग किन र कसरी लाग्छ भन्ने कारणको खोजि गर्नु महत्वपूर्ण तथा वान्धनीय छ, किनकी हाम्रो लापरवाहिले गर्दा अस्वस्थ वातावरण सृजना गरेर हामी आफ्नै अज्ञानता, आलस्य र कर्तव्यहीनताका शिकार भइरहेका छौं । जसको दृढातापूर्वक समाधान गर्न सकेमा स्वास्थ्य समस्या धेरै हदसम्म स्वतः समाधान हुनेछ र हाम्रो लागि एक ठूलो बरदान पनि ।

प्रसंगवश सन् १९५० मा श्रीलंकामा घटेको घटना प्रस्तुत गर्न उपयुक्त देखिन्छ । एक धनी बौद्धले स्वास्थ्य सेवा गर्ने मनसायले हजारौं रुपैयाको लागतमा ऐउटा चिकित्सालय बनाई एक अनुभवी डाक्टर (चिकित्सक) द्वारा उद्घाटन गराए । उक्त उद्घाटनको अवसरमा ती वैद्यले भन्नुभयो, यस्तो डिस्पेन्सरी (औषधालय) खोल्ने मौका नै न आओस् अथवा खोल्न नै नपरोस् ।

चिकित्सक महोदयको मनसाय त्यहाँ भेला भएका कसैले पनि बुझेनन् । त्यसैले एकजनाले आफ्नो शंका प्रकट गरी कारण सोधा डाक्टरले स्पष्ट पार्दै भन्नुभयो-मेरो भनाइको तात्पर्य कोही पनि रोगको शिकार नहोस् । जब कोही पनि रोगी नै हुदैन, तब यस्ता चिकित्सालयको आवश्यकता किन ? यो स्पष्टिकरणले

सबै सन्तुष्ट भए । अतः स्वास्थ्य केन्द्र खोल्नुभन्दा अस्वस्थ हुनुपर्ने कारणको खोजि गर्नु नै प्रथम ध्येये र लक्ष्य हुनुपर्छ ।

रोगको प्रमुख कारण बताउदै भगवान बुद्धले भन्नुभएको छ-पेटभर खान नपाएमा, ऋतु परिवर्तन भएमा, वासस्थान नमिलेमा, सरुवा रोगीसंग बस्नुपरेमा, विचारधारा नमिलेसंग बसाई, शारीरिक कमजोर, आर्थिक अवस्था नराम्रो हुनु, सरसफाइको अभाव, आत्मालानी, अनावश्यक शंका आदि कारणले गर्दा रोगको शिकार हुने गर्दछ ।

स्वास्थ्यलाभको मुख्य कारणहरूमध्ये सरसफाइ र स्वच्छ पिउने पानीको व्यवस्था हुनु पनि हो । दुर्भाग्यवश यी दबै आधारभूत पक्षहरू तप्ती देशमा अभाव छन् । विदेशी पर्यटकहरू भन्दछन्-नेपाल प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी हो भने त्यस्तै फोहरमैलाको समाज्य पनि । नेपालमा स्वास्थ्य र सफाई सम्बन्धी मन्त्रालय छैन की ? अथवा जनतामा सफाई सम्बन्धी चेतना वा जिजासा नै छैन ? अथवा जनतामा सफाई सम्बन्धी चेतना वा नगरपालिका भन्ने पनि छैन की ?

यथार्थमा गरेर नहुने के छ र ? यसै सन्दर्भमा बनेपाको चर्चा गरौ । लगभग दुई दशकको हाराहारि तिर पञ्चायतकालमा प्राय बनेपावासीहरू सडकको किनारा तिर मलमुत्र त्याने बानी थियो । जब बनेपालाई नगरपञ्चायतको रूपमा धोषना गरे तब तत्कालीन नगर प्रमुख-प्रधानपञ्च डा. सुरेन्द्र बहादुर बादेको पहिलो अभियान बनेपा नगरलाई सर-सफाई गर्नु र प्रत्येक बनेपावासीको घर-घरमा एक-एकवटा चर्पिको व्यवस्था गराउनु थियो । सोही अनुरूप वहाँले नगरको बजेट बाटै दुईबोरा सिमेन्ट र ४ वटा स्ल्याबहरू उपलब्ध गराए । यस अभियानले धेरै हदसम्म बनेपा नगर सफा र स्वच्छ भयो । यस्तो अनुकरणीय अभियानलाई अरु नगरपालिकाहरूले पनि अनुकरण गर्नु उदाहरणीय छ । यस्तो उदाहरणीय अभियान सञ्चालन गर्ने बनेपा नगरमा पानीका समस्याका कारण पुन नगरलाई प्रदुषित र दुर्गम्य गर्ने कार्यमा बनेपावासीहरू सक्रिय हुन तिर लागिपरेका छन् । र यस कार्यमा नगर पालिकाले पनि आफ्नो बजेटलाई सही रूपमा सदुपयोग गर्न नसकेको कुरामा बनेपा नगरवासीहरूको गुनासोलाई कसैले नकारान सकेका होइनन् ।

महामानव गौतम बुद्धका विचार अनुसार सर-सफाईको लागि प्रत्येक व्यक्तिमा चेतना जानु जरूरी छ । अतः वहाँले भिक्षुहरूलाई पनि नित्यकर्मको रूपमा कुचो लगाउनु पर्ने नियम बनाउनु भयो । कुचो लगाउनु सफाइको दृष्टिकोणले मात्र नभई परिश्रमी बन्ने शील स्वभावको कारण पनि बनेको छ । तब तः बुद्धले बिना सर-सफाई नगरी बस्नेहरूको शील परिपूर्ण हैनैन, शील परिपूर्ण नहुनेहरूको प्रज्ञा, ज्ञान बुद्धि पूर्ण हैनैन र बिना प्रज्ञा र अशुद्धशील भई दुखबाट मुक्त हुन सक्नैन भनी भिक्षुहरूका लागि स्वास्थ्य लाभ र असल आचरणको लागि नभई नहुने कारणको रूपमा बनाएको नियम ज्यादै घटलाएर र मनन योग्य छ ।

शरीर भित्र अको शरीर !

भिक्षु धर्ममूर्ति,

आनन्दकुटी विहार स्वयम्भू

विसौं शताब्दिको दोस्रो भागतिर धेरै प्रचार तथा प्रवर्धन भएको 'अपर मनोबिज्ञान' को अध्ययन तथा अनुसन्धान मध्ये O.B.E. नामले चिनिने व्यक्ति आफ्नो शरिरबाट बाहिरिएर समय बिताउने (out of body experience) पनि एक हो । यस सम्बन्धमा धेरै पुस्तकहरू प्रकाशित भैसकेका छन् । ती ग्रन्थानुसार हामीले धारण गरिरहेको शरिरभित्र यसै शरीर प्रमाणको शुक्ष्म शरिर विद्यमान रहन्छ । हाम्रो शरीरमा भएका सबै अझहरू त्यस शुक्ष्म शरिरमा पनि हुन्छ । ती अझहरू कितिको शुक्ष्म हुन्छ त भन्दा हाम्रो आँखाले देख्न नसकिने तर रेसा किरण जस्तै- (ट्रान्सपरेन्सि) पारदर्शी हुन्छ । बाहिरी स्थूल शरिरबाट बाहिर निर्क्षेपछि दूर यात्रा अथवा टाढासम्म जान घुम्न सबै क्षमता त्यस शुक्ष्म शरीरसँग हुन्छ । त्यस शरिरको गति अत्यधिक हुन्छ । हाम्रो कल्पना भन्दा बाहिर छ । पृथ्वी घुम्नलाई एक सेकेण्ड पनि लाग्दैन पर्वत, पर्वाल आदिबाट पनि छिरेर बाहिर भित्र गर्न, जान आउन सक्दछ । जिति टाढा गएता पनि हाम्रो स्थूल शरिरसँग सम्बन्धता कायम् गरिराख्ने एक प्रकारको रेसा किरण भै चाँदिरंगको धागो पनि हुन्छ । त्यस धागो कुनै पनि ठोस बस्तुबाट वार-पार गर्न सक्दछ । तर यो धागो कुनै न कुनै कारण-चुंडेको खण्डमा त्यस शुक्ष्म शरिर, स्थूल शरिरभित्र जान सक्दैन ।

यसरी कुनै कुनै बेला हाम्रो स्थूल शरिरबाट त्यस शुक्ष्म शरिर बाहिरीएर धुमिरहेको अवस्थामा कुनै अन्य बलवेग अर्थात कुनै शक्तिसम्पन्न भूतात्मा वा अन्य कुनै अदृष्य प्राणीबाट त्यस सम्बन्धिकरण धागोलाई चुडाइएको अवस्थामा वा ती प्राणीहरूले देख्न सबै त्यस सम्बन्धिकरण धागोलाई काट्न वा स्थूल र शुक्ष्म शरिर बीचको सम्बन्धता टोड्ने अवस्थामा त्यस व्यक्ति मृत्युभएको भनी हामी सम्फन्नहौं । र, त्यस व्यक्ति अन्यत्र जन्म लिने कुरा गढ्हौं । कसै-कसैले निद्रामा त्यसरी शुक्ष्म शरिर बाहिरीएर धुमिरहेको अवस्थामा कुनै कारणबश सम्बन्ध बिच्छेद भएमा हामी त्यसलाई "त्यो राति सुतेको थियो, बिहान हुँदा मरेको पायौ" भनी बुझ्दौं ।

यसरी शरीरबाट बाहिरीएर धुम्ने कार्य सबै जसोले गर्ने कार्य हो । मस्तिनिद्रामा वा गाढा निद्रामा यसो गर्ने गर्दछन् । यसरी धुमफिर गर्दाको बिबरण पछिलो दिनमा सपनाको रूपमा हामी अरुलाई सुनाउन्छौं । तर सपना देख्नु र शुक्ष्म शरिर बाहिरीएर घटित कार्य एउटै होइन । तर साधारणतया ती दुबै एकै प्रकारका हुने हुनाले र त्यस सम्बन्धमा ज्ञान नभएका कारण

त्यसलाई पनि सपना कै रूपमा लिने गर्दछौं ।

सपना (स्वप्न) सम्बन्धमा भए गरेका अनुसन्धान, पर्यवेषन र परिमार्जन प्रवर्धनका विस्तार धेरै लामो छ । फ्रान्सको "सपना पुस्तकालयमा संग्रहित 'सपनाहरू' मध्ये अनुसन्धान र पर्यवेक्षण गरिएका सपनाहरू पनि पाइन्छन् । ती मध्ये एक घटना यस प्रकार रहेको छ ।

एक ब्रिटिस् सेना क्याटेन बर्टन हृदयघाट भई अस्पतालमा रहेदा उसले अनुभूत गरेको घटना अनुसार 'म, मेरो खाटाको मुन्त्रिरबाट उठेर खाटमा परिरहेको मेरो शरिरलाई र त्यहि उभिरहेको डाक्टरलाई पनि हेरीं बसें । केही क्षणमा म खाटको माथि चढेर कोठाको माथि खालि ठाउँमा मेरो शरिरको माथि उडिरहेहैं । केही समय पछि फेरी म, मेरै शरिरमा आएर पल्टिए त्यस अवस्थामा डाक्टरले "फेरी प्राण आयो" भनी भनेको शब्द मैले सुने । यस अन्तरालमा डाक्टरले म मरिसकेको भनी सम्फिएको रहेछ ।" यस विस्तरले मान्दै यसै जन्ममा एक क्षण मरेर फेरी बाँचेको वा जन्म लिएको तथ्य उज्गार हुन्छ ।

केप्टवुन विश्वविद्यालयमा गणित महाचार्य जे. एच. एम. वयिटमनले आफ्नो त्यस्तो प्रकारको अनुभूति सम्बन्धमा 'द मिस्टिकल लाइफ' नामक पुस्तक लेखेको छ । अमेरिकाको व्रिजपार्ट नगरवासी विल्मट नौसैनिक रहेछ । एकदिन अट्लान्टिक सागरमा यात्रा गर्दा खेरी एक दिन राति उसको श्रीमती घरमा बसेर श्रीमान सम्भन्दै व्याकुल अवस्थामा रहेछ । त्यसैदिन धेरै हुरीबतास चलेकोले केहि हुन्छकी भन्ने डरले, उनी सपनामा आकासबाट उडि उभई नौकामा ओरेर श्रीमान बसेको कोठामा आई श्रीमानको मुहार चुम्बन गरेछ । त्यसैदिन राति त्यसै समयमा नौकामा सुतिहेको श्रीमानले पनि आफ्नी श्रीमती कोठामा आई उसको मुहारमा चुम्बन गरि गएको सपनामा देखेको रहेछ ।

उनले पनि सपनामा उनको श्रीमान सुतिरहेको कोठामा उसको माथिको खाटमा अर्को व्यक्ति सुतिरहेको पनि सपनामा देखेको रहेछ । यो सत्य घटना उन्ने सपनामा भै देखेता पनि अनुसन्धानको क्रममा उन्को स्थूल शरीरबाट शुक्ष्म शरीर बाहिरीएको तथ्य खुल आएको छ ।

यस सम्बन्धमा पर्यवेक्षण गर्ने बैज्ञानिकहरूले त्यस शुक्ष्म शरिरको फोटो खिच्ने प्रयाश गर्दागाई, धेरै प्रयाश पछि डी. रोमस् र डर्विल फ्रान्सेलिपर्येवेक्षकहरूले दुई पटक स्थूल शरीरबाट बाहिरीएर रहेको शुक्ष्म शरिरको फोटो खिच्न सफल भएको रहेछ । एउटामा हुस्सुले बनेको रूप-आकृतमै देखिएको रहेछ ।

मैलान्द्रुमुक्ति

यस्ता अनुभूति तपाईंहरूलाई पनि भएको हुनसक्छ । तर त्यसलाई लेखिराख्न वा त्य सम्बन्धमा अन्वेषण गर्ने वास्ता नहुन सक्छ ।

सन् १९८२ मा एक श्रीलंकाली भिक्षु लण्डनको 'वुर्टसहिल्स' नामक प्रदेशमा रहेँदा एकदिन पेट दुखेर लंकैबाट ल्याएको आयुर्वेदिक औषधि साँझ आठ बजेतिर तताउदै बस्नु भएको थियो । नतातुञ्जेल मेचमा बसेर एक किताब पढ्दै हुनुहाँदोरहेछ । एक हप्तापछि श्रीलंकाबाट वहाँकै विहारमा बस्ने अर्को भिक्षुको चिठ्ठि प्राप्त भएको रहेछ । त्यस चिठ्ठिमा आफुले देखेको सपनाको बारेमा विस्तर लेखिएको रहेछ । त्यस बहत श्रीलंकाको समयानुसार रातको साढेक बजेको थियो पत्रानुसार श्रीलंकामा बस्ने त्यस भिक्षुले लण्डनमा बस्ने उक्त भिक्षु विरामी परेर औषधि तताउदै मेचमा बसेर किताब पढिरहेको सपना देखेको रहेछ भने त्यहाँ भएका सामानहरूको पनि उल्लेख गरेको रहेछ । यस कुराको अन्वेषण गर्दा समय दिन र सपना देखेको कुराहरू सबै मिलेको छ । जसले सपना देखेको हो उ लण्डन कहिलै आएको थिएन तर कसरी ती कुराहरू सही तरिकाले देख्यो ! त्यो पनि यति टाढाको करिब ९, १० हजार कि.मि. टाढा स्थानमा रहेको कोषको आकृति, बस्तु र वहाँ विरामी भएर औषधि तताई किताब पढिबसेको तरिका त्यहि अबस्थामा र त्यहि रूपमा कसरी देख्न सक्यो त यदि त्यो मात्र सपना भएको भए ? यसले पनि शरिरबाट अलगिगाएर जान सब्ने अर्को एक शुक्ष्म शरीर भएको पुष्टि हुन्छ ।

आमाको गर्भमा रहने अवधिमा अर्धरूपमा बनिरहेको शिशुको शरिरबाट कुनै प्राणी बाहिर र भित्र गर्दछ भन्ने अन्वेषण अनुसार अचम्म मान्युपर्ने कारण छैन । शरीरबाट बाहिरीने प्राणी को ? भन्ने करा यहाँ थाहा पाउनु पर्दछ । यस सम्बन्धमा गरेको एक परिक्षणबाट एक शरिरबाट दुई-दुईवटा प्राणी बाहिरिएको तथ्य पनि खुल्न आएको छ । यसबाट शरीरभित्र एक मात्र हैन धेरै शुक्ष्म शरिरहरू पनि हुन सक्दछ भन्ने तथ्य खुल्न आउन्छ । ती शुक्ष्म शरिरको घनत्व भने फरक हुने बताइएको छ । ती शुक्ष्म शरिरलाई मानिसले देख्न नसकेता पनि कुनै जनावरले देख्न सक्ने भनिन्छ । एक परिक्षणको क्रममा एक ठाउँमा विरालोलाई राखि त्यो शुक्ष्म शरिर मात्र त्यो विरालोको अगाडिबाट जानदिंदा विरालोले अस्वाभाविक व्यवहार देखाएको भनी जनाएको छ । त्यसै एक अर्को परिवेक्षणको क्रममा एक सर्पलाई खोरमा राखेर अगाडिबाट त्यो शुक्ष्म शरिरलाई पठाउँदा सर्पले मानिस अगाडि आउँदा भै डस्ने कोशिस गरेको जनाएको छ ।

यसरी स्थूल शरिरबाट शुक्ष्म शरीर बाहिरीने अबस्थाहरू मध्ये व्यक्तिहरू अत्यधिक विरामी हुँदा वा औषधिकोकारण होस् नहुँदाको अबस्थामा बढि हुन्छ भनी खोज गरिएकोछ । धेरै

व्यक्तिले आफुलाई मुर्झित गरी शल्यकिया गर्दा आफु शल्यकिया गरिरहेको घटना त्यहि खाटको माथि बसेर हेरिरहेको र आफ्नो शरिर काटेको आदि बिस्तर ठीक तरिकाले नै व्यक्त गरेको छ ।

यसरी विभिन्न अबस्थाहरूमा स्थूल शरिरबाट शुक्ष्म शरीर बाहिरीएर फेरी स्थूल शरिर भित्रै जाने घटनाहरू र ती सम्बन्धमा सपना देखेको अन्य तरिकाले व्यक्त गरिएका विस्तरहरूको परिक्षणबाट सत्य तथ्य हो भनी निष्कर्ष निकालिएबाट हाम्रो स्थूल शरिर भित्र अर्को शुक्ष्म शरिर पनि हुँदा रहेछ भन्ने तथ्य खुल्न आउँदछ ।

बौद्ध दृष्टिकोण

शरीरबाट बाहिरीएर धूमे (OBE) बौद्ध दृष्टिकोण वा बौद्ध अध्ययन अनुसार विरोध गर्नुपर्ने वा प्रतिक्षेप गर्नुपर्ने देखिदैन । गौतम बुद्धले आफ्ना श्रावक शिष्यहरूलाई सिकाउन भएको सिद्धि पनि यस्तै प्रकारको छ । जसलाई अभिज्ञा वा समापत्ति भनिन्छ । त्रिपिटकको सुत्र निकाय अन्तरगत मञ्जिम निकायको 'महासकुलदायि सुत्र' मा यसरी उल्लेख गरिएको छ: - "..... फेरी उदायि ! मैले मेरा श्रावक (शिष्य) हरूलाई यस्तो एउटा प्रतिपदा सिकाएको छ । भनिएको छ । जुन मेरा श्रावकहरू यो शरिरबाट अन्य मनोमय तर रुपाकृत भएको सबै शरीरसँग तथा इन्द्रियहरू भएको र ती शरीरसँग तथा इन्द्रियहरू क्रियात्मक भइरहने अर्को शरिर निर्माण गर्दछ । यो यस्तो प्रतिपदा हो । तृण घाँसबाट गोब (अर्को घाँस) तानेर निकाले जस्तै हो । जहाँ यो तृण हो यो गोब हो भनी थाहा पाउन सक्दछ । अनि यो तृणबाटै त्यो गोब तानेर फिकेको हो भनी बुभदछ । हे उदायि ! कसैले म्यानबाट तरवार निकालेपछि यौ तरवार, यो म्यान भनी जान्दछ । त्यस्तै यसै म्यानबाट यो तरवार फिकेको भनी जान्दछ । यसरी नै हे उदायि ! मेरा श्रावकहरूले पनि यो स्थूल शरिरबाट अन्य शुक्ष्म शरिरको निर्माण गर्दछ । जसमा मनोमय; सबै शरीरादि एवं इन्द्रियहरू प्राकृतिक शरिर भै क्रियात्मक हुन्दछ । त्यस्तो मनोमय शरिर निर्माण गर्दछ । त्यस्तो प्रतिपदा; त्यस्तो तरिका मैले सिकाइदिएको छु'

यहाँ वहाँले उल्लेख गर्नुभएको प्रतिपदा वा तरिका, अभिज्ञा वा समापत्ति नै हो । अष्टसमापत्ति ध्यानद्वारा प्राप्त गर्न त्यो फेरी फेरी भाविता गर्दा प्राप्त गरिलिने तरिका बुद्धले सिकाउन भएको छ । मन एकाग्र गरी उत्कर्षमा पुगेपछि प्राप्त समाधिले यस्तो प्रातिहार्य वा चमत्कार गर्न वा देखाउन सक्दछ । स्थूल शरिरबाट बाहिरीएर जाने शुक्ष्म शरिरलाई अभिज्ञा प्राप्त व्यक्तिले आफुले चाहे जस्तो क्रियात्मक वा प्रयोग गर्न सक्दछ । अनि यो शुक्ष्म शरिरलाई दुङ्ग, पर्वत, समुन्द्र, आकाश आदि जहाँबाट पनि पठाउन वा यात्रा गराउन सक्दछ । जितिसुकै टाढा वा जितिसुकै शुक्ष्म भएता पनि देख्न वा सुन्न सक्दछ । अन्य

व्यक्तिको मनको कुरा समेत थाहा पाउन सक्दछ । यो पृथ्वी बाहेक अन्य ब्रह्मलोकमा समेत पठाउन वा यात्रा गराउन सक्दछ । यसरी यात्रा गराउँदा चाहे अनुरूप त्यस शुक्ष्म शरिरलाई आकार दिन सकिन्छ । आफु एक स्थानमा बसेर टाढा अर्को स्थानमा त्यस शुक्ष्म शरिर पठाएर आफै रूप आकृति दिई अन्य व्यक्तिसँग कुरा गर्न, काम वा व्यवहार गर्न सक्दछ” ।

बुद्ध चरित्र अध्ययन गर्दा यस्ता घटनाका अवस्थाहरू भेड्हाउन सकिन्छ । भगवान बुद्धले त्यसो गर्नु भएको, मानिसलाई अचिमित तुल्याउन नभई अन्यहरूको आवश्यकता पुरा गरिदिनको लागि हो । कुनै भिक्षु ध्यानमा बसिरहँदा त्यस सम्बन्धमा विरक्त विचार उत्पन्न भइरहेको अवस्थामा बुद्धको मनले महशुस गरेको खण्डमा वहाँ त्यस भिक्षुको अगाडि उभिनुभई त्यस समस्याको समाधान गरिदिनु भएको छ । यहाँ वहाँ नै जानु भएको भै आफ्नो मनोरूप वा मनोकाय अर्थात शुक्ष्म शरिरको प्रयोग गर्नुभएको देखिन्छ । आफ्नो क्षमता अर्काको उपकारको लागि बिना आफ्नो लाभको लागि वा चमत्कारको लागि प्रयोग गर्नमा वहाँ बिरोधि हुनुहुन्छ भने आफ्ना श्रावकलाई पनि त्यसो नगर्न सुचित गर्नु भएको छ ।

गौतम बुद्धको शिक्षामार्ग अनुगमन गरि आफ्नो स्थूल शरिरबाट मनोमय शुक्ष्म शरिर निर्माण गर्नमा दक्षता प्राप्त गरेका श्रावक शिष्यहरूमध्ये भिक्षु चुलपन्थकले अग्रस्थान प्राप्त गरेका छन् । अहुतर निकायको एकक निपातमा एतदगपालिमा उक्त तथ्य उल्लेख भएको पाइन्छ । बुद्धकालिन चुलपन्थ भन्तेको बिषयमा रोचक प्रसङ्ग पनि उल्लेख भएको पाइन्छ ।

राजगृह नगरको एक श्रेष्ठि (धनि व्यापारी) को छोरी त्यही महलमा काम गर्ने एक सेवकसँग भागेर गएकोरहेछ । अनि टाढा गाउँमा गरिब परिवारको रूपमा जिवन विताएका ती दम्पत्तिको दुई छोराहरू हुन्छन् । धेरै समयपछि ती छोराहरूलाई आफ्ना हजुर वा, आमा चिनाउन अर्थात भेड्हाउनको लागि राजगृह नजिक आई आफु आएको समाचार घरमा छोरीले पठाउँछन् । सेठले उनिहरूलाई भेट्ने इच्छा नगरि यदि चाहन्दौ भने नातिहरूलाई मात्र आफु कहाँ पठाउन सकिने खबर एक सेविका मार्फत पठाउँदै उनिहरूलाई पनि जिवन विताउन चाहिने सम्पत्ति पनि दिएर पठाउँदै पहिला भै जिवन विताउन खबर पठाए । त्यसपछि आफ्ना दुई छोरा सेविकासँगै पठाई आफुहरू पुनः फर्केर गइन ।

बाजेसँग सधै भै विहारमा जाने ती दुई बच्चाहरूलाई भिक्षु बन्ने इच्छा प्रकट भएछ । भिक्षु बनेको केही समय पछि नै दाजुचाहिं अहंत भएछ । भाई दाजुसँगै शिष्यको रूपमा बसेछ । स्मरण शक्ति कमजोर भाइलाई सिकाउँदा सिकाउँदै थकित दाजुले भाइलाई चीबर छोडी जान भनी आफु कहाँबाट पठाएछ । चीबर छोडन अनिच्छुक भाई सरासर भगवान बुद्धकहाँ गएछ । दाज गुरुभन्तेले नदेखेको दक्षता ती भाइसँग रहेको थाहापाएको

बुद्धले त्यो दक्षता प्रष्टुरित गर्नको निर्मित आवश्यक मार्ग निर्देशन दिनु भयो केहि समयपछि नै अहंत मात्र भएनन् अभिज्ञा लाभिम पनि भएछ ।

त्यसैदिन एक दाताको घरमा भोजन दान रहेछ । त्यसबबत भोजन प्रबन्धको जिम्मा वहाँकै दाजु गुरु महापन्थक भन्तेलाई रहेछ । आफ्नो शिष्य भाई चुलपन्थकलाई विहारबाट निकालि पठाएकोले वहाँ बाहेक अरु सबैलाई भोजनको जिम्मा लिई भोजनको समयमा दाताको घरमा सबै भन्तेहरू गएछ । बुद्ध प्रमुख सबै भिक्षुहरूलाई भोजन दानदिंदा बुद्धले भोजन स्वीकार नगरी विहारमा अरु भिक्षु बाँकी छन् कि भनी हेरेर आउन दाता परिवारलाई भन्नु भएछ । विहारमा हेर्न गएका व्यक्तिले विहार भरी भिक्षुहरू भरिभराउ भै रहेकोदेखि फर्केर आई विहारमा धेरै भिक्षुहरू भएको व्यहोरा सुचित गर्दछन् । अनि बुद्धले चुलपन्थकलाई मात्र बोलाएर ल्याउन भन्नुहुन्छ । पुन गएको व्यक्तिले विहारमा गई चुलपन्थक भन्ते को हो भनेर सोदा सबैले ‘म चुलपन्थक भन्ते हुँ’ भनी भनेको देखेर फर्केर सबैले म नै चुलपन्थक भन्ते हैं, भन्दछन् भन्ने खबर सुनाए पछि बुद्धले सही चुलपन्थक चिन्ने तरिका सिकाउँदै; जसले सबभन्दा पहिला म चुलपन्थक भनी भन्दछ, उसको हात समाइहाल्नु । अनि अरु भिक्षुहरू अन्तरधान भई जानेछ” । त्यस व्यक्तिले बुद्धले सिकाए भै गर्दा बाँकी एकजना चुलपन्थक भन्तेलाई संगै भोजनको लागि घरमा ल्याएछ ।

यस चुलपन्थक स्थविरको प्रसंगबाट पनि एउटै स्थूल शरिरबाट धेरै शुक्ष्म शरिरहरू निर्माण गर्न सकिने तथ्य उजागर गर्दछ । अभिज्ञा लाभिले सजिलै गर्नसक्ने यस्ता क्रियावलिहरू आजं नयाँ बैज्ञानिक खोजबाट अल्पमात्र भए पनि पुष्टि हुनसक्नु राम्रै मानिन्छ । जसबाट त्रिपिटक अर्त्तगतका कुराहरू काल्पनिक नभई सत्यमा आधारित हुन् भन्ने तथ्यको खुलासा हुन जान्छ ।

यस जन्ममा ध्यान भावना नगरेता पनि पूर्वजातिमा अभिज्ञा प्राप्त गरेका पुद्गलहरू यहाँ मनिसहरूका बीचमा जन्म लिन जान सक्दछ । यस्ता व्यक्तिले आफुले पूर्वजातिहरूमा प्राप्त अनुभूतिहरू फेरी प्रष्टुटित भई सजिलै यस्तो किसिमको दक्षता प्राप्त गर्न सक्ने हुन्छ । आजको बिजानले अर्थात बैज्ञानिक खोजले स्वीकारिएको एक विषेश तथ्य बुद्धकालिन चुलपन्थक भिक्षुको प्रसंगमा उल्लेख भएको पाइन्छ । त्यो हो, शुक्ष्म शरिर स्थूल (प्रधान) शरिरबाट बाहिरीएर रहँदा यदि स्थूल शरिरमा स्पर्श गर्दा अर्थात हात राख्ना त्यो बाहिरीएको शुक्ष्म शरिर बिजुलिबेगले स्थूल शरिर भित्र प्रवेश गर्दछ । कसैले सपना देखिरहेको अवस्थामा पनि कसैले छोई वा उठाई दिएको खण्डमा त्यो सपना टुगिन्छ । कुनै व्यक्ति स्वप्न अवस्थामा स्थूल शरिरमा हात राख्ना वा स्पर्श गर्दा बाहिरीएको त्यो शुक्ष्म शरिर तुरन्तै फिर्ति

हुन्छ । चुलपन्थक भन्तेले पनि त्यही उपाए अबलम्बन गरेको
पाइन्छ ।

बुद्धकालिन प्रसंगहरूले र वैज्ञानिक खोजले मानिस भित्र
मनोमय मानिस रहने र साधारण मानिस मनोमय मानिसको
अधिनमा रहन्छ भने क्षमतावान मानिसले मनोमय मानिसलाई
आफ्नो अधिनमा राख्दछ भन्ने तथ्य खुलाउँदछ ।

मुलश्रोतः जिवन रटाव हा ससर पेवेत्म वेल्लन ज्ञाणविमल
महानायक थेर (जीवनको तरिका र संसारको विद्यमानता)

श्रोतः exploring psysis phenomina; 1976-U.S.A. D.
scott rogo
Rebirth as Doctrine and experience 1988 kandy SL.
Francisstory.

मजिकम निकाय उपरिपणासक ३ वर्ग अच्छारियधम्म सुत्त
मजिकम निकाय उपरिपणासक ३ वर्ग महासकुलदायि सुत्त
अंगुत्तर निकाय तीक निपात लोगफल वर्ग-१० सुत्त
धम्मपदटुकथा २ वर्ग चल्लपन्थक वत्थु ।

बैशाख पूऱ्हीया संदेश

गणेश माली

बुद्धजन्म जुल थौंया दिने, बोधिज्ञान लात न थौं है,
थौंया दिने परिनिर्बाण जुल, यिबा संदेश थ्वहे भीति
संस्कार फुनावनी खः, अप्रमादी जु, यायमाः गु छ या प॑र्ण
यायमागु छु भी अज्ञानी पिं थौं तकं हे मथुया च्वन !

॥१॥

दुःख अशान्तिया मूल चः फुनां सुख-शान्तिया धाः हयगु गथे,
अज्ञान फुतका ज्ञान दयका: सुख-शान्तिया जः ह्वलेगु गथे,
पिनें पिनें हाला ल्वायेसः भीरिं याये मफु क्रान्ति थःगु दुने,
थथे हे क्वान्तां जुया गथे वइ गबले जक खः शान्ति थन :

॥२॥

सन्देश बुद्धया न्यनां अशोकं हुगु स्वर्ण युग गथे लोमन,
हि छफुति हे महायेकुसें नं शान्ति हयेगु लं गथे तन ?
थौंया दिने याय् संकल्प छुगु-वन्य बुद्धं क्यंगु शान्ति पथे
तोताः स्वार्थ-अहंकारया ल्वापु, हानं छको याये स्वर्ग थो दे !

॥३॥

बुद्ध शरणम्

लक्ष्मी देवी राजभण्डारी

सबै महानताका प्रवतकहरूलाई
आदर साथ सम्भन्धौ हामी मानवहरु
उनीहरु महामानव हुनुका कारण ।
अति सम्बेदनशील राजपुत्र, सिद्धार्थका हृदय
छ्यो, देख्या, रोगी, बृद्ध, शब र साधु ।
उद्देलित भयो मन मस्तिक
साधु भेष देशान्तर गर्ने देखि

उत्रे ऊ पनि राजपोषाकबाट
चीवर वस्त्र जीवन
यापन गर्न
प्राकृतिक रूपमा बाच्न
भोगे आफै भोग र प्यास
शीतोष्ण र उषणता अनि
खोजे कारण किन हुन्छ
दुःख रोग आदि व्याधि र मृत्यु
तपस्यारत् रहे क्यौं वर्ष, अनि
मिल्यो बोधि ज्ञान

'इच्छा' नै सबै दुःख, जन्म मरणका कारण
अनित्य हो स्वभाव प्रकृति (देह) को
हुन्छ घटबढ परिवर्तन,
रोग व्याधि, बृद्ध अबस्था, मृत्यु वरण,
यो अनित्य बुझि शुन्यभावमा अडी
केवल साक्षी स्वरूप रही तठस्थ
कर्म गरे, संस्कार मुक्त भइने
जन्म मृत्यु चक्रबाट पार पाइने ।
तर आफु एक मुक्त निर्बाण भएर मात्र
चित्त बसेन उसको,

सबैमा शान्ति बाटन चाहे
अनि अनुयायी धेरै भए उसका
कतिले बोधिसत्त्व, बुद्धत्व पनि
प्राप्त गरे ।
बुद्धका उद्धोषणहरु मान्दा
शान्ति छाउन्छ, हृदय र बिश्वमा
मूर्ति पूजौ तर बुद्धका
बुद्धत्वलाई सम्हालौ
बुद्ध पूजिन्छ उसै
बुद्धका स्मरणमा यहि
स्वच्छ फुल अर्पण गरौ
शान्ति हामी लिउँ ।

ज्ञानको धनी

पीताम्बर उपाध्याय

स्वाँया पुन्हि

अमृतमान शाक्य मिथु

इतुम्बहा:

धर्मको मधुर धनी, दिव्य ज्ञानको मणि ।
बुद्धलाई विर्सियो, बुद्ध भूमिले पनि ॥

धुँवा र गन्ध फैलियो, रगत भेल भैदियो ॥
अमृत बाण मन्द भो, अहिंसा मार्ग विर्सियो ॥

प्राण तन्तु रुद्ध छन्, प्रम स्नेह लुप्त छन् ॥
ब्युँझिएका अद्भ्युत, दिशाहरु स्तव्य छन् ॥

मनुज सब गए कता, मनुजता भयो कथा ।
बुद्धका करुण नेत्र, आज हेर्दछन् कता ॥

ज्ञान ज्याति मैलियो, मलिन भ्रान्ति फैलियो ।
शान्ति क्षेत्रका कुरा, अति नै भई दियो ॥

त्रास द्वन्द्व ब्युँझिए, त्यही नै मन्त्र भैदिए ।
शास्त्रहरु थन्किए, शास्त्र सब सखा भए ॥

घाइते छ हंस पंक्षी, हेर्दछन् सबै बसी ।
मलम है गयो कता, प्रवल पासका कसी ॥

आर्तनाद व्याप्तछन्, दिशा हीन अश्व छन् ।
सारथी कहाँ छ खै, रथी नेत्र त्रस्त छन् ॥

युगको प्रार्थना सुनी, विउँभ धर्मका धनी ॥
अमृत बाणी बोकि द्यौ, सुनाउ ज्ञानको धनी ॥

बछला या थर्वई गथे लोमनी,
त्रिसंयोग चुलागु गथे लोमनी ।
बैशाख पुन्हि स्वाँया पुन्हि,
चाकमिकु लागु तिमिला या पुन्हि,
स्वलिसे स्वयमगा हीसिदुगु तिमिला ॥

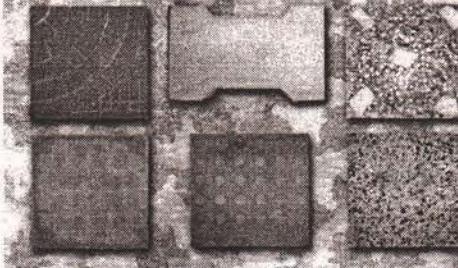
बछला या थर्वई लकसय गुलि नैपु,
लुम्बिनी वनसं सिद्धार्थ पिलुवझगुहे ।
सिद्धार्थ बुद्ध जुइत वगु धर्ति,
मायादेवी त्वता वन वइत हे ।
कुल धर्मया पासं चिकातल वैत ।

राहुलयात कुल धर्मे त्वता,
मुक्ति लैपुई वन बन थ्यकं ।
सम्यक सम्बुद्ध जुया बल धन हे,
बछला थर्वई तिमिलाया जति ।
मानव मात्रया मुक्तीया लैपु केना जुल ।

मानव मात्रया मुक्ती सन्देश व्युव्यू ,
ज्याथया बैसय थ्यनावल ।
झसुका त तं त्यानुचा लंका,
निर्बाण लैपु लिनावन वला
बछला या थर्वई बैशाख पुन्हि ।

Shree Siddhi Block And Mosaic Tile Udyog

Our Products:- Manufacture of Pavements Blocks, Hollow Blocks, Terrazo Tiles etc.

Managing Director
Hiranya Siddhi Bajracharya

Office (Show Room)
Kalimati, P.O Box: 5731, Ktm.
Tel.: 4272233 (O), 4271912 (R)

Fax: 4283613

E-mail: nsbt_ipl@hotmail.com

BALKHU Ph. 4331535

Factory

Daachi Ga. Bl. Sa.

Sano Thalli, Ktm.

Tel/Fax: 4450742

दुष्प्रिया (Dilemma)

बिनोद पासवान

उपाधि: प. सद्गमपालक
युवक बौद्ध मण्डल, पाटन

(स्थान:-सूर्यको पहेलों किरणसंगै शुभ प्रभात भएको छ ।
मंगल बजार जाने बाटो टंगालतिर चहलपहल हुँदैछ । दुई
युवक पनि आफै सुरमा पाइला चालिरहेछन् ।)

(पात्र:-यशकुमार र पूर्णजित-)

भर्खरका युवा तर सानैदेखिका सिंगाने साथी, हिजो दुवैजना
संगै धर्मदेशना सुन्न बिहार गएका थिए । आज मनस्थिति
फरक छ, दुवैसंगै भए पनि आफैमा विचार मग्न छन् मौन
छन् ।

मोटर र मानिसका कोलाहलले पनि यिनका मस्तिष्कलाई
कुनै असर गरेका छैनन, मानौ कुनै सुनसान जंगलमा सयर
गरिरहेका छन् ।

धैरै बेरपछिको मौनता भंग हुन्छ, यश कुमारको यो ठाडो
प्रश्नमा ।

यशकुमार:-पूर्ण ! के तिम्रो विचारको तरंग मेरो विचारसंग
मिल खोजेको होइन ?

पूर्णजित : के भन्न खोजेको ?

यशकुमार:- तिमीलाई भिक्षु जिवन कतिसम्म राम्रो लाग्छ ?

पूर्णजित:-यति-उति भन्ने प्रमाण नै छैन अपरिमेय ।

यशकुमार:-उसो भए राम्रो लागेर मात्र भयो तः? प्रबज्जित
बारे विचार आउदैन तः ?

पूर्ण:-नाई भन्ने त ठाउँ नै छैन नि ।

यश:- अनि मनको लहड्हु घिउसंग खाने जस्तो के सोचेको
? समय छैद विचार पुन्याउनुपर्छ । सांसारिकता प्रमादले भरिएको
छ । धर्मको निमित्त सांसारिकता कति बधाकार छ भन्ने कुरा
तिमी नराम्री बुझ्दौ नि पूर्ण !

(यति वेलासम्म दुवै दरवार स्क्वायर क्षेत्रभित्र प्रवेश
भैसकेको हुन्छ । यशको कुरामा पूर्ण मुन्टो तल फर्काई विचार
गर्दै फेरी कुरा थप्छ ।)

पूर्ण -धैरै के बोलूँ विचार गर्दागर्दै अर्ध पागल नै हुन
लागिसकें, कपाल पनि फुल थालिसक्यो, तर के गर्है ? अध्यारो
नै अध्यारो देढ्छु, यो त अति नै भयो

यश:- सिधा बाटो छ, तर पनि कुन ठाउँमा अल्मलिन्छौ ?
लोकमा दूलभ धर्महरु प्राप्त गर्न मनुष्य बाहेक अन्य प्राणी पनि
छन् तः ? लोकमा बुद्धको धर्म छ, मनुष्यभाव प्राप्त भएको छ
, श्रद्धा सम्पत्ति पनि चित्तमा उत्पन्न छ भने प्रबज्जित हुन के-को

वेर र निर्वाणगामी पूर्णमार्गमा अभ बल जुटाउन किन अवेर ?

पूर्ण :- (सुस्ताउदै स्वरमा भन्छ) मेरो तिमीसंग तर्क र
विचार गर्ने मनस्थिती छैन, सौम्य !

यश:- के यसलाई तिमी तर्क र बिबादको संज्ञा दिन्छौ ?

पूर्ण :- मेरो भनाईको तात्पर्य त्यस्तो नराम्रो अर्थमा होइन,
तर मेरो मनस्थिती विछिप्त (ल्वाकबाक) जस्तो भैसकेको छ
, कुनै पनि कुरा राम्ररी सोचेर निर्णय लिने सामर्थ्य घटेको जस्तो
मलाई लागिरहे छ ।

यश:- ठिक छ, मैले बुझे कि तिमीलाई मानसिक आरामको
जस्तरत छ । तर पनि यी कुराहरु त्यसका खिलाफ छैनन् ।

(सौम्य मुद्रामा फेरी कुरा अगाडी बढाउछ ।

यश:- हेर पूर्ण ! जीवन यसै पनि दूर्लभ छ, भोलिको कुनै
भरोसा छैन । प्रमाद आसक्तिले भरिएको गृहस्थ जीवन र
निर्वाणगामी त्यागी जीवनविचको तुलना पनि अशोभनिय छ ।
अब तिमी आफै विचार गर । कच्ची वा पक्की - कुन बाटो
राम्रो हन्छ ?

(यत्तिकैमा उनीहरु सरस्वती मन्दिरको सत्तल नजिक पुगदछन्)

पूर्ण: एक छिन यतै बसौ ।

यटा: हुन्छ ! - दुवै जना वस्त्रहन्, केही वेर मौनता छाउँछ
र अब पूर्णले कुरा भिक्षु ।

पूर्ण: यश खै किन आज मलाई तिम्रो बोलिमा अभ माधुर्य
लाग्दैछ, करुणाको भाव भक्तिदैछ ।

यश:- ठिकै हो, किन भने ठिक पारेको बलिको बोको
देखेर अरुलाई पनि यस्तै दया माया जागेर आउँछ ।

अं सांच्चिं, तिम्रो विहे पनि पक्का भैसक्यो हैन ?

पूर्ण: “ठिकै सुन्नो ।”

यश: सुनाउने अरु को होला र ? तिम्रो मनले नै आफै सबै
कुरा बोलिरहेछ ।

ऐ पूर्ण ! पहिले स्कूल पढादाको बाचा विर्सिसक्यो ? खोइ त
उ वेलाको आंट र उत्साह ? सेलाइसक्यो ?

पूर्ण: त्यस्तो केही होइन, समयले गर्दा परिस्थिती फरक
भएको मात्र हो । पद बढ्दै जांदा जिम्मेवारी पनि बढे जस्तै
आफ्नो लौकिक कर्तव्य र उत्तरदायित्व पनि बढ्दौ रहेछ ।

यश:- यो सब बहाना हो, तिम्रो मार हो ।

पूर्ण: यति ठाडै भन्न मिल्दैन - यश ! म पनि यति निष्पूरी

कसरी बनु, बुवा-आमाले हुक्काउदा को दुःख सम्फन्न्य, घर परिवारको भविष्यको कुरा मनमा खेल्छ, अनि मन यसै पनि गोलमाल हुन्छ ।

यशः- हेर पूर्ण ! धन सम्पति कमाउने भनेको कतिसम्म हुन्छ र ? आजकालको कमाइले त आफ्नो गुजारा मुस्किलले हुन्छ भने भन श्रीमती छोराचोरी भएपछि त खर्च दशौं गुणा बढ्छ । मान्द्येले जति कमाए पनि कमै हुन्छ । यस्तोमा आमाबाबु र घरपरिवारलाई सुखसम्पति दिने कुरा त दिवास्वप्न जस्तै हो ।

बरु आफु प्रबजित भए आफुले नकमाए पनि शीलगुणको प्रभावाट घरपरिवारमा सुखशान्ति र सम्पन्नता आफै बृद्धि भएर अउन्न्दू ।

पूर्ण :- मनमनै विचार गर्दै (दुर्भाग्य भयो, बुद्ध भन्दा ढिलो जन्मेछु, आनन्दलाई त बुद्दले जोगाउनु भयो तर मलाई

यशः-(मुस्कुराउदै) ए पूर्ण ! के ट्वाल्ल परेको ? आटै छैन ? के भयो ? अन्यो कछुवा जस्तै भन समन्वयको गहिराईभित्र नै फर्कने इच्छा गर्दछौ ?

पूर्णः-(अचानक भल्याँस्स हुन्दै) के गरुं त ? बा, आमाले पनि अनुमति दिईनन् नि त !

यशः- (रमाइलो पाराले) पूर्ण ! के लागुपदार्थ खाने ड्रास लिनेहरुले आमाबाबुसंग अनुमति मागेका हुन्छन् । ? आमाबाबुले पनि अनुमति दिएका हुन्छन् ? यो भन्दा बढी के बोल्नु, तिमो त आटै छैन है पूर्ण !

२५५० औ बुद्धजयन्तीको पुनित अवसरमा सम्पूर्ण प्राणीहरुको सुख, समृद्धि तथा विश्व शान्तिको कामना गर्दछौ ।

Maitri School

Maitri Shishu Vidyalya

G.P.O. Box 1558, 466 Hspital Road Chauni, Kathmandu, Nepal
Phone: 977-1-4270675 Email:maitri@infoclub.com.np
www.maitrischool.edu.np

पूर्ण :- (गम्भीर मुद्रामा विचारमग्न हुदै भन्दा) जे भए पनि मेरो ठाउँमा आफु भएर पनि विचार गर । आफु जेठो छोरो भएकोले पनि गर्नु पर्ने लोकधर्महरु छन्, थुप्रै कर्तव्यहरु अझ बाकी छन्, यसलाई मेरो कमजोरी भन्ने की कर्तव्य धर्म ?

यशः-जे होस् पूर्ण आफ्नो मनलाई कुशल मार्गातिर लगाउन सकोस् ; सांसारिकताको दोष देख्न सकोस् । परिपक्व भैसकेपछि कसैले रोकेर रोकिने हुदैन । सधै मनमा प्रवजित हुन पाउँ भनी कामना गर्नुपर्दछ ।

पूर्ण :- यशः मेरो मनको कुरा अरु कसले बुभ्दू र ? मानसिक रूपले तयार हुन सकेको छैन, जुन योजनाको रूपमा मेरो मनको कुनामा लुकिराखेको छन् । निश्चय पनि त्यो अनमोल समय धेरै टाढा नहोला, तर समय चाहिं पर्खनु त पर्द्धनै, धैर्यको फल मिठो हुन्छ भन्दैन् ।

यशः-ठिक छ, तिमो कुरा आफ्नो ठाउँमा रामै होला, उपाय कुशल नै होला । तर म त अब पूर्ण रूपले तयार छु । कसैले अनुमति दिए पनि नदिएपनि आज यो मेरो भेष अन्तिम हो । बरु तिमी पनि आफुलाई यसको निमित्त तयार पार्ने प्रयाश गर । मसगै आउने भइ दिउँसो ठीक १२ बजे यही ठाउँमा आउनु यो सब एक कल्याण मित्रको कर्तव्यको रूपमा स्वीकार गर्नु । बरु अहिले हामी लागौ (दुबै उठ्छन् र आ-आफ्नो तयारीमा जुट्छन् ।)

समाप्त

पाप कर्म कहिल्यै नगर्नु ।

पुण्य गर्दै जानु ।

आपूर्नो (मन) चित्तलाई शुद्ध गर्नु
यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

विश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं: ४२२५६२५, ४२४४९७३, फायर्स: ४२२९८५५
ईमेल: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मिस्त्रिविसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरु को लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

आनन्दकुटी बिहार स्वयम्भूमा बुद्ध जयन्ती समारोहरु एक विवरण

ईश्वरमानसिंह, कार्यकारिणी सदस्य

बुद्धजयन्ती समारोह समिति तथा वरिष्ठ पत्रकार

नेपालमा २००७ सालको प्रजातन्त्रका साथ साथै २००८ सालको बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा सर्वप्रथम स्वयम्भूको भूइखेल (भुवन खेल) मा शान्तिनायक शान्तिका अग्रदूत भगवान गौतम बुद्धको जयन्ती मनाइएको थियो । राजा र जनता मिलि १०४ वर्षको राणा शासन अन्त्य भएको सालको लगतैपछि बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा स्वर्गीय श्री ५ त्रिभुवन वीर विक्रम शाह सवारी होइबक्स त्यस स्थलमा प्रथम सार्वजनिक बौद्धसभा भएको हो । त्यसपछि प्रत्येक वर्षमा स्वयम्भूको उत्तरतर्फ रहेको आनन्दकुटी विहारमा यो सार्वजनिक बौद्धसभा अटुट रूपमा मनाउदै आएकोछ ।

त्यसपछि शाक्यमूनि गौतम बुद्धको जन्म, सम्बोधि ज्ञान प्राप्ति र महापरिनिर्वाण तीनैपक्ष एकैदिन भएको पावन वैशाखपूर्णिमा बौद्ध धर्ममा आस्था राख्ने विभिन्न बौद्ध संघ संस्थाहरूले आफ्नो आफ्नो क्षेत्रहरूबाट नेपालमा मनाउदै आउन थाल्यो । भगवान बुद्धको जयन्ती यसरी प्रत्येक वर्ष मनाउने सन्दर्भमा राष्ट्र प्रमुखको रूपमा श्री ५ महाराजाधिराज सरकारहरू स्वर्गीय श्री ५ महेन्द्र, स्वर्गीय श्री ५ बीरेन्द्र सवारी होइबक्सन्थ्यो । पहिले पहिले मौसुफहरू प्रत्येक वर्ष सवारी हाइबक्सेकोमा पछिं तीन वर्षमा एकपटक आनन्दकुटीमा हुने उक्त सभामा सवारी होइबक्सने कार्यक्रम भयो । अरु दुई वर्षमा श्री ५ महाराजाधिराजाजबाट बुद्धजयन्तीको अवसरमा सन्देश बक्सने व्यवस्था हुन्छ । वर्तमान श्री ५ महाराजाधिराज जानेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारबाट पनि यस्तै सवारी होइबक्सी सार्वजनिक बौद्ध सभामा सवारी हाइबक्सेको र सन्देश बक्सेकोछ । साथै त्यस सार्वजनिक बौद्ध सभामा प्रधानमन्त्री वा सरकार प्रमुख पनि सधै उपस्थित हुने गर्दछ ।

यसरी श्री ५ महाराजाधिराज सरकार बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा आयोजित सार्वजनिक बौद्धसभा भएकै वर्षमा भगवान बुद्धको अस्थिधातु काठमाडौंको बजार परिक्रमा गर्ने पनि त्यही वर्ष पर्दछ । हजारौं उपाशक उपाधिकाहरू, भक्तजनहरू, टोल टोलका सांस्कृतिक बाजाहरूका साथ बग्गीमा अस्थिधातु राखी परिक्रमा गराउने चलन रही आएकोछ ।

प्रत्येक वर्ष यो समारोह मनाउन एक समिति गठन हुन्छ । बुद्ध जयन्ती समारोह समिति गठन भएपछि सोही समिति अन्तर्गत विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्दछ । त्यस समिति अन्तर्गत विभिन्न विषयका उप-समितिहरू गठन भएको हुन्छ

प्राप्तिक्रम

र ती उप-समितिहरूले आफ आफ्नो क्षेत्रका कामहरू गर्दछन् । सो समिति अन्तर्गत काठमाडौं उपत्यकामा मात्र कार्यक्रम संचालन नगराइ देशको विभिन्न जिल्लाहरूमा भिक्षु अनागारिका र बौद्ध विद्वानहरूलाई धर्मदेशना गर्न गराउने गरेकोछ । यस बुद्धजयन्तीको खास कार्यक्रम बुद्धजयन्तीका एक हप्ता अगाडिदेखि प्रारम्भ हुन्छ ।

साप्ताहिक कार्यक्रमहरूमा रेडियो नेपाल, नेपाल टेलिभिजन, अन्य टेलिभिजन, एफ.एम. रेडियोहरूबाट बुद्ध वन्दना, परिसम्बाद र विविध भाषामा कवि गोष्ठी, धर्मदेशना आदि प्रसार हुने गर्दछ भने विभिन्न पत्र पत्रिकाहरूमा बौद्ध धर्म सम्बन्धी विशेष लेखका रूपमा प्रचार गर्दछन् । यस अतिरिक्त बुद्ध धर्म र बौद्ध संस्कृति सम्बन्धी विस्तुत रूपमा उल्लेखित लेखहरू समावेश भएको बुद्धजयन्ती स्मारिका पनि प्रकाशित गर्दछ । यसै उपलक्ष्यमा प्रत्येक वर्ष भैं जेवी पात्र प्रकाशन पनि गर्दछ । बुद्धजयन्तीका दिनलाई विश्वभर नै महत्व दिई शान्ति दिवसको रूपमा मनाइयोस् र संयुक्त राष्ट्र संघले घोषणा गरियोस् भनी गरिएको आव्हानमा सो एक दिन यु.एन. कार्यालयका स्टाफले विदा पाउने व्यवस्था दिइएकोछ । यसै कार्यक्रम अन्तर्गत जानमाला भजन खलले विभिन्न स्थानमा बौद्धधर्म सम्बन्धी भजन विभिन्न भाषाहरूमा कवि गोष्ठी, साहित्यिक कार्यक्रमहरू, बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताहरू, विविध पक्षमा प्रचार गर्ने प्रचार/प्रसार कार्यक्रमहरू पनि हुन्छन् । माथि उल्लेख भए अनुसार बुद्धजयन्ती समारोहलाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न विविध उप-समितिहरूमा अर्थ संकलन उप-समितिको पनि त्यतिकै महत्वको छ । श्री ५ को सरकारले यस कार्यक्रमलाई नगद रकम प्रदान गर्दै आएको छ ।

आनन्दकुटी विहार नेपालमा थेरवाद बौद्धधर्मको उत्थान गर्ने प्रमुख स्थानहरूमध्ये अग्रगामी भूमिका खेलेको स्थान भने पनि अत्युक्ति हुनेछैन । राणाकालीन समयमा देश निकाला भएका भिक्षुहरूमध्ये भिक्षु धम्मालोक महास्थविर हुन् । श्रीलंकाका भिक्षु नारद महास्थविरको नेतृत्व र भिक्षु अमृतानन्दको प्रमुख भूमिकाबाट यसरी नेपाल फर्केका धम्मालोकले स्वयम्भूको उत्तर पट्टि रहेको जंगलमा सानो छाप्रो बनाउनु भई अहिले त्यही स्थल आनन्दकुट विहार बनेको हो । त्यही आनन्दकुटी विहारमा भिक्षु नारदको तर्फबाट श्री लंकाको अनुराधपुरमा रहेको बोधि बृक्ष

ल्याई रोपिएको थियो । सोही विहारमा बुद्धजयन्तीका दिन प्रदर्शन गराइने बुद्धको अस्थिधातु दिनभरी दर्शन गराउन राखिन्छ । श्रीलंकाबाट नै प्राप्त भगवान बुद्धको अस्थि धातु यसै अवसरमा श्रीलंकाको लंकाराम चैत्य त्यस आनन्दकुटी विहारमा निर्माण भई सोही चैत्य मुनी सुरक्षित रूपमा राख्ने गर्दछ । स्मरणीय छ त्यस सुरक्षित स्थलबाट पनि भगवान बुद्धको पवित्र अस्थिधातु चोरी भएको थियो र पछि श्रीलंकाबाट अर्कै अस्थिधातु उपलब्ध भएको हो ।

यो सर्वविदितै भएको कुरा हो कि त्यस स्थल आनन्दकुटी विहारको उत्थानमा भिक्षु अमृतानन्दले यस्तै धेरै योगदान पुऱ्याउनु भएको थियो । उहाँले आनन्दकुटी विहारमा २००८ सालमा अखिल नेपाल भिक्षु संघको स्थापना गर्नुभयो भने देशमा शिक्षाको विकासको लागि त्यही विहारमा सर्वप्रथम आनन्दकुटी विद्यापिठ नामका स्कूलको पनि स्थापना गर्नुभयो । अन्य देशका बौद्ध विहार र बौद्ध समाजमा विहारको रेखेखे, संरक्षण बौद्ध धर्म प्रचारको लागि तथा त्यही बस्ने भिक्षुहरूको निमित्त खान र बस्ने आदिको व्यवस्था गर्न आनन्दकुटी विहार गुठी स्थापना गर्नुभएको सर्वविदितै छ । यसै आनन्दकुटी विहार गुठीको तरफबाट विगत २०३० सालदेखि आनन्दभूमि नामक मासिक पत्रिका प्रकाशित हुँदै आएको छ ।

यस्तो बौद्ध क्षेत्रमा एतिहासिक महत्व भएको विहारमा बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा अस्थि धातु प्रदर्शनको

२५५० औं बुद्धजयन्तीको पुनित अवसरमा
सम्पूर्ण प्राणीहरूको सुख, समृद्धि तथा विश्व
शान्तिको कामना गर्दछौं ।

सिद्धि ट्रेडिङ कन्सर्न प्रा.लि.

क-१/१०८, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं, नेपाल
फोन ४२६०२८०, ४२६१२८८
फैक्टरी ८७३-१-४२६००४९

लागि लंकाराम चैत्यभित्र राखिएको भगवान बुद्धको पवित्र अस्थिधातु श्रीलंकाका राजदूतको प्रमुख आतिथ्यमा निकाली उहाँको शिरमा सो अस्थिधातु राख्न लगाई चैत्य परिक्रमा गराई सोही विहारको प्रदर्शनी स्थलमा सार्वजनिक दर्शन गराउँदैछ । त्यस उपलक्ष्यमा विहान सबैरै स्वयम्भू वरिपरि चक्रमार्गमा सिद्धार्थ गौतम बुद्धको तस्वीरलाई अनन्दकुटी विद्यापिठको आयोजनामा परिक्रमा गराउने चलन छ । सोही विहारमा विहान भिक्षु एवं अनगारिका, र अतिथिहरूलाई जलपान गराउने व्यवस्था छ भने दिउँसो पवित्र भोजन क्षीर भोजन त्यहाँ उपस्थित सबै दर्शनार्थीहरू र अन्य सर्वसाधारण मानिसहरूलाई खाद्य-व्यवस्थापन उप-समितिको प्रबन्धमा खाउने गर्दछ । सोही दिन त्यस विहारमा रक्तदानको कार्य र स्वयं सेवक परिचालनको कार्य पनि गरी दर्शनार्थीहरूलाई सुविधा पुऱ्याउने कार्य हुँच्छ । विहारमा हुने अन्य कार्यक्रमहरूमा व्यवस्था मिलाउन विहार श्रृँगार, अतिथि सत्कार, समारोह प्रबन्ध तथा मञ्च श्रृँगार उप-समितिहरूले सफलतापूर्वक कार्य संचालन गर्दै आएका छन् । त्यस्तै त्यस विहारमा एक हप्तासम्म स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम अन्तर्गत अकुपञ्चर माध्यमबाट विरामीहरूलाई उपचार गर्दछन् ।

यस वर्ष २०६३ सालमा २५५० औं बुद्धजयन्ती मनाउन विगत वर्षहरूमा भै मनाउन र त्यसको व्यवस्था मिलाउन बुद्धजयन्ती मूल समारेह समिति २५५० गठन भएकोछ । अर्को तरफ यो वर्ष २५५० मा २५०० वर्ष पछि ५० वर्ष पुरोको स्वर्ण जयन्तीको रूपमा भव्य रूपमा मनाउन २५५० औं बुद्धजयन्ती विशेष समारोह समन्वय समिति पनि गठन भएको छ । यी दुवैको मूल समारोह समिति र विशेष समारोह समन्वय समिति सम्बन्धी छोटकरी विवरण सहितको नामावली पस्तुत गरिएको छ ।

क्षमा प्रार्थी

नेपालको विषम परिस्थितिको कारणले गर्दा नेपाल कै प्रथम बौद्ध मासिक पत्रिका गत:-बर्ष ३३-१२अंकको आनन्द भूमि पत्रिका प्रकाशन गर्न नसकी तपाईंहरु समक्ष पुऱ्याउन नसकिएकोमा आनन्द भूमि पत्रिका परिवार क्षमा प्रार्थी छौं ।

सत्यया लॅपु क्यना विज्याइम्ह बुद्ध

भिक्षु कोलित
संघाराम, ढल्को

“अक्षवातारो तथागथा” तथागतपि मार्गोपदेशकपि खः धका भगवान् शास्तां बरोबर हे थै विज्या। “मगगञ्जु मगगविद मगगकोविद” नामं न वसपोल तथागतपि म्हसिकेत छ्योगु नां खः। धात्येंगु सत्ययागु आर्य मार्गया लॅपु स्यूपि थुपि धैगु अर्थ हे उगु नां व्यबहारे वल। थन धात्येंगु लॅपु धागु दुक्खं मुक्त ज्वीगु लॅप्यात खः। गुकियात फिसं निर्बाणया मार्ग धैच्चना थ्व लॅपु बुद्ध ज्ञानं बाँलाक अन्वेषण याना माला विज्यागु लॅपु न खः। थ्वहे लॅपुइ भिमनुत वनेमालाच्चन। बुद्धं क्यना विज्यागु थ्व आर्य लॅपु वीपि न्हाम्हे सितनं भिंहे जुल बाहेक सुइतनं भिर्भिं मजु। मखुगु, असत्य लॅपु वनाच्चपि मनुतेयत न्हाथेयाना नं भिंगु सत्यया लॅपु छ्योगु हे छ्याहुने वसपोल तथागतया इच्छा खः। वसपोल तथागतं क्यना विज्यागु धारें सत्यया लॅपु आर्याष्टाङ्गिक मार्ग खः। थ्व मार्गयात मध्यम प्रतिपदा नं धाई। थ्व लॅपुइ वीपि व्यक्तिपि अन्तवादि मजुसे मध्यम कथं विचायाना ज्या यायेमा: बुद्धं अन्वेषण याना विज्यागु च्यागु अंग पूर्णगु आर्याष्टाङ्गिक मार्ग थथे खः-

१) सम्मा दिद्धि	=	पाय॑छिगु दृष्टि
२) सम्मा संकप्प	=	पाय॑छिगु विचा
३) सम्मा वाचा	=	पाय॑छिगु बचन
४) सम्मा कम्मन्त	=	पाय॑छिगु ज्या
५) सम्मा आजीव	=	पाय॑छिगु जीवन
६) सम्मा वयाम	=	पाय॑छिगु उत्साह
७) सम्मा सति	=	पाय॑छिगु स्मृति व
८) सम्मा समाधि	=	पाय॑छिगु समाधि

च्वे क्यनागु छ्यगु आर्य अंगे जक बाँलाक वने फःसालं मनुतय विचे व मनु श्रेष्ठ मनु ज्वी फै। निंगु अंगे बाँलाक वने फःसाला भन हे श्रेष्ठम्ह ज्वी। च्यागु अंग हे बाँलाक पालन याय् फःसाला मनुतय विचे जक मखु देवता, ब्रह्मापि सिवेनं श्रेष्ठ उत्तम ज्वी।

भिंगु ज्या थ्व, मभिंगु ज्या थ्व, कुशल ज्या थ्व, अकुशल ज्या थ्व, थ्व यासा भिनि, थ्व यासा मभिनि धका फित बरोबर धैयें वसपोल भगवानं उपदेश याना विज्याई। हानं भिंगु ज्या यासा थ्व थ्व फल दु, मभिंगु ज्या यासा थ्व थ्व विपाक दु, उकिं न्हावले भिंगु ज्या यायेत हे तत्पर ज्वीमा मभिंगु ज्या न्हावलें तोता छ्यो या माधैगु नं वसपोलया उपदेश खः। थुकथं वसपोलं फित उपदेश विया विज्यागु अथे मखुनि थःगु जीवने हे धात्यें अनुभव खः। उकिं वसपोल छ्यम् भान् वा नं थः काय् म्हाय्यात दिया, माया, करुणा तया भिंगु उपदेश विया भिंगु लॅपुइ तया विज्याइम्ह थे हे खः। उकिं हे वसपोलयात मार्गोपदेशक धका धाल।

अति श्रेष्ठम्ह मार्गोपदेशक बुद्धया पाखे फिसं फाइदा कायमागु

वसपोलयात वन्दनायाना, पूजा सत्कारयाना, वसपोलया मूर्ति तथंक दयका खःला कि ? वसपोलं हे पतिचा धस्वाका क्यना विज्यागु निर्बाणया लॅपुइ वना खः? दुःखं मुक्त ज्वी फुगु निर्बाणया लॅपु फित क्यना विज्यागुयात भीपि यक्व हे वसपोल तथागतया प्रति न्हावले ऋणि जुया च्यंगु दु। भीसं वसपोलयागु मूर्ति दयका वन्दना पूजामान याना छु मर्यं। उकिं भीत पुण्य लाइगु खः। थुकथं भीसं न्हावले पूजायाना जक भीपि दुक्खं मुक्त ज्वी फुगु निवार्णे थ्यनि मखु। निर्बाण भीगु नाम-रूप पिने मखु कि भीगु नाम-रूपया दुने हे खः। अथे धैगु निर्बाण भीके दुने हे दुगु खः। थ्व निर्बाण सुयागु सरणं नं प्राप्त याय् फुगु पति मखु कि थन थःम्ह म्हसिका प्राप्त याय् माःगु माले माःगु अन्वेषण याय् माःगु धात्यें सुखया लॅपु खः।

भगवान् शास्तां यक्व चेलापि जक दयका चेलापि) छ्याखेरं तया थः अधिपति जुया च्वनेत विचायाना विमज्या। बरु वसपोलं थः म्ह थें, विचा याना ज्या याइपि, दैं ल्हाइपि व थःम्ह दुख कष्ट सिया माला तैगु विशुद्धमार्गे वना निर्बाणया अनुभव याइपि व्यक्तिपि नापं च्वनेत न्हावले विचायाना विज्यात। तर अधिपति जुया च्वनेत मखु। वसपोलं गुबले नं थःम्ह कंगु उपदेश न्यना कणठ याना, च्ययगु व व्यनेगुलिं जक लगे ज्वीपि प्रायोगिक कथं निर्बाणया लॅपुइ मवनिपिन्त प्रशंसा याना विमज्या। अथे हे वसपोलया नां यात व रुपयात जक गौरबमान याइपिन्त नं न्हावले वसपोलं धिक्कार याना विज्यात, प्रायोगिक कथं थःम्ह कनागु लॅपुइ वनिपि व्यक्तिपिन्त न्हावले प्रशंसा यानाविज्याइम्ह खः भी भगवान् शास्ता।

छ्यगु मार्गोपदेशया बारे दसुः छ्यगु लुमंके बहःजू। गामं वम्ह छ्यम् मनु नं रत्नपार्के यें च्वम् मनु याके स्वयम्भूई वनेगु लॅगन थें धका न्यनि ? अले व यें च्वम् मनुनं थगु थगु लॅपु थुकथं थुकथं वन धाय् व अवश्य नं छ स्वयम्भूई भगवानथाय् थ्यनि, अथे मवन धाःसा छ मेथाय थ्यनि, मखुसा छ थन हे ज्वी। व गामं वम्ह मनु नं लं क्यना विउम्ह मनुयात शुभाय् विया गौरबतया गुगु क्यंगु लॅपुइ बाँलाक मवंसे म्येगु लॅपु वन धाःसा व गु गु हालतं नं स्वयम्भूई थ्यनि मखु, स्वयम्भू भगवानया याउँक दर्शन याय् फै मखु। बरु व गामां लॅपु क्यम् मनुयात शुभाय् विया वन्दना याना बाँलाक होशियारं क्यंगु लॅपुइ छ्यसिकथं वंसा अवश्यनं याकनं स्वयम्भूई थ्यनि, स्वयम्भू भगवानया दर्शनयाना मनयान आनन्द काई। भी भगवान् शास्तां क्यनाविज्यागु आर्य मार्ग निर्काणया लॅपु स्वयम्भू वनेगु लॅपु स्वया यक्व यक्व हे च्यय्तिनि, महत्वपूर्णगु तिनि। उकिं भीसं अपायसकं श्रेष्ठगु, उत्तमगु लॅपु क्यना विज्याम्ह श्रेष्ठम्ह बुद्धयात न्हि स्वक जक वन्दनाला छु ? सच्छक यासानं मगा:

बुद्धको अन्तिम वर्ष र अन्तिम दिन

(महापरिनिब्बाण-सूत)

- कोण्डन्य, बुद्ध विहार भृतीमण्डप

त्रिपिटकअन्तर्गत दीधनिकायको महावर्गको तेस्रो सूत्र हो-
'महापरिनिब्बाण-सूत' अर्थात् महापरिनिर्वाण-सूत्र । यो सूत्र सम्भवतः
दीधनिकायको सबैभन्दा बढी महत्वले भरिएको सूत्र हुनसक्छ ।
भगवान् बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरिसके पश्चात् ४५ वर्षसम्म अनवरत
रूपमा धर्म-दर्शन प्रचार-प्रसार (संचार) गरेको अन्तिम वर्ष (४८३
ई.पू. तिर) का बारे पूर्ण विवरण समेटिएको, बुद्धको जीवनको
अन्तिम घडी (महापरिनिर्वाण शय्या) बडो मार्मिक ढांगले मुटु विभेते
(मर्मस्पर्शी) तवरको कारूणिक दृश्य-यथार्थ चित्रण यस सूत्रमा
उल्लेख भइराखेको छ ।

७० औ बसन्त पार गरी ८० औ वैशामा पाइला टेकेका
बुद्धको शारीरिक बनावट परिवर्तन हुैजान्छ, अनुहारमा माँसपेशी
खुम्चिदै चाउरी पैदेजाने हुन्छ, गालाका हाडमाथि फोका उठेखै
देखिन्छ, शारीरिक अस्वस्था देखापर्छ, भलाकुसरी हेरचाह गर्नुपर्ने
स्थिति पैदा हुन्छ, टाउको (शीर दर्द) दुखे, जिउ (ढाड) दुखे हुन्छ,
बृद्धताले निम्त्याउँछ, बुढोभएकै महसूस हुन्छ, शारीरिक रूपले सन्चो
नभएतापनि माननिसक रूपमा सतर्क एवं सजगता अपनाएर बस्छ ।
दाहिने हात देब्रै हातभै भूमिका निर्वाह गरीराखेका सारिपुत्र र
मौदगल्यायन पहिले नै परिनिर्वाण भइसकेका हुन्छन् । राजउपासक
राजा प्रसेनजित (कोशल) वित्तिसक्छ भने राजगृहका मगधापाति
राजा विम्बिसार आफै छोरो अजातशत्रुद्वारा जेलमा यातना भोगीराखेका
हुन्छन्, यसरी नै महाउपासक अनाथपिण्डिको पनि देहावसान
भैसकेको हुन्छ ।

बुद्ध राजगृहस्थित गृहकूट पर्वतमा विराजमानावस्था, राजा
अजातशत्रुले प्रभावशाली वज्जी (लिच्छवी) हरू माथि पुनः पुनः
आक्रमण गर्दै रहांदा पनि सफलता हासिल गर्न नसकेपछि आफ्ना
मन्त्री वर्षाकारलाई बुद्धसमक्ष सफलता प्राप्तिको माध्यम के होला
भनी सोधनी गर्न पठाउँछ ।

सप्त अपरिहाणीयधर्म

- १) बाबाबर नित्यरूपले सम्मतिका लागि संगठित, एकतृत एवं
समागम हुने (सन्निपात बहुल) ।
- २) सधै एकतृत एवं संगठित भएर बस्ने ।
- ३) गैरकानूनी (अप्रज्ञप्त) काम कुरा त्याग गर्ने प्रज्ञप्त कुरालाई
निरन्तरता दिईजाने ।
- ४) आफूभन्दा ठूला व्यक्तिहरूलाई मान-सम्मान, आदर-सत्कार
तथा मानमर्यादा राख्ने ।
- ५) परस्त्री गमनबाट टाढिने महिलाहरूलाई इच्छा विरुद्धमा

जवर्जस्ती करणी नगर्ने (इच्छाविरुद्ध जवर्जस्ती) ।

- ६) नगरभित्र-बाहिर रहेका पूजनीय चैत्यको (स्तूप) पूजा-सत्कार
गरी यथावत राखी नष्ट हुनबाट रोक्ने (धार्मिक देव-देवालय, विहार
आदि सांस्कृतिक सम्पदाको सरक्षण एवं संवर्द्धन) ।
- ७) अरहतहरूका लागि उचित धार्मिक रक्षा (धर्मगुरु वा
आध्यात्मिक गुरुहरूका लागि उचित सम्मान) ।

उपरोक्त सातबाटा बुँदालाई जबसम्म वज्जीहरूले पालना
गर्दै रहने हुन्छन् त्यतिबेलासम्म उनीहरूको उत्तरोत्तर उन्नति,
प्रगतिका साथै अभिवृद्धि नै भझरहने हुन्छ । जो- कसैले पनि उनीहरू
माथि विजय हासिल गर्न सक्दैन भनी बुद्धले वर्षाकारलाई सम्पूर्ण
दिन्छ । (यस सप्त अपरिहाणीयधर्म आजको प्रत्येक संघ-संस्था -
पार्टी, समाज, दल, सरकारी प्रशासनमा लागू गर्न सकेको खण्डमा
सम्बन्धित निकाय सुचारू रूपले संगठित भई अगाडि बहने,
प्रगतितिर उन्मुख हुैजाने हुन्छ ।) यसपछि बुद्धले भिक्षुहरूका परिषदमा
भिक्षु संघ' कसरी सुव्यवस्थित पार्ने, कसरी भविष्यसम्मन सुचारू
रूपले निरन्तरता दिईलाने भने सवालमा तीन तवरबाट सप्त
अपरिहाणीयधर्म देशना गर्दै लगे ।

बुद्ध अम्बलटिठकामा केही दिन रोकी पाटलिपुत्र-
पटना) मा पुग्छ, आवसन्ध्यागार (अतिथिशाला) मा बासगरी रहेका
बुद्धले दुशील वा अनैतिक जीवनका पाँच दुष्परिणाम र सुशील वा
नैतिकयुक्त जीवनका पाँच सुपरिणाम बारे उपदेश दिईलान्छ । त्यसबेला
मगध मन्त्री सुनीध र वर्षाकारले वज्जीगणतन्त्रमा आक्रमणका लागि
नगर निर्माण, सम्भावित आक्रमण-प्रत्याक्रमणको तयारी सकिने
वित्तिकै बुद्धलाई भोजनको लागि निमन्त्रणा गर्दै, बुद्धले तृष्णभाव
(मौन) ले स्वीकार गर्दै । भोजनोपरान्त बुद्ध फर्किन्त भएको द्वार
(दिशा) लाई 'गौतम द्वार' र तर्नु भएको नदी (खोला) आर्य 'गौतम
तीर्थ' भनी नामाकरण गरिन्छ । अनि बुद्ध त्याहाँबाट कोटिग्राम हुै
नादिकामा पुग्छ, त्यसपछि वैशालीतर्फ चारिका (यात्रा) शुभारम्भ
गर्दै ।

अम्बपाली, वैशालीका नामूद नगरशोभिनी वा गणिका (वेश्या) हुन्, उनकै आँपको बगैचामा बुद्ध आरामको लागि सरिक
हुन्छ । यो कुरा थाहा पाएर अम्बपालीले बुद्धको दर्शनभेट गर्न
पुरिदैन, बुद्धले उनलाई धर्मसम्बन्धी उपदेश सुनाउँछ, एकदमै खुशी
भएर आनन्दित हुन्छ अनि प्रभावित भएर भोलिपल्ट भोजन गराउने
भनी बुद्धसहित भिक्षुसंघलाई निमन्त्रणा बोलाउँछ । श्रद्धाले बोलाएको
निमन्त्रणालाई बुद्धले मौनभावले स्विकृत जनाउँछ । उता वैशालीका

लिच्छवी (बज्जी) हरूले बुद्ध आम्रवनमा विराजमान भएको शुभ समाचार थाहा पाई विभिन्नताले सजि-सजावट भएर त्यहाँ आइपुरछ, भोलिको भोजन अम्बपालीमार्फत निमन्त्रणा गरिएको समाचार पनि थाहा पाउँछ । “अय् अम्बपाली ! अत्याख सम्पति दिन्छु, यस (भोलिको) भोजन दान कार्य हामीलाई अवसर देउ ।” भनी सुविनीतपूर्वक विन्ति चढाउँछ, अनि “आर्यपुत्रहरू ! यदि वैशाली जनपद नै मलाई दिए पनि (स्वामित्व) म यस महान भोजन दानको अवसर छोड्न तयार छुइनन् ।” यसो भनी अम्बपालीले प्रत्युतर दिई आफ्नो शुद्ध-स्वच्छ आस्था तथा श्रद्धामा विचलन आउन नदिने कुरा स्पष्ट पार्थिन् । तत्पश्चात लिच्छवी राजकुमारहरू हातका औलाहरू टिक्क बजाएर ‘अरे, हामीलाई अम्बिकाले जितिन् ।’ भनी ठूलो स्वरमा कराएर बुद्धसमक्ष जान्छन् । धर्मकथा सुनिसकेपछि, ‘भोलिको भोजन निमन्त्रणा स्वीकार गर्नुहोस् ।’ भनी विन्ति टक्क्याउँछ, तर ‘अम्बपालीको निमन्त्रणा स्वीकार भैसक्यो’ भनी अम्बपालीलाई पहिल्यै वचन दिइसकेको आज्ञा हन्छ । भोलिपल्ट अम्बपालीले भोजनोपरान्त आफ्नो स्वामित्वमा रहेको आम्रवन (आँपको बगैचा) बुद्ध प्रमुख भिक्षु संघलाई दान भनी चढाउँछिन् ।

बुद्ध वैशालीमा विराजमानावस्था, वर्षात ऋतुअगाडि आइपुरछ, भिक्षुहरूका विनय-नियमानुसार आषाढ पूर्णिमा (गुरु पूर्णिमा) देखि लगातार तीन महिनासम्म ‘वर्षावास’ शुरू हुन्छ, यसबेला एउटै आवास-विहारमा तीन महिनासम्म वास गर्ने भनी अधिष्ठान गरी बस्ने गरिन्छ । बुद्धले आफ्ना उपस्थापक (निजी सचिव) आनन्दलाई वर्षावासका लागि वेलुवग्राम (वेणुग्राम) तर्फ लागौ भनी आषाढ पूर्णिमा अगावै वेलुव गाउँमा प्रस्थान गर्दछ । त्यहीं वर्षावास वित्तैजान्छ, वीचमा बुद्धलाई ठूलो रोग-व्याधिले सताउँछ, रोगले धेरै च्यापेर मरणान्तक पीडा-वेदना (दर्द) हुन्छ । रोगले भन्न-भन्न च्यापैलान्छ, रोगले दुखाई बढैजाने हुन्छ । त्यतिबेला बुद्धले दृढ मनोबल (वीर्य) ले सहन्छ, धैर्य धारण गर्दछ, स्मृतिसम्प्रजन्य राखी दुखाई-दर्दलाई विसर्ग भुलेर सहन्छ । (अधिवास), विस्तारै रोगको चाप घटैजान्छ । अन्तिमोपदेश दिनु अगावै बुद्धको महापरिनिर्वाण हुने पो होकि भन्ने जस्ता शंका पैदा हुन्छ । आनन्द एकदमै चिन्तित अवस्थामा पर्दछ । तर बुद्ध स्वस्थ हुईआउँछ, सुस्वास्थ्यको लाभ देखी आनन्दलाई हलुंगोपनाको महसूस हुन्छ र ‘आनन्द ! भिक्षुसंघले मबाट के आशा लिएर बसेका छन् ? मैले भित्र-बाहिर केही नछुपाइक्न (नरहर्नेगरी) धर्मोपदेश गरेको छु । तथागतको धर्म अनुशासनमा आचार्यमुष्टि (रहस्य) छैन । मबाट केही उपदेश दिन बाँकी रहेकोछ र ? म बुद्ध भाँ, द० वर्षमा पाइला टेक्ने समय नजिकिदै छ, आनन्द ! जसरी विग्रिएर थोक्रो भैसकेको पुरानो (जीर्ण) गाडी यताउती बाँधी चल्ने हो त्यसरी नै मेरो शरीर पनि बल्ल-तल्ल मात्र चलिरहेको छ ।’ भनी आफूसँगै बसेका आनन्दलाई बुद्धले एकदमै कारूणिक भाकामा भन्दैजाने क्रममा अझ अरु कुरा जोडैलान्छ- ‘आनन्दो ! अत्तदीपो भवो अत्त सरणा, न अनञ्च सरणा अर्थात् आफ्नै आफ्नो द्रीप (

ज्योति) भई, आमै शरण धारण गर (स्वावलम्बी बन), अरुहरूको शरण पर्ने होइन, धर्म-शरण भएर कायानुपश्यी (शरीरलाई गहिराएर अध्ययन गर्ने), वेदानुपश्यी (सुख, दुख न सुख-न दुख), धर्मानुपश्यी (स्वभाव धर्म जाने) र चित्तानुपश्यी (मनोभाव, मनोवृत्ति) भई संयामित बनेर होश र स्मृतिलाई निरन्तरता दिई संसारको अनुचित लोभ तथा दौर्मनस्यलाई जितेर जीविकोपार्जन गरीरहन्नेजे ती भिक्षुहरू (व्यक्ति) अग्रज भइहरने हुन्छन्, शिक्षाकामी बनीरहने हुन्छन् ।’

भोलिपल्ट भिक्षाटनपछि चापालचैत्यमा आराम लिँदलाई बुद्धले आयुसंस्कार (जीवन शक्ति) त्याग गरिदिन्छ, त्यस्को लगतै ठूलो भूकम्प जान्छ, आकाशमा विजुली चम्किन्छ, एकदमै मेघ-गर्जन बुलन्द हुन्छ । बुद्धले आयुसंस्कार त्याग गर्ने वित्तिकै देखापेको आकाशको विजुली-चम्काहट, मेघ-गर्जन बुलन्द हुन्छ । बुद्धले आयुसंस्कार त्याग गर्ने वित्तिकै देखापेको आकाशको विजुली-चम्काहट, मेघ-गर्जनको बुलन्द भीषण-प्रलयकारी रोमांचकतवरले भएको भूकम्प तथा मुसलधारे वर्षाको बारेमा आनन्दले बुद्धसमक्ष जिज्ञासा प्रकट गर्छ, बुद्धले ‘आफू तीन महिनापछि वैशाख पूर्णिमाका दिन महापरिनिर्वाण हुने’ कुरो उद्घोषण गर्छ । सुनीरहेका आनन्द दुखित मुद्रामा भाव-विह्वल भएर जान्छ, रूखबाट खसेको बाँदरभै ट्रवाल्ल परेर विरह गर्न शुरू गर्छ । तथागत अझै जीवित भइराङ्गुपुर्छ, बहुजन हिताय-सुखायका लागि लोकप्रति अनुकम्मा राखी आयुसंस्कार त्याग नगर्न (फिर्ता लिन) भाव-विह्वल भएर सुविनीतपूर्वक विन्ति चढाउँछ । तर आनन्दले प्रार्थना (विन्ति) गरेको धेरै ढीलो भैसकेको, पहिल्यै विन्ति चढाउनु पर्ने, त्यतिबेला अपरद (ठूलो मौका चुकाई ठूलै गल्ती गरेको भन्ने अर्थमा) भएर बस्यै भनी बुद्धले आनन्दलाई सम्भाउने-बुझाउने प्रयत्न हुन्छ ।

‘आनन्द ! सबै प्रियजनहरूसित विद्युडिएर जानुपर्छ, टाढिएर-बिलाएर जानुपर्छ । सदा-सर्वदा कसरी सगै बस्न पाउँछ र ? जतिपनि उत्पन्न, जात, भूत संस्कार हुन्, ती सबै नाशवान हुन् । हाय ! त्यो नाश नहोस् ! यसो हुनु संभव छैन । तीन महिनापछि तथागतको परिवर्निर्वाण हुन्छ, बाँच्ने कारणमा (अर्थले) पुनः फर्केर आउनु तथागतको लागि संभव छैन । आउ आनन्द ! महावन कूटागार शालामा जाओ ।’ भनी दुखित आनन्दलाई साथमा लिएर जान्छ ।

बुद्धको आज्ञाअनुसार वैशालीका सबै भिक्षुहरू उपस्थानशालामा समागम भएर एकत्रित हुन्छन्, बुद्ध शासन (ब्रह्मचर्य) चिरस्थायी गरीराङ्ग बहुजन हिताय सुखायको मूल मार्ग-(क) चार स्मृतिप्रथात, (ख) चार सम्यक् प्रधान, (ग) चार ऋद्धिपाद, (घ) पाँच बल’ लाई मजबूत तवरले धारण गरेर अगाडि बढनुपर्छ भनी बुद्धले उपदेश दिन्छ । त्यस्तै गरी-सबै संस्कारहरू नाशवान (व्यर्थ धर्म) हुन्, अप्रमादी (होशियार, सजग) भएर सम्पादन गर ।’ भनी उपदेश अन्तगरी पूर्वाण समयमा वैशालीमा भिक्षाटन जान्छ, वैशाली नगरलाई अन्तिम दर्शनको रूपमा नागावलोकन (हात्तीले जस्तै सम्पूर्ण जिउ

पछि फर्काएर हेर्नु गर्दछ । घुम्दाघुम्दै भण्डग्राम, आम्रग्राम र भोगनरमा पुन्छ, भोगनरगरको आनन्द चैत्य स्थानमा भिक्षुहरूबीच चार महाप्रदेशका बारेमा देशना हुन्छ । 'यो धर्म हो', 'यो विनय हो', 'यो शास्त्राको शासन हो'- भनी जोकोहीले भनेको खण्डमा त्यसलाई आँखा चिम्स्ले विश्वास नगरी, अबलम्बन नगरी प्रथमतः मूल सूत्रसंग तुना गर्ने, विनय राम्री हेर्ने, सूत्रमा मेल खान्छ र विनयमा पनि मिल्दछ भने मात्र विश्वास गर्ने, बुद्धवचन हो भनी स्वीकार गर्ने कार्य गर्नुपर्दछ भनी सत्य-असत्य छुट्याउने कस्टौटीको रूपमा देशना हुन्छ । ती चार कुराहरूलाई नै चार महाप्रदेश भनिएको हो । यसलाई बुद्धोपदेशका चार-कस्टौटी (पहिचान) को रूपमा लिने गरिन्छ ।

अगाडि बढै गरेको बुद्धको यात्रा पावामा पुग्छ, चुन्द कर्मापुत्रको आम्रवनमा आरामका लागि विराजमान हुनुभएका बुद्धलाई चुन्दले भोजन निमन्त्रणा गरी आफ्नो घरमा प्रणीत खाद्य भोज्य र धैरे सुकरमद्व (एक प्रकारको तरकारी, शूकर कन्दक वा सुंगुरको मासु !) तयार गर्दछ । भोजनकोलागि बुद्ध ठीक समयमा पुग्छ, 'चुन्द ! जुन सुकरमद्व तयार गरिराखेको छ्यौ त्यो मेरो भागमा मात्र राख, जुन अरू खाद्य भोज्य तयार भएका छन् ती भिक्षुसंघलाई राखिदिनू ।' भनी आज्ञा बक्स हुन्छ । भोजन सिद्धिने वित्ति कुदुलाई ठूलो रोगले संताउँछ, आउँ (रगतयुक्त दिसा) हुन्छ, अनि मरणान्तक वेदनाले धैरे नै संताउँछ ।

अन्तिम रूपमा वेलव ग्राममा वर्षावास बस्नुहुँदा मरणान्तक पीडा भई रोगले ग्रस्त हुँदाखेरी उहाँले जसरी ढृढ मनोबलले (वीर्य) सहनुका साथै स्मृतिसम्प्रजन्य राखेर वेदनालाई दबाउनुभएको थियो त्यसरी नै यसपालि पनि त्यही अनुपर्दु बुद्धले कठोर वेदान्तलाई सहन्छ (अधिवास) । तत्पश्चात् उपस्थापक आनन्दलाई बोलाइकन कुसीनारा (कसिया) प्रस्थानको निमित्त यात्रा गमन हुन्छ ।

कुसीनारामा पुगीसकेपछि बुद्ध थकित हुन्छ त्यहाँ एउटा वृक्षमुनि आराम लिन आनन्दले आसन विछ्याइदिन्छ । एकदमै पानी प्यास लाग्छ, पानी खाने भन्दै तीन पल्ट पानी मार्ग्य । आनन्दले हड्डबडले पानी दिन्छ । यसै समयमा आलारकालामका एक शिष्य पक्कुस मल्लपुत्र कुसीनाराबाट पावा हुँदै गमन गरिरहेदा वृक्षमुनि आराम लिइराखेका बुद्धलाई देख्छ । बुद्धको समकक्ष पुगी बुद्धप्रति अत्यन्त श्रद्धा प्रकट गरी सुवर्णवर्णी राम्रोखालको सिरक (ब्लायकेट) ओढाइदिन्छ । पछि बुद्धको छ्यविवरण परिशुद्ध र स्वच्छ-सफा भई जाज्वल्यमान देखी आनन्द आश्चर्यले चकित हुन्छ । तथागतले अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि साक्षात्कर गर्ने अवस्था (बुद्धत्व प्राप्ति क्षण) मा र तथागत अनुपादिशेष निर्वाण धातुमा परिनिर्वाण हुने रात्री प्रहरमा (महापरिनिर्वाणावस्था) पी दुईवटा अवस्थाहरूमा तथागतको छ्यविवरण परिशुद्ध भई, सफा-सुग्धर भई जाज्वल्यमान जस्तो देखिने हो भनी बुद्धले आनन्दको आश्चर्यलाई शान्त पारिदिन्छ । अनि - 'आज रात्रिको अन्तिम प्रहारमा कुसीनारको उपवर्तन नामक शाल वनमा दुर्शाल वृक्षका मध्यभागमा तथागतको परिनिर्वाण हुन्छ ।'

भनी बुद्धले उद्घोषणा गर्दछ ।

बुद्ध कुकुत्या नदीमा गई नुहाउँछ, एकदमै थकाइ लाग्छ, त्यसछि एकछिन आराम गर्दा गर्दै-'चुन्दले दिएको अन्तिम भोजनको कारणले गर्दा नै बुद्धको परिनिर्वाण भएको हो भनी आरोप लगाउने (लान्छना) हरू निक्लिएलान्' भन्ने कुरालाई ध्यानमा राखेर बुद्धले पिण्डपातमध्ये दुई पिण्डपातको महान फल र आनिशंस रहेका छन् भन्दै-'सुजाताको खीर (क्षीर) दान, जुन भोजन गरिसकेपछि तथागतले अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि (बुद्धत्व) प्राप्त गरेका थिए, चुन्दको प्रणीत एवं सूकर मद्वले भरिपूर्ण अन्तिम भोजन जसको सेवनपछि तथागत अनुपादिशेष निर्वाण धातु परिनिर्वाण प्राप्त गर्ने हुन्छ' भनी स्पष्ट पारिदिन्छ ।

हिरण्यवती नदी तरेर गई बुद्ध कुसीनारको मल्लहरूको शालवन उपवर्तनमा पुछ्छ, 'आनन्द ! यमक शाल (जोडी वृक्ष) वृक्षको मध्यभागमा उत्तरतिर शरिपारी मञ्चक (पङ्क) राखिदिनु थकाइ लागिसक्यो, एकचोटी पलिटनु पच्यो ।' भनी आनन्दलाई अहाउँछ । त्यहाँ बुद्धले श्रद्धालु कुलपुत्रहरूका लागि यी चार स्थानहरू दर्शनीय हुन्, सवेगनीय वा वैराग्य-दायक हुन्- (१) जहाँ तथागतको जन्म भयो (लुम्बिनी), (२) जहाँ तथागतले बुद्धत्व ज्ञान लाभ गर्नुभयो (बुद्धगया), (३) जहाँ तथागतले अनुत्तर धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो (सारनाथ) र (४) जहाँ तथागते अनुपादिशेष निर्वाण धातुले परिनिर्वाण प्राप्त गर्ने हुन्छ (कुसीनारा) ।' भनी व्यक्त गर्दछ । त्यसपछि आनन्द र बुद्धबीच कुराकानी हुन्छ-

- 'आईमाई (स्त्री जाति) हरूसित कसरी व्यवहार गर्ने ?
- आनन्द ! नहेर्ने ।
- हेर्ने परेमा कसरी व्यवहार गर्ने ?
- कुराकानी नगरीकन ।
- कुराकानी गर्नुपरेमा?
- स्मृति (होश) राखी बस्नुपर्दु ।
- तथागतको शरीरलाई हामीले के गर्नुपर्दु ?.....
- शरीर पूजागर्ने तर्फ नलाग । सारत्य (सच्चा पदार्थ) का लागि प्रयत्न र उद्योग गर्नुपर्दु, यसका लागि अप्रमादी, उद्योगी, संयमी भएर बस्नुपर्दु ।'

बुद्धको परिनिर्वाण हुने लागेको समाचार थाहापाई अधिकांश भिक्षु भिक्षुणी, उपासक उपासिकाहरू बुद्धको अन्तिम दर्शनार्थ ठेलम ठेल्ला हुनेगरी भीड जम्मा हुन्छ । सुभद्र परिद्राजक पनि आइपुछ्छ । परिनिर्वाण शैय्यामा आसीन बुद्धलाई थकाइ लागीरहेको र उहाँलाई दुख कष्ट होला भनेर आनन्दले सुभद्रलाई दर्शन भेटका लागि रोकिदिन्छ । यो कुरा थाहा पाएर बुद्धले- 'सुभद्रलाई बाटो नछेक' भनी आज्ञा दिन्छ । अनि सुभद्रलाई धर्मको कुरा सुनाउँछ, अन्तिमावस्थामा प्रभावित भएर सोही बेला उपसम्पदा दीक्षा लिएर प्रव्रजित (भिक्षु) हुन्छ । सुभद्र नै बुद्धको अन्तिम शिष्य हुन्छ । यसपछि बुद्धले परिषद् सामू-मैले जुन धर्म र विनय देशना गरेको

छु प्रज्ञप्त गरी राखेको छु मेरो परिवर्नन पछि (अनुपस्थितिमा) त्यो धर्म र विनय नैतिमीहरूका शास्ता हुनेछ।' भन्ने कुरा अधिसाइं- 'बुद्ध, धर्म, संघ, मार्ग वा प्रतिपदामा कसैको केही शंका उपशंका भए सोझू' भनी आज्ञा हुन्छ।

अन्तिमावस्था (मरणाशैय्या) मा पुगीसकेका बुद्धबाट अन्तिम वचनस्वरूप व्यक्त हुन्छ- 'हन्द दानि भिक्खुवे, आमन्त्यामि तो - वय धम्मा संखारा अप्पमादेन सम्पादेथाति । अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा।' अर्थात् हन्द (सम्बोधन) भिक्षुहरू ! अब तिमीहरूलाई आमन्त्रण गर्दूँ संस्कार व्ययधर्म (नाशावान) हुन् अप्रमादी (सजग र स्मृति राखेर) भएर सम्पादन गर । यो नै तथागतको, अन्तिम वचन हो । यसरी अन्तिम वाचाको प्रस्फूटन पश्चात् बुद्ध अनेक समाप्ति ध्यानमा बस्छ, चतुर्थध्यानबाट समनन्तर (उठ्ने वित्तिकै) भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण हुन्छ, उनले महापरिनिर्वाण प्राप्त गर्दूँ । चारैतिर शोक र व्याकुलता, अनुयायीहरूको दिलमा चोट, आँखामा आँसुको बहाव, चारैतिर स्तब्धता, प्रकृति र प्राकृतिक सबै शोकाकुल.... शब्दमा वर्णन नै गर्न नसकिने तवरको दुखद स्थितिको शृजना हुन्छ । यसरी विश्वज्योति' निझूँ, विलय हुन्छ ।

बुद्ध शिक्षा

अनुयोग अजु

अरुको कर्ममा आफु पवित्र हुदैन
पवित्र अपवित्रता स्वयंको कर्म फल हुन्
कर्मको प्रतिक्रिया कर्तामा निर्भर रहनु
"मध्य मार्ग" असल चित अनुसरण गर्नु
सुकर्म पवित्रताको अनुभूत हुनु हो ॥

असल चरित्र आचरण गर्नु,
खराबि विकार सकल त्याग्नु ॥
चतुआर्य सत्य बोध गर्नु,
आर्य अष्टाङ्गिक मार्गमा हिड्नु ।
स्वयंको मन परिशुद्ध गर्नु हो ॥

राग, द्वेष र मोह त्यग्न सकुन्
दान, शील र भावना गर्न सकुन्,
नाम, रूप र धर्मलाई बुभन सकुन्
भगवान शास्ताको धर्म अनुसरण गर्नु,
विपश्यना भावनाको सत्यतालाई बुभन हो ॥

सत्यताको आधार बुद्धको शिक्षा
मनवको जीवन जिउने दिक्षा
जगत् कल्याणको लागि सत्यतामा जिउनु
बुद्ध धर्मलाई अमर तत्याउनु
बुद्धको गुण सम्फेर बुद्ध जयन्ति मनाउनु हो ॥

नवीकरण गर्नेबारे सूचना

यस आनन्दभूमिको वार्षिक ग्राहकको अवधि सकिएका वा सकिनलागेका ग्राहक महानुभावहरूले नवीकरण गर्नहुन हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

नवीकरणको लागि सम्पर्क राख्ने स्थान:-

काठमाडौँ-आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू/बुद्धजयन्ती समारोह समितिको नगर कार्यालय श्रीघः विहार/श्रीघः ज्ञानमाला भजन, श्रीघःविहार-भिक्षु धर्मसागर, भिक्षु गौतम, अ. इन्द्रावती, धर्मकीर्ति विहार/वीणा कंसाकार, बौद्ध महिला समूह/रवि मानन्धर, ज्ञानमाला भजन खल: स्वयम्भू/प्रेमपूर्ण कर्माचार्य, इच्छुमतीटोल, वागबजार/नजीकको विहारमा, चावहिल- तारा, सुभाषा शाक्य, बौद्ध, ललितपुर-हेराकाजी सुजिकाः, नागबहाः/काजीलाल डंगोल/राम शाक्य, मणिमण्डप महाविहार, पतको/अ. ज्ञानवती, भास्सरा स्कूल, पूर्णचण्डी, प्रज्ञानन्द स्मृति स्वास्थ्य क्लिनिक, थैना, भक्तपुर-रामकृष्ण वैद्य, गणेशमान श्रेष्ठ, मुनि विहार/संघरत्न शाक्य, खौमा/तीर्थराज वज्राचार्य, मिनिबस पार्क/सप्तचन्द्र वज्राचार्य, साकोठा, लुम्बिनी-भिक्षु मैत्री महास्थविर, बुटवल-नरेश वज्राचार्य/सुश्री विद्यादेवी शाक्य, भैरवहा-सूर्यमुनि शाक्य, पाल्पा-सर्जु वज्राचार्य, पोखरा-उत्तममान बुद्धाचार्य, बेनी, म्यागदी-याम शाक्य, बारलुड-कुण्डप्रसाद शाक्य, नारायणगढ-शेखर शाक्य, वीरगञ्ज-चक्रबहादुर शाक्य, विराटनगर-मोहनप्रसाद शाक्य, धरान-नीलकुमारी, विद्या शाक्य, धनगढी-प्रेमकुमारी तुलाधर, हेटौडा-गौतमराज शाक्य, पवन शाक्य, गोरखा-मोहनरत्न शाक्य, लमजुड-विजयबहादुर गुरुड, वीरेन्द्रनगर, सुखेत-वसन्त थापा मगर, उर्लाबारी, मोरड-मनोज शाक्य

शान्तिको चाहना बुद्धको शिक्षा

केशरी वज्ञाचार्य

मानिसलाई सबै किसिमका दुखबाट टाढा राख्न बुद्धिले
 असल र व्यवहारिक शिक्षा दिएका छन् । यही शिक्षाको प्रचार नै
 परियति शिक्षा हो । मानिसले आफ्नो जीन्दगीमा भोगेका सम्पूर्ण
 कुराहरूलाई रामो वा नरामो भन्ने कुराको दृष्टिकोण यही बुद्धि
 शिक्षाले दिन्छ । साधारण मानिसहरू असल र खराब सहज
 रुपमा छुट्टियाउन नसक्ने खालका हुन्छन् । बुद्धि शिक्षा अध्ययन
 गर्नाले मानिसहरूका जीवनमा आइपर्ने सबै किसिमका असल वा
 खराब, रामो वा नरामो कुरालाई सहज रुपमा बुझनसक्दछ ।
 कुन काम गर्नाले आफुलाई फाइदा हुन्छ र कुन काम गर्नाले
 आफुलाई रामो हुँदैन भन्ने विवेक र बुद्धि बुद्धि शिक्षाले दिन्छ ।
 यस्तो ज्ञान बालबालिकालाई प्राथमिक कक्षाबाट नै दिनु उचित
 हन्छ ।

बुद्धको असल शिक्षाले मानिसलाई अज्ञानतावाट ज्ञानको उज्ज्यालोतिर लैजान्छ । एउटा अबोध बालकको लागि आगोले पोल्छ भन्ने कुरा थाहा हुँदैन । अन्जनमा उसले आगोलाई छोएपछि पोल्ने अनुभवको ज्ञान उसले पाउँदछ । त्यसपछि जीवनभर उसले फेरी आगोलाई छुँदैन । यही शिक्षा बुद्ध शिक्षा हो । बुद्ध शिक्षाले मानिसलाई व्यवहारिक जीवन जिउन सिकाउँदछ । यसको अभावमा जीन्दगी अधुरो हुन्छ । प्राथमिक शिक्षा बुद्ध शिक्षामा आधारित हुनुपर्दछ । यो हाम्रो विश्वास हो ।

मूलधारात् हुनुपदच्छ । या हात्रा परमार्थ
 श्री ५ को सरकार खेलकुद तथा शिक्षा मन्त्रालयले
 गुम्बा, गुरुकुल र मदरसामा दिइने शिक्षालाई राष्ट्रिय शिक्षाको
 मूलधारमा ल्याइने भएकोछ । यही सिलसीलामा बुद्धिवाहरहरूमा
 थेरवादी बुद्धर्थ अनुसार दिइने शिक्षालाई पनि राष्ट्रिय शिक्षाको
 मूलधारमा ल्याउने प्रयाश गरिनु पर्दछ । विगत चालिस वर्षदेखि
 अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले सञ्चालन गर्दै आएको परियति
 शिक्षालाई पनि राष्ट्रिय शिक्षाको मूलधारमा ल्याउनु जरुरी छ ।
 त्यसैले स्कूलहरूमा दिइने औपचारिक शिक्षाको साथसाथै परियति
 शिक्षाको व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा गर्नुपर्ने अवस्था आइसकेको
 छ ।

सरकारले एस.एल.सी सम्म स्कूलस्तरमा दिने शिक्षाको आठसय अङ्ग मध्ये तीनसय अझिभ्रत अंगेजी, गणित र सामाजिक शिक्षा अनिवार्य राखेर गुम्बाहरूमा दिइने बुद्धिशिक्षामा पाँच सय अंक दिने भएको छ । यसले गार्दा गुम्बामा पढ्ने सबै विद्यार्थीलाई दोहोरो फाइदा हुन्छ । राष्ट्रिय शिक्षाको मूलधारमा पनि पस्त पाइने र बुद्धि शिक्षा प्राप्त गरेर गुम्बामा दिइने शिक्षालाई पनि अगाडि बढाउन पाइने भएको छ । यही आधारमा सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकस्तरदेखि नै बालबालिकालाई परियति

शिक्षाको व्यवस्था मिलाउन पाइयो भने थेरवादि बुद्धधर्म अनुसार दिइने बुद्ध शिक्षाको जग बलियो बनाउदै विश्वविद्यालयस्तरसम्म व्यापक बनाउन सकिन्छ । यसका लागि अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय र शिक्षा विभागसँग सम्पर्क कायम गर्नु जरुरी छ ।

सम्प्रकार्यम् गनु जरा छ ।
बुद्ध शिक्षालाई संसारका अन्य मुलुकहरूमा
विश्वविद्यालयस्तरमा नै अध्ययन अध्यापन गर्ने चलन धेरै वर्ष
अगाडिदेखि नै छ । नेपालमा शाक्यमुनि बुद्धको पवित्र जन्मस्थल
लुम्बिनीमा "लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय" स्थापना भएकोछ ।
यो निकै गौरव र खुशीको कुरो हो । यस विश्वविद्यालयलाई
सहयोग गर्नु प्रत्येक नेपाली जनताको कर्तव्य हो । विश्वविद्यालय
स्थापना नहुँदासम्म विश्वविद्यालय चाहियो भनेर भन्ने अनि
विश्वविद्यालय स्थापना भइसकेपछि चुप लागेर बस्नु कदापि
राख्न होइन । यो विश्वविद्यालय सञ्चालन गर्ने दायित्व हामी
सबै नेपाली जनताको हो । किनभने बुद्धको शिक्षा कुनै एक
जाति वा वर्ग र समुदायको लागि मात्र होइन ।

जात वा वा र सनुपायन रहा। लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय सञ्चालन गर्न श्री ५ महाराजाधिराज ज्ञानेन्द्र वीर बिक्रम शाह देवबाट २०६१ मंसीर १४ गते पहिलो अध्यादेश जारी गरिबक्सेको छ। कुलपति श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट उपकुलपति र रजिस्ट्ररमा क्रमशः प्रा. डा. तुलसीराम बैचै र श्री केदार शाक्य विधिवत् नियुक्त हुनुभएको छ। श्री ५ को सरकारले यस विश्वविद्यालयलाई शुरू गर्न चाहिने सबै किसिमको पुर्वाधार जुटाई दिनपर्दछ। लुम्बिनीमा केन्द्रीय कार्यालय स्थापना गर्न सरकारले जग्गाको व्यवस्था गरिरिएको छ। यो निकै खुशीको कुरो हो। यस कार्यले अखिल नेपाल भिक्षु महासंघबाट सञ्चालित् परियति शिक्षालाई निष्पत्तिविद्यालयस्तरसम्पन्नाउने राम्रो अवसर मिलेको छ।

गुम्बामा दिने शिक्षालाई राष्ट्रिय शिक्षाको मुलधारमा
उन सरकारले देखाएको सदाशयता सहाहनीय छ । परियति
शिक्षालाई पनि सोही अनुसार राष्ट्रिय शिक्षाको मुलधारमा त्याउन
प्रिय । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघबाट विहारमा मात्र सञ्चालन
दै आएको त्यही परियति शिक्षालाई बौद्ध महिला संघ नेपालले
उगत केही वर्षदेखि चैनपुर संखुवासभा, परोपकार उच्च मा.
व. लगायत अन्य स्कूलहरूमा सञ्चालन गर्दै आएकोछ ।
बालबालिकाहरूको मन र मस्तिष्कमा शील, समाधि र प्रज्ञाको
वजारोपण गर्न ठूलो सहयोग मिलेकोछ । आजका
बालबालिकाहरूमा यो शिक्षा फैलाएर मानिसहरूमा आपसि

मैत्री, प्रेम, सद्भाव बढाउनु परेकोछ ।

आमो देश अहिले यहि आपसी विश्वास र सद्भाव कायम नभएकोले गर्दा अमानवीय रूपमा हत्या, हिंसा, अपहरण र आतङ्को नराम्रो चपेटामा परेकोछ । शान्ति खलबालिएकोछ । जनताको भलाई गर्ने नाममा आपसमा युद्ध, भय र आतङ्क बढेर जनता नै मारमा परेका छन् । आखिर यो द्वन्द्व के का लागि ? कसका लागि ? के सत्ता पाउनु नै द्वन्द्वको अन्तिम उद्देश्य हो त ? आम नेपाली जनता जबाफ खोजिरहेका छन् । सत्ता प्राप्त गर्ने राजनीतिक स्वार्थले प्रेरित दलगत हितमा मात्र ध्यान दिने हो भने सबै नेपाली जनताप्रति समान विश्वास गर्ने राजसंस्थाप्रतिको नेपाली जनताको भुकाव कहिल्यै समाप्त हुने छैन । राजसंस्थाप्रतिको जनताको आस्था कहिल्यै डगमगाउने छैन । श्री ५ ज्ञानेन्द्रबाट हुकुम भए भै सबै नेपाली जनताले शान्तिका लागि केही तः अवश्य गर्नु पर्दछ । त्यसका लागि बुद्धका शिक्षा अध्ययन, अध्यापन गर्नु जरुरी छ । मानवताको रक्षा र शान्ति कायमं गर्न बुद्ध शिक्षाले दिने जान संसारको अन्य कुनै धर्मको

शिक्षाले दिने जान भन्दा कम छैन । चित शुद्धि नै हत्या, हिंसा त्यागेर शान्ति मार्गमा लाग्ने अचुक औषधि हो । संसारको प्राणी जगतमा दया, करुणा, मैत्रि र सद्भाव फैलाउने बुद्धको शान्ति भूमिलाई शील, समाधि र प्रजाको व्यवहारिक शिक्षाले मात्र शान्ति हुन सक्दछ । यही शिक्षा पाएर सम्प्राट अशोकले शस्त्रअस्त्र त्यागेका थिए । यहि शिक्षा दिन बुद्धले बदलाको भावानाले नरसहारमा लागेका अंगुलिमाला जस्तालाई भिक्षु जीवन विताउन महाकरुणा प्रदान गरी आफ्नो शरणमा लिएका थिए । आपसमा हत्या, हिंसा र बदलाको भावना रहेसम्म मानिसको मनमा कहिल्यै शान्ति हुनेछैन । बुद्धकालिन समयदेखि अहिलेसम्म यस्ता अनेकौ उदाहरणहरू छन् ।

अहमपना त्यागेर बहुजन हितायः बहुजन सुखायको मुल मन्त्र जप्न सकेमा मात्र यहाँ शान्ति मिल्दछ । अन्त्यमा २५०० औं बुद्ध जयन्तिको अवसरमा सम्पूर्ण दाजु भाई दिदी बहिनीहरूमा सुख, शान्ति र समृद्धिको मंगल कामना गर्दछु ।

२५५० औं बुद्धजयन्तीको पुनित अवसरमा सम्पूर्ण प्राणीहरूको सुख, प्राणीहरूमा समृद्धि, उत्तरोत्तर प्रगति तथा शान्तिमय सुखको मंगलमय शुभेच्छा गर्दछौ ।

आचार्य भिक्षु कुमार कास्यप महास्थविर
अध्यक्ष

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ
प्रमुख आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू, काठमाडौं

शान्तिका अग्रदूत भगवान् गौतमबुद्धको जीवनकथामा नियाल्दा

एस.पी “आसा”

राष्ट्रिय विभूतीहरुको जीवनकथालाई आधार मानेर ज्ञानवर्धक रूपमा पुस्तकहरु प्रस्तुत गरिआएको कुरा विज्ञनहरुलाई अवगत नै छ । अंशुबर्मा, भृकुटी, द्रव्यशाह, पृथ्वीनारायणशाह र श्री ५ त्रिभुवनका जीवनकथाहरु प्रस्तुत भैसकेका छन् । यसै सिलसीलामा भगवान् गौतम बुद्धका जीवनकथामा आधारीत करिव ४०० पेजका पुस्तक पण्डुलिपीका रूपमा तयार भएका छन् । यो पुस्तक तयार गर्दा अध्ययनको सिलसीलामा भगवान् गौतम बुद्धले शान्तिका लागि कस्तो ठूलो कदम उठाउनु भएको रहेछ भन्ने कुराको जानकारी पाठकहरुलाई गराउने प्रयत्न गर्नेछु । जसबाट आज हामी शान्तिका लागि भनेर कोही आन्दोलन गरिरहेका, कोही शान्ति के गरि होला भनी चिन्तन गरि सम्बाद गर्ने लेखलेखे बत्त्वयदिने गरेका छन् । आज हाम्रो देशका हामी सबै देशको अवस्थाप्रति चिन्तित छौं । शान्तिप्रिय देश र शान्तिका अग्रदूतका जन्मस्थलोको आज यो अवस्था भएकोछ । हामीले कसरी बुद्धजन्मेको देश भन्ने खै ? कसरी बिदेशीहरुको अगाडि शिर ठाडो पार्ने ? शान्तिका लागि कस्ता ठूल-ठूला त्याग गरेका सिद्धार्थको जन्म स्थलको इज्जत राख्नु हाम्रो दायित्व होइन र ?

भगवान् गौतमबुद्धको जीवन कथा तयार गर्ने अवसरमा गौतमबुद्ध सम्बन्धी धेरै पुस्तकहरु अध्ययनका लागि संकलन गरियो “दिघनिकाय, मजिफमनिकाय, बुद्ध कथा, जातक कथाका सबै भागहरु, भगवान् बुद्ध र वहाँ को धर्म र अन्य धेरै बौद्धदर्शन जस्ता पुस्तकहरुको पनि अध्ययन गरियो । आवश्यक बुद्धाहरुको संकलन गरेर जीवन कथामा गाँसिने गरिन्थ्यो । यसै कममा मद्राशबाट प्रकाशित भएको डा. भिमराव अम्बेडकरले लेख्नु भएको भगवान् गौतम बुद्ध सम्बन्धी “द बुद्ध एण्ड हिज धर्म” भन्ने अंग्रेजी पुस्तक र यसै पुस्तकको अनुवाद ललितरत्न शाक्यले “भगवान् बुद्ध र वहाँको धर्म” भन्ने नाम राखि प्रकाशित गर्नु भएको पुस्तक पनि अध्ययन गरियो । जसबाट भगवान् गौतमबुद्धले गृहत्याग गरेको कारणको विषयमा चित्तबुझदो कुरा भेटियो जुन कुरा म तपाईलाई बताउदै त्यो पनि भन्छु की सिद्धार्थले राष्ट्रियो लागि सिद्धार्थको व्यतित्वको बलिदान गरेर भगवान् गौतमबुद्ध जस्तो अत्यन्त उच्च पदमा पुरोका हुन् । उनले त्यसबेला त्यस्तो निर्णय नलिएको भए शायद उनी भगवान् गौतम बुद्धको नामबाट चम्किने थिएनन् र कपिलवस्तुको माटोमा त्यसै बिलाउन्थे ।

घटना यस प्रकार छ, सिद्धार्थ गौतमको उमेर शायद २८

बर्षको हँदोहो, त्यसबेला वहाँ कपिलवस्तुको शाक्य संघमा सक्रिय कार्यकर्ताको रूपमा हुनुहुन्थ्यो । कपिलवस्तु र कोलिय देशको बीचमा रोहिणी नदि थियो । रोहिणी नदिकै पानी दुवै देशकाभूमिमा लगाउनुपर्थ्यो । त्यसो भएरै कपिलवस्तु र कोलियमा बराबर लडाई, भगडा-मारपिट हुने गर्दथ्यो । यस्तो समस्या बराबर परिहने भएर कपिलवस्तुबासीहरु त्यसबाट स्थायि निकासा पाउन चाहन्थ्ये । यो कार्यको लागि शाक्यसंघ सकृद थियो ।

एकदिन शाक्यसंघमा सेनापतिले यै विषय समाधानका लागि युद्धको प्रस्ताव पेश गयो र भन्यो “कोही यो प्रस्तावको बिरुद्ध भएमा मन्तव्य राख्नु होला” सिद्धार्थले भने-“युद्ध गर्नु हुँदैन, समस्या समाधानको लागि बाटो युद्ध होइन भनी फेरी भने युद्धाट नै अर्को युद्ध जन्मन्छ । जो विजयी हुन्छ, त्यसलाई जिले पनि अर्को आउन्छ । बाफेर भगडा गरेर कुनै कुराको पनि समाधान हुँदैन । त्यसकारण युद्धको कुरालाई खारेज गरेर मेरो प्रस्तावको विषयमा ध्यान दिइयोस, मेरो प्रस्ता यस्तो छ “कपिलवस्तुबाट दुईजना(२) प्रतिनिधि छानियोस् त्यस्तै कोलियबाट पनि दुईजना (२) प्रतिनिधि छानियोस् ती चारजनाको समुहपतिबाट अर्को एक जना छानियोस् र पाँचजनाले मिलेर पर्न आउने पानी र पानीलिनसंग सम्बन्धी मुद्दाको छिनोफानां गर्ने व्यवस्था मिलाइयोस्”

यो प्रस्तावको सेनापतिले विरोध गन्यो र मतदान गरियो । मतदानमा सिद्धार्थको प्रस्ताव मान्य भएन । त्यसपछि युद्ध गर्ने प्रस्ताव बहुमतले पारित भयो । प्रस्ताव अनुसार बिसदेखि पचासर्वषष्ठका सबै नै लडाईका लागि सेनामा भर्ना हुनु पर्नेभयो ।

यसको विरोधमा सिद्धार्थले भने-“म जहिले पनि शाक्यकुलको र कपिलवस्तुको भलाई र उन्नति चाहन्छु । यहाँ सबै शान्तिले बाचुन भन्ने मेरो हृदयदेखिको चाहना छ, तर तपाईँहरुको यो निर्णयले कपिलवस्तुमा शान्ति आउने छैन । एकदिन कोशलराज्यले नै कपिलवस्तु बिनास गर्नेछन् ।”

सिद्धार्थको त्यसबेलाको बचन साँचै वहाँको अन्तिम समयमा पुराभयो कोशलराज्यका राजा विडूडभले कपिलवस्तु शाक्यहरुको संहार गरे । सिद्धार्थ त्यसबेला भगवान् गौतमबुद्ध भइसकेका थिए । धेरैदेशमा उनको राम्रो प्रभाव थियो । आफै वंशको रक्तपात हुनबाट उन्ने तीन पटकसम्म त बचाए तर चारौ पटकको उनिहरुको रक्तपातको अभियान भगवानले बचाउन सकेन यो सबै विधिको बिडम्बना नै थियो । या उनको प्रस्ताव

कपिलवस्तुमा त्यसबेला नमानेको फल थियो । शाक्यसंघको सम्मेलनमा सिद्धार्थको जवाफले सेनापतिको चित्त बुझेन उसले रिसले आँखा रातो पाई भन्यो । “तपाइँको आदर्शको भाषण तपाइँसँगै रहोस् । कोलिय बिरुद्ध युद्ध नगर्ने भन्ने अन्य प्रस्तावको बिरुद्धमा तपाइँलाई संघले ठूलाठूला तीनवटा सजाँय रोजाउन सब्नेछ । त्यसमध्ये तपाइँले एउटा सजाय लिनेमा बिचार गर्नेस् । सिद्धार्थलाई हुने सजाँय सुनाए ।

१. सेनामा भर्ति भएर युद्धमा भागलिने
२. फाँसिमा झुण्डाउने वा देश निकाला गर्ने र
३. पारिवारिक सदस्यहरुको सामाजिक बहिष्कार वा

तिनीहरुको सम्पति जफत गर्न मञ्जुर गर्ने ।

यस्ता कुराहरुको प्रस्ताव आएपछि सिद्धार्थले सेनामा भर्ति नहुने, फाँसिमा नजाने र आफ्नो कारणले आफन्तजनहरुले पनि दुख पाउन नहुने ठानी देश निकालाको प्रस्ताव मानेका हुन् । यसरी शान्तिको कुरा गर्दा देश निकाला हुन पुगेका सिद्धार्थ शान्तिका अग्रदूत भगवान गौतमबुद्धका रूपमा स्थापित भए उन्को त्यागको महिमाले नै अहिले उनी पूज्य भएका छन् । संसारले मानेकोछ । त्यसकारण राष्ट्रको लागि राष्ट्रिय स्वाभिमानका लागि राष्ट्रिय भलाइका लागि आफ्नो स्वार्थको तिलाङ्गली दिनुपर्द्ध र त्यसको महत्व भविष्यमा निष्पत्ति हुनेछ ।

२५५० औ बुद्धजयन्तीको पुनित अवसरमा सम्पूर्ण प्राणीहरूको सुख, समृद्धि तथा विश्व शान्तिको कामना गर्दछौं ।

एशियन एडेसिव प्रा.लि.

क-१४१/४५, लगन मार्ग, गणबहाल पो.ब.नं. २८३६, काठमाडौं, नेपाल

फोन नं. ४२५३७३४, ४२५३५४६, फ्याक्स नं. ९७७-१-२२००४०

**लेमिनेशन, स्टीकर तथा अन्य इण्डस्ट्रियलको
सामानको लागि संधै सम्भन्नुहोस्**

समस्याबाट मुक्त जीवन

बीरेन्द्र श्रेष्ठ दीपंकर, कीर्तिपुर

शहरीकरण, औद्योगिकिकरण, आधुनिकिकरणसंगसंगै मानिसहरू बढ़ी विविध समस्याहरूबाट ग्रसित हुईछन्। नूतन विज्ञानको विकाससंगसंगै मानिसहरूको जीवन सरल, सुगम र सुविधायुक्त त भयो तर त्यसको आनन्दपना भोग गर्न भने मानिसहरूले जानेन, पाएन, किनकि ती सुविधाहरूको साथसाथै विभिन्न प्रकारका समस्याहरूलाई पनि जीवनमा जानी वा नजानी प्रवेश गर्न दिइएछ ।

पहिलाका मानिसहरूको जीवनमा सरलपना देख्न सकिन्छ । छरछिमेकी गाउँ टोलका बीचमा सुमधुर सम्बन्ध थियो। दुखमा एक अर्कालाई सहयोग गर्ने राम्रो प्रचलन थियो। सुखमा सबै मिली रमाइलो गर्ने बानी थियो । तर आधुनिकिकरण शहरीकरण क्रमशः बढौदै गएपछि छरछिमेकी गाउँ टोलका मानिसहरू बीच रहेको सुमधुर सम्बन्धको भन्दा को कमको भावना, लोभ, ईच्छा, दाह र स्वार्थ जस्ता दूषित मनस्थितिले गर्दा विग्रिन पुरोकोछ । यसको साथसाथै आधुनिक मानिसहरूको जीवनमा अनगिन्ति समस्याहरू उत्पन्न हुन पुर्यो । समस्याहरूको दीर्घकालीन समाधानलाई बेवास्ता गर्दै सबैजना क्षणिक समाधानलाई बढी जोड दिई अगाडी बढौदै गए । यसको विकराल स्वरूप हाल आएर मानिसहरू थुप्रै शारीरिक मानसिक समस्याहरूबाट पिल्सएर जीउन बाध्य छन् ।

आधुनिकिकरण र शहरीकरणसंगसंगै मानिसहरू बीच रहेको भावनात्मक बन्धन खुकिलो हुदै गए। समाजमा रहेको मूल्य मान्यता, संस्कृति, देवधर्म (नराम्रो अकुशल काम गर्नमा हुने लाज र डर) क्रमिक रूपमा मानिसहरूको मनबाट हटौदै गए । जसको परिणाम स्वरूप मानिसहरू नानाथरीका समस्याहरूको शिकार बन्न पुर्यो ।

यसरी समाजमा देखापरेका समस्याहरू मध्ये एक प्रबल समस्याको रूपमा पारिवारीक समस्यालाई देखाउन सकिन्छ । पहिला पारिवारिक सम्बन्धलाई सामाजिक धार्मिक नैतिक आदि जुनसुकै क्षेत्रबाट पनि एक शुद्ध उच्च सम्बन्धको रूपमा लिने गरिन्थ्यो । नारी र पुरुष विवाह बन्धनमा बाँधिएपछि एक अर्का बीच सुमधुर सम्बन्ध कायम हुनुपर्ने मूल्य मान्यता छ । तर हाल

आएर सम्बन्ध विच्छेद जस्ता आयातित संस्कृतिबाट हाम्रो समाजमा जरो गाढी सकेकोछ । मेरो भनाई सम्बन्ध विच्छेद गर्नै हुन्न भन्ने होइन । सम्बन्ध विच्छेद गर्नु कुनै ठूलो कुरो होइन । तर एकपटक मनपराई विवाह बन्धनमा बाँधिसके पछि त्यसलाई निरन्तरता दिनु नै ठूलो करो हो उच्च गुण मानिन्छ । संगै जीउदाँ एक अर्का बीच बेला बेलामा बेमेलका कुराहरू आउन सक्छ । बेमेलका कुराहरू आएमा आवेगमा नआई छलफल गरी समाधान खोज्नु पर्दछ । यहाँनिर दुबै पक्षले आफ्नो कुरालाई मेरो गोरुको बाहै तक्का भनी जिद्दी भई आफै अडानमा भुण्डिएर बसेमा कुनै हालतमा समाधान निष्कर्षैन । बरु भन विकराल रूप लिन पुग्छ । त्यसपछि सम्बन्ध विच्छेद ।

बुद्धले पारिवारिक समस्या उत्पन्न हुन नदिन पतिपत्ति बीच एक अर्काले पालना गर्नु पर्ने कर्तव्यहरू सिंहालोवाद सुत्रमा उल्लेख गर्नु भएको छ। स्वास्त्रीप्रति लोगनेको कर्तव्य यस प्रकारका छन्।

१. सम्मान गर्नु
 २. अपमान नगर्नु
 ३. अरु आईमाईहरूको पछिपछि नलाग्नु
 ४. ऐश्वर्य प्रदान गर्नु
 ५. अलंकार प्रदान गर्नु
- त्यस्तै लोगनेप्रति स्वास्त्रीको कर्तव्य यस प्रकारका छन्।
१. कामकाज राम्ररी गर्नु
 २. परिजनलाई बशमा राख्नु
 ३. अरु लोगनेहरूसंग नलाग्नु
 ४. सम्पत्तिको रक्षा गर्नु
 ५. अलिङ्ग नभई काम गर्नु

यी एक अर्काका कर्तव्य सही तरिकाले पालना गरेमा परिवारमा धेरै समस्या कम हुन्छ । धेरै समस्याहरू मानिसहरूको आफै अज्ञानताले गर्दा उत्पन्न हुन्छ । अनि अज्ञानता कै कारणले गर्दा समस्याहरू बीच मै अल्फेर बस्थन् । समस्याहरू उत्पन्न गरी पछ्यताउनु भन्दा समस्या नै उत्पन्न हुन नदिनु बुद्धिमानी ठहरिन्छ ।

प्रश्न-उत्तर

रीना तुलाधर

"परियति सद्गम्म कोविद"

कुनै एउटा प्रश्नको उत्तर दिनु मामुलि कुरो जस्तो देखिन्छ । गहिरिएर बिचार गच्छौ भने यो प्रश्न-उत्तरको प्रक्रिया ज्यादै प्रभावशाली 'प्रयोग' सिद्ध हुन्छ, जुन जहाँ पनि लागू हुन्छ । एउटा प्रश्नमाथि दिइएको उत्तरको प्रभाव सोच्नै नसकिने जति हुन सक्छ ।

शैक्षिक क्षेत्रमा एउटा विद्यार्थिले धेरै पढेर मात्र पुर्गैन । पढाईको तयारी गर्दछेरी नै विद्यार्थिले परीक्षामा सोधिने प्रश्नको उत्तर दिने तरिका जानुपर्छ । परीक्षामा सोधिएको प्रश्नको ढाँचा र त्यसमा दिइने अङ्ग बमोजिम मिलाएर उत्तर लेख्न जानेमा उत्तर पुस्तिका जाँच्ने निरीक्षकलाई चित्त बुझ्न र धेरै प्राप्ताङ्ग दिन तयार हुन्छ । कतिपय विद्यार्थीहरू कक्षामा राम्रो पढ्न्छन्, जाँचको लागि राम्रो तयारी पनि गर्दछन् । तर परीक्षाको बेलामा प्रश्न पत्रमा सोधिने प्रश्नको उत्तर ठीक ढङ्गले लेख्न नजान्नुका कारण उत्कृष्ट नतिजा ल्याउन नसकेका हुन्न् ।

अर्को उदाहरण, कुनै कार्य प्रयोजनको लागि दरखास्त फाराम भर्ने बेला त्यसमा सोधिएको प्रश्नको ठीक रूपमा उत्तर लेखिएन भने दरखास्त फाराम नै स्वीकृत नहुन सक्छ । अन्तरवार्ता हुँदा सोधिने प्रश्नको उत्तर स्पष्ट स्वर र शब्दले उचित ढङ्गमा दिन सक्ने मानिसले सफलता हासिल गर्दछ । जस्तै राम्रो स्कूल, कलेजमा भर्ना पाउन्छ, छात्रावृत्ति पाउन्छ, राम्रो जागिर पाउन्छ, व्यापारमा कन्ट्र्याक्ट मिलाउन सक्छ, विदेश जानको लागि भिसा पाउन्छ इत्यादि । अदालतमा मुहा माथि बहस हुँदा बकीलले सोधेका घुमाउरो प्रश्नहरूको चलाकी दाऊले उत्तर दिन सक्ने अपराधी निर्दोष ठहरिन सक्छ भने उत्तर दिँदा लड्बडाउने स्वर सुन्ने खालको पन्यो भने निर्दोषलाई पनि अपराधी ठहन्याउन्छ ।

प्रश्न-उत्तरलाई आजभोली ज्ञान गुण बढाउने माध्यमको रूपमा पनि लिने गरिन्छ । जस्तै विभिन्न कार्यक्रमहरूमा, रेडियो, टिभिरहरूमा सञ्चालन गरिने हाजिरी-जवाफ प्रतियोगिता । प्रश्न-उत्तर प्रक्रियालाई आजभोली मिडिया प्रयोग गरी नाम र दाम कमाउने श्रोतको रूपमा पनि लिइएको देखिन्छ । साधारण कुराकानीको सिलसिलामा पनि छुच्चो बोली र व्यङ्गात्मक पाराले उत्तर दिइयो भने त्यहाँ कलह हुन सक्छ । उपमा र ज्ञान-गुणको

कुरा समेटेर दिइएको उत्तर शिक्षाप्रद हुनसक्छ भने ठट्योलि पाराले दिइएको उत्तरले वातावरण नै रमाइलो बनाइदिन्छ ।

यी भए प्रश्न-उत्तर सम्बन्धि हामीले देखे भोगेका कुराहरू । तथागत सम्यक सम्बुद्ध भने प्रश्नको उत्तर दिनमा अति नै शिपालु र पक्का हुनुहुन्यो भन्ने कुरा सुन्ना हामीलाई नैलो लाग्छ । तथागतले आफुसँग सोधिएका थरि-थरिका प्रश्नहरूको उत्तर यति चनाखो पाराले दिनुहुन्यो कि प्रश्न सोधन आउने जति आजको धर्ममा दिक्षित हुन्ये । अज्ञानिलाई बोध गराउने उद्देश्यले भगवान बुद्धले उत्तर दिने विभिन्न विधि अपनाउनु हुन्यो भन्ने कुरा बौद्ध-साहित्यको अध्ययनबाट थाहा हुन आउन्छ । उल्लेख भएर अनुसार बहाँले चार किसिमबाट प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहुन्यो । जस्तै केहि प्रश्नको बहाँ एकाश वा एउटै मात्र उत्तर दिनुहुन्यो । केहि प्रश्नको उत्तर विभाजन र व्याख्या गर्दै दिनुहुन्यो । कुनै कुनै प्रश्नमाथि प्रति प्रश्न सोधेर अर्थात प्रश्नकर्तालाई नै अर्को प्रश्न सोधेर उत्तर दिनुहुन्यो भने कहिलेकाहि बहाँ केहि नबोली मौन बसेर उत्तर दिनुहुन्यो ।

प्रजापति गौतमीले महिलाहरूको निम्नि प्रद्वज्या मागदा तिनलाई सिफरिस गर्ने क्रममा भिक्षु आनन्दले भगवान बुद्धसंग प्रश्न सोधेका थिए - "भो ! शास्ता, के महिलाहरूले पनि पुरुषहरूले सरह तथागतको धर्ममा दिक्षित भएर राग, द्वेष, मोह रहित बोधिज्ञान प्राप्त गर्न सक्छन् ?" भिक्षु आनन्दको यस प्रश्नको उत्तर भगवान बुद्धले एकांश दिनु भयो - "हे ! आनन्द, सक्छन् । महिलाहरूले पनि पुरुषहरूले सरह तथागतको धर्म ग्रहण गरी बोधिज्ञान प्राप्त गर्नसक्छन् ।" (भिक्षु अमृतानन्द, बुद्धकालिन श्राविका चरित्र भाग १) त्यहाँबाट महिलालाई प्रज्वजित गराइयो ।

जातीय अभिमान भएका सुन्दरिक भारद्वाज नामक एक ब्राह्मण अरिनहोम पुरा गरी बाँकी रहेको द्रयशेष कुनै एक पवित्र ब्राह्मणलाई चढाउने छु भनी यज्ञबाट उठे त्यस बखत उनै सुन्दरीक भारद्वाज ब्राह्मणलाई बोध गराउने उद्देश्यले भगवान बुद्ध आफ्नो शीर चीवरले छोपी ब्राह्मणले देख्ने ठाउँमा बसिराख्न भएको थियो । ब्राह्मणले टाँडैबाट बहाँलाई देख्ना कुनै एक ब्राह्मण हुनुपर्छ भनी ठानी बहाँको अगाडि आइपुगे । तब तथागतले

शीरबाट चीबर हटाउनु भयो । सुन्दरीक ब्राह्मण-“हेतेरी यी त केश काटेका मथ मुन्दाश्रमण पो रहेछ” भनी चिच्याई त्यहाँबाट हिडे । एक क्षण पछि ब्राह्मणको मनमा के आयो कुनि फर्केर आई बुद्धसंग प्रश्न सोधे “तपाईँ कुन जातको हो ?” ब्राह्मणको यस प्रश्नको उत्तर तथागतले व्याख्या र उपमासंगै दिनुभयो-“जाति नसोध्नु , आचरण सोध्नु । नीच जातमा जन्मेर पनि कोहि मुनि बन्नसक्छ धृतिमान बन्नसक्छ, श्रेष्ठबन्न सक्छ, खराब काम गर्नमा लज्जशील हुनसक्छ । असल चण्डन होस् या सामान्य, काठ बालेपछि प्रकाश दिनु काठको स्वभाव हो । उस्तै गरी उच्च जातको होस् या निम्न जातको प्रजाको ज्योति मनमा बलेपछि मानिस ऐउटै खालको धार्मिक बन्दछ ।” तथागतले पुनः व्याख्या गरेर भन्नुभयो-“ऊनी तृष्णाबाट अनाश्रित हुन्छ, बिवेकदर्शि हुन्छ, अर्थात लौकिक क्षेत्रबाट टाढा निर्वाणदर्शि हुन्छ । अर्काले बताएको दार्शनिक मान्यताबाट टाढा बस्छ । आफ्नै स्वानुभूतिले निर्वाणको दर्शन गर्दछ । त्यस्ता तथागत द्रव्यका अधिकारी हुन्छ ।”

भगवान बुद्धको यस व्याख्यात्मक उत्तरले सुन्दरिक भारद्वाजमा होश आयो । उनको जातीयअभिमान हरायो । उल्लिखेरै बुद्धलाई ब्राह्मण नै होइन साक्षात ब्रह्म हो भनी मानी विन्ति गरे-“हजूर ब्रह्म हुनुहुन्छ, द्रव्य ग्रहण गर्नुहोस्” यति भनी सुन्दरिक भारद्वाज तथागतको धर्ममा दिक्षित भए । (सुत निपात, सुन्दरिक भारद्वाज सुत)

बुद्धकालिन अन्य मतका साधुहरू थिए जसलाई भगवान बुद्धेखि दाह हुन्यो, वहाँसंग इस्यां गर्थ्यो । भगवान बुद्धलाई नीच देखाउने योजनाले एकदिन ती साधुहरूले आफ्ना एक शिष्य अभय राजकुमारलाई कुरा सिकाए-“तिमीले श्रमण गौतम कहाँ गएर सोध्नु के वहाँले कसैसंग कठोर बचन बोल्नु हुन्छ भनेर । यदि वहाँले “बोल्द्धु” भनीकन उत्तर दिनुभयो भने अरुभन्दा तपाईंमा के फरक भयो ? तः भनीकन बेइज्जत गर्नु । यदि “बोल्द्धन” भनकिन उत्तर दियो भने त्यस दिन देवदत्तलाई कठोर शब्दले गाली दिएको होइन र ? भनी फटाहा सावित गरीदिनु ।” अभय राजकुमार आफ्ना गुरुहरूले सिकाए अनुसार भगवान बुद्धकहाँ पुगी उस्तै गरिकन प्रश्न गरे त्यसबेला भगवान बुद्धले भन्नुभयो-“यस प्रश्नको उत्तर एकांकीक हुँदैन बरु अनेकांशिक हुन्छ,” यसो भन्दै वहाँले उनैसंग प्रति पश्न सोध्नु भयो-“तिमो बच्चाले कुनै ऐउटा दुङ्गा वा काठको टुक्रा निलेर घाँटिमा अड्क्यो भने तिमी के गर्छौ ?”

अभय राजकुमारले उत्तर दियो-“घाँटिमा अड्केको टुक्रा

फिक्कन जतिसबदो प्रयास गर्दूँ । बायाँ हातले बच्चाको टाउको समाति दायाँ हात घाँटिसम्म भित्र पठाएर घाँटिमा अड्केको टुक्रा फिक्कद्धु । यसरी गर्दा बच्चाको मुखबाट रगत आए पनि, उसलाई दुखेतापनि यस्तै गर्नुपर्ला ।” तब भगवान बुद्धले पुनः प्रश्न गर्नुभयो-“तिमी त्यस्तो किन गर्दौँ तः?” उसले जबाफ दियो-“किनकि आफ्नो बच्चाप्रति मेरो ढूलो प्रेम छ । उः मलाई अति नै मनपर्छ । उनि प्रति दया छ, करुणा छ ।”

भगवान बुद्धले भन्नुभयो-“राजकुमार ! यस्तै हो, तथागतलाई पनि प्राणीप्रति अति नै दया, माया, करुणा छ । त्यसैले कहिले काहिँ त्यस्तो कठोर बचन पनि बोल्नु हुन्छ, जुन कठोर हुन्छ तर उनको निमित हितकर हुन्छ । जुन अहितकर हुन्छ, असत्य हुन्छ त्यस्तो बचन रामै भएपनि सुन्नेलाई प्रिय लागेपनि तथागतले बोल्नु हुँदैन ।” (आचार्य गोयन्का तिपिटकमे सम्यकसम्बुद्ध भाग-१) यस वार्तालापबाट अभए राजकुमार लाभान्वित भए

कहिलेकाहिं मानिसहरूले काम नलाग्ने, अर्थहीन, मूल्यहीन अप्रासाधिक प्रश्न सोध्न आयो भने तथागतले त्यसको उत्तर दिनुहन्न । जस्तै की मानिस मरेपछि कहाँ जान्छ ? यो संसार कहाँबाट शुरु भयो ? कहाँ यसको अन्य हुन्छ आदि । त्यस्ता निरर्थक प्रश्नहरूको सम्बन्धमा तथागत भन्नुहुन्छ-“भनौ कुनै ऐउटा मानिसलाई बिषादि बाण लागेर घाइते हुन्छ । तब ऐउटा शल्य चिकित्सक आएर उनको औषधोपचार गर्नको लागि तयार हुन्छ । तर त्यो घाइते भएका मानिस भने जिदि गरेर बस्छ कि पहिले मलाई बताउनु मलाई बाणले हान्ने मानिस ब्राह्मण हो की क्षेत्री, वैश्य हो की शुद्ध ? अग्लो हो की होचो ? गोरो हो की कालो आदि । बेमतलबले यसरी कराइहरूज्जेल औषधोपचार गर्ने निपाएर तिनको मृत्यु हुनसक्छ । रोगीले जान्नुपर्ने कुरा उसको रोग के हो ? यसको कारण के हो ? यसको उपचार कसरी गर्ने ? बाँकी कुरा निरर्थक । जुन प्रश्न न निवेदकको निमित, न वितरागको निमित, न निरोधको निमित, न अभिज्ञानको निमित, न सम्बोधिको निमित, न निर्वाणको निमित उपयोगि हुन्छ त्यस्ता प्रश्नलाई म अव्याकृत भन्दछु अर्थात उत्तर दिन लाएक छैन् भन्नु ।”

यस प्रकार तथागतले थरि थरि किसिमबाट प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहन्यो । तर जति पनि उत्तर दिनुहन्यो ती जम्मै लोक कल्याणको निमित, मार्ग दर्शनको निमित, बहुजन हितको निमित । मैत्रि, करुणाले भरिपूर्ण उत्तर दिनुहन्यो ।

लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका रजिस्ट्रार

(श्री केदार शाक्य पत्रकारितामा लामो अनुभव भएको व्यक्तित्व हुनुहुन्छ भने उहाँको जन्म संसुवासभा, चैनपुरमा भएको हो । विभिन्न बौद्ध, संघसंस्थामा आवढ एवं बौद्ध तथा धार्मिक पुस्तकहरूको लेखन-सम्पादनका साथै बुद्धधर्म दर्शन र संस्कृति सम्बन्धी कार्यपत्रहरूको लेखन र प्रस्तुतीमा अनुभवी हुनुहुन्छ अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय बैद्ध सम्मेलनहरूमा सत्रिय सहभागिता जनाउनु हुने उहाँ बौद्ध प्रतिनिधि मण्डलमा समावेश हुनुहुन्छ :- सम्पादक)

सं - तपाईंको विचारमा नेपालको समग्र शिक्षा नीतिमा बुद्ध शिक्षाले करिको महत्व राख्छ ?

उत्तरः धेरै महत्व राख्छ । सरकारले नेपालमा गुरुकुल, मदरसा र सबै गुम्बाहरूमा दिइने बुद्ध शिक्षालाई राष्ट्रिय शिक्षाको मुल धारमा ल्याउने निर्णय गरिसकेको छ । एस.ए.ल.सी. परीक्षासम्मका पाठ्यक्रममा आठ सय अंक मध्ये पाँच सय अंक गुम्बामा दिइने धार्मिक शिक्षालाई दिइएको छ । बाँकी तीन सय अंकमा मात्र गणित, सामाजिक शिक्षा र अंग्रेजी बिषयको पढाइ हुने नीति बनेको छ । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले बिगत चालीस बर्ष देखि सञ्चालन गर्दै आएको परियती शिक्षालाई पनि यही राष्ट्रिय शिक्षाको मुलधारमा ल्याउने बेला आएको छ । यस अवस्थामा बुद्ध शिक्षालाई सरकारी स्तरमा नै आधारभूत शिक्षाको रूपमा विकास गर्ने जुन अवसर मिलेको छ त्यसले लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको उच्च शिक्षा प्रदानगर्ने उद्देश्यलाई बल मिलेको छ । यस आधारमा राष्ट्रिय शिक्षाको मुलधारमा बुद्ध शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्बाह गर्न सक्ने उचित वातावरण समेत बनेको छ ।

सं - वि.वि.वि.ले हाल संचालन गरिरहेको स्नातक, स्नातकोत्तर र पि.जि.डी. आदि बुद्धशिक्षा नेपालको परिप्रेक्ष्यमा प्रयोग्यत छ वा अझ यसलाई विस्तार एवं परिमार्जन गर्नु पर्दछ ?

उत्तरः पर्याप्त छैन । पर्याप्त नहुनाका धेरै कारणहरु छन् । शुरु शुरुमा केही नहुँदा यति नै धेरै भए जस्तो लागेको मात्र हो । यसका पाठ्यक्रमहरु विस्तृत छैनन् । कुनै पनि विश्वविद्यालयको एउटा विभागले मात्र उच्चशिक्षाको सबै आवश्यकतालाई पुरागर्न सक्तैन । सबै पक्षमा अलि अलि

छोएर जिज्ञासा जगाएर मात्र पुर्दैन । त्यसका लागि विस्तृत अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानको वातावरण बनाउनु जरुरी हुन्छ । लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयमा हाल पाँचवटा विभागहरूबाट अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान शुरुगर्ने गृहकार्य भइसकेको छ । महायान बुद्धधर्म दर्शन, बज्रयान बुद्धधर्म दर्शन, थेरवाद बुद्धधर्म दर्शन, भाषा लिपि र इतिहास पुरातत्व, कला संस्कृति विभागहरु गठन गरेर शुरुगर्ने वातावरण बनेको छ । भविष्यमा आवश्यकता अनुसार अरु विभागहरु पनि खुले छ ।

लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय सरकारले आयोजना गरेको प्रथम विश्वबौद्ध शिखर सम्मेलनबाट पारित प्रस्ताव अनुसार स्थापना भएकाले यसको राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय दुवै महत्व छ ।

श्रीलंका, म्यानमा, भारत, थाइल्याण्ड, जापान, चीन आदी मुलुकहरूमा दिइने विश्वविद्यालयस्तरको बुद्ध शिक्षा हामी नेपालमा नै प्रदान गर्नसक्ने वातावरण बनाइरहेका छ्यौं । यसका लागि सबै पक्षको सहयोग सद्भाव आवश्यक छ ।

सं - वि.वि.वि.ले बौद्ध शिक्षाको अध्यापन संचालन गरिसकेको अवस्थामा फेरि अर्को बौद्ध विश्वविद्यालय खोलि संचालन गर्नुपर्ने औचित्य छ र ?

उत्तरः यसको औतिच्यता बारे माथि मैले उल्लेख गरेका कुराहरूले थप आवश्यकतालाई जनाउँछ । बुद्ध शिक्षाको महानतालाई कुनै एउटा विश्वविद्यालयको विभागीय सीमित अध्ययन, अध्यापनबाट मात्र पुरा गर्न सकिदैन । जापानमा बुद्धधर्म दर्शनको शिक्षा दिइने कम्तिमा दशवटा विश्वविद्यालयको सम्पर्क ठेगाना हामीसंग छ । भारतमा पनि यस्ता विश्वविद्यालयस्तरीय बुद्ध शिक्षा दिइने विश्वविद्यालयहरु सञ्चालनमा छन् । थाइल्याण्ड, म्यानमा, श्रीलंकाका विश्वविद्यालयहरूको सम्पर्क ठेगाना पनि हामीसंग छ । नेपालमा नै पनि कम्तिमा अरु दुईवटा बुद्ध शिक्षा दिइने विश्वविद्यालय प्रस्तावित छन् । बुद्ध शिक्षाको महानताबाट बहुसंख्यक मानिसहरु लाभान्वित हुने वातावरण बन्नु हामीजस्ता बुद्धका अनुयायीहरका लागि खुशीकै कुरा हो । बुद्ध शिक्षा कुनै एक जाति, वर्ग वा समुदायका लागि मात्र हुँदै होइन । बौद्ध कुलमा जन्मको नाताले मात्र ऊ बुद्ध

शिक्षाको ज्ञाता हुनसक्तैन् । यसखाले बर्गका मानिसहरु बौद्ध सामाजिक धर्मिक, संस्कृतिहरुसंग परिचित हुने भएकाले बुद्धिशिक्षा ग्रहण गर्ने संस्कार चाहिं अरुमा भन्दा निहरुमा बढी हुन्छ । यो मेरो अनुभव र विश्वास हो । थुप्रै मेहनत, परिश्रम, अध्ययन गरेर मात्र बुद्ध शिक्षा प्राप्तगर्न सकिन्छ । बुद्ध शिक्षा बौद्ध कुलमा जन्मेकाहरुका लागि मात्र पनि कदापि होइन । यो शिक्षा सबैका लागि हो । जुनसुकै धर्ममा आस्था राखेहरुले पनि बुद्ध शिक्षा ग्रहण गर्न सक्ने सहज वातावरण हामी बनाउदै छौं । त्यसकारण क्षमताले भ्याएसम्म बुद्धको महानशिक्षा प्रदानगर्ने अरु विश्वविद्यालयहरु पनि खुल्दै जानु देश कै हितमा छ भन्ने मलाई लाग्छ ।

सं - त्रिवि.वि.वि.ले संचालन गरेको बुद्ध शिक्षामा एक सम्प्रदायलाई मात्र बढी जोड दिइएको गुनासो आइरहेको अवस्थामा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयले कस्तो किसिमले बुद्धिशिक्षाको पाठ्यक्रम सम्पादन गर्ने नीति लिएको छ ?

उत्तर: तपाईंले भन्नु भए भै मैले पनि धेरै मित्रहरुबाट सुनेको छु । त्रिविवि अन्तर्रागतको त्यस विभागमा महायान-बज्रयान र बौद्ध संस्कृतिका विविध पक्षलाई मात्र पाठ्यक्रममा बढी प्राथमिकता दिइएको र थेरवाद बुद्धधर्म दर्शन पक्षमा कम पढाई हुने गरेको विचारीवर्गबाट नै सुनेको छु । जहाँसम्म लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको कुरा छ यसले विश्वविद्यालयको शैक्षिक धर्मअनुसार सबै महत्वपूर्ण पक्षहरुलाई व्यापक रूपमा इमान्दारीताका साथ समेटेर लानेछ ।

विश्वविद्यालयले बुद्धधर्मका तीनै यानका धर्मदर्शन, इतिहास, कला, संस्कृतिका सबै महत्वपूर्ण पक्षहरुलाई समेटेर लाने गृहकार्य गरिसकेको छ । कुनै घटी वा बढीको सम्भावना रहने छैन । त्यसैले अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, महायान-बज्रयानसंग सम्बन्धित संघ संस्था, विद्वान विदुषी र प्राज्ञिक वर्गसंग हामीले पाठ्यक्रम निर्धारणका लागि बैठक गरी छलफल गरेका छौं । थेरवाद धर्मदर्शनको पाठ्यक्रम निर्धारणमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको क्रियाशील सहयोग हामीलाई प्राप्त छ । महायान-बज्रयान बुद्धधर्म संबन्धी पाठ्यक्रम निर्धारण सम्बन्धमा पनि संबन्धित संघ-संस्था एवं विज्ञ र प्राज्ञिक वर्गको सुझावहरु लिएका छौं । मलाई लाग्छ यसबाट विश्वविद्यालयको सञ्चालनमा सकारात्मक भूमिका निर्बाहगर्न अबस्थ पनि मदत पुग्ने छ ।

स्थापित विज्ञ नेपाली कलाकारहरुको संगठित संस्थाले बौद्धकला संबन्धी छ्यै विभाग बनाउन सुझाव दिएका छन् । हामी त्यसमा सकारात्मक छौं । पाठ्यक्रम तयारगर्ने कार्यमा संबन्धित विज्ञहरु लागिएपनु भएको छ ।

सं - लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय विश्वको लागि नमुना बौद्ध विश्वविद्यालय बनाउनु पर्ने विचारहरु आइरहेको अवस्थामा यसको गुणस्तरियतामा ध्यान पुऱ्याउनु भएको छ ?

उत्तर: यो विश्वविद्यालय यस अर्थमा नमुना हुनसक्छ कि यसको स्थापना शाक्यमुनि बुद्धको पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनीमा नै स्थापना भएको छ । सरकारले दुई बिगाहा (२६ रोपनी) क्षेत्रफलको केही भवनहरु सहितको जग्गा भैतिक संरचना निर्माणगर्न र केन्द्रीय कार्यालय स्थापनाका लागि दिएको छ । यहाँ अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान गर्नेहरुका लागि ऐतिहासिक, पुरातात्त्विक एवं भौगोलिक साँस्कृतिक र सामाजिक वातावरण उपलब्ध छ ।

यस आधारमा विश्वविद्यालयले प्रदानगर्ने उच्चशिक्षाको गुणस्तर राम्रो हुने मलाई विश्वास छ । यहाँबाट उत्पादित विद्यार्थीहरुलाई लोकसेवा आयोगका परीक्षाहरुमा पनि समकक्षता निर्धारणगरी सुयोग्य क्षमताबान बनाउने पाठ्यक्रमहरु निर्धारण हुदैछन् । यसका साथै रुस, जापान, चीन, मंगोलिया आदी मुलुकहरुमा बुद्ध शिक्षाको अध्यापन गर्ने सिलिसिलामा जनशक्ति पठाउन सकिने वातावरण बनिरहेको छ । ती मुलुकहरुबाट नेपाल आएका बौद्ध प्रतिनिधिमण्डलहरुले हामीसंग दक्ष जनशक्ति आदान प्रदानका सम्बन्धमा इच्छा व्यक्त गरेका छन् । यसकारण पनि हामीले हाम्रो शिक्षाको गुणस्तर उच्च राख्न जरुरी छ । त्यसका लागि हामी सतर्कतापूर्वक कार्य गरिरहेका छौं ।

सं - अध्यादेशबाट स्थापना गरिएको लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको स्थिरता र निरन्तरतामा शंका गर्नेहरु धेरै छन् । तपाईंको विचारमा, के यसले स्थिरता र निरन्तरता पाउन सक्दछ ?

उत्तर: स्थिरता र निरन्तरता अबश्य पाउँछ र पाउनु पनि पर्छ । किनभने यो विश्वविद्यालयको स्थापना सरकार, नेपाली जनता र अन्तरराष्ट्रिय क्षेत्रका विद्वत वर्गको चाहनाले भएको हो । प्रधानमन्त्री गिरीजाप्रसाद कोइरालाको तत्कालन सरकारले आयोजना गरेको प्रथम विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलनले सर्वसम्मत पारित गरेको प्रस्तावका आधारमा

यसको स्थापना भएको हो । यही सिलसिलामा लुम्बिनीमा तै भएको दोस्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलनका अवसरमा तत्कालीन प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाको सरकारले लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय स्थापना गर्न अध्यादेश जारी गरेको हो । यो विशेष परिस्थितिमा स्थापना भएको होइन ।

लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय अब नेपालको गैरव भइसकेको छ । यसले व्यापक आधारमा स्थिरता र निरन्तरता पाउँछ भन्ने मलाई विश्वास छ । यसको सञ्चालनमा सबै पक्ष र क्षेत्रका मानिसहरूको सहभागिता जुटाउने प्रयास भइसकेको छ । थुपै पूर्वाधार रहेको बल्ल बल्ल कैयौं प्रयासबाट स्थापना भएको यो विश्वविद्यालयको स्थिरता र निरन्तरता भएन भन्ने दोष अरु कसैलाई जादैन हामी नेपालीलाई नै जान्छ । त्यसैले यसमा शंका उपशंका गर्नु व्यर्थ छ ।

सं - 'हिन्दु राज्य' का रूपमा रहेको संविधानमा धर्मनिरपेक्ष राज्यको रूपमा संशोधन नगरिकन लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयलाई साकार रूप दिन सकिंदैन भन्ने थेरैको भनाई रहेको अवस्थमा तपाइँको के विचार छ ?

उत्तर: जनआन्दोलनको शक्तिबाट पुनर्स्थापित संसदको पहिलो बैठकमा नै जनआन्दोलन पक्षधर सात राजनीतिक दलहरूको सर्वसम्मत नेता प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाबाट सदनमा दर्ता भएको संविधानसभाको निर्वाचन गराउने संकल्प प्रस्ताव सर्वसम्मत पारित भएको छ । संविधानसभाबाट निर्माण हुने नयाँ संविधानमा धर्मनिरपेक्षताको स्पष्ट प्रावधान रहने कुरामा म विश्वस्त छु ।

पुरानो संविधान संशोधन हुने नभइ राज्यको संवैधानिक संरचना नै जनचाहना अनुसार फेरिने भएपछि कसैले चिन्ता लिनुपर्ने आवश्यकता पनि म देखिन । किनभने जनआन्दोलनको चाहना भनेको कुनै वर्ग विशेषलाई मात्र काइदा पुग्ने नभइ सम्पूर्ण नेपाली जनताको भलाई गर्ने भएकाले यसमा धेरै कुराको आशा गर्न सकिन्छ । लोकतान्त्रिक आधारमा समावेसीकरण, मानवअधिकार र धार्मिक स्वतन्त्रताको पूर्ण प्रत्याभूती हुन्छ भन्ने मलाई विश्वास छ ।

सं - सरकारले सम्पन्न गरेका दुईवटै विश्वबौद्ध शिखर सम्मेलनबाट जारी घोषणापत्रहरू नै पूर्ण कार्यान्वयन नभइरहेको अवस्थामा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको कार्यान्वयनमा विश्वास राख्न

सकिन्छ त ?

उत्तर: उत्तर घोषणापत्रहरू पनि कार्यान्वय हुने कुरामा विश्वास गर्न सकिने आधार स्पष्ट भइसकेको छ । जुन सरकारको पालामा दुबै विश्वबौद्ध शिखर सम्मेलन आयोजना भएर विश्वविद्यालय स्थापना भयो अहिले उहाँहरू नै जनआन्दोलनबाट पुनर्स्थापित संसद र सरकारमा हुनुहुन्छ । हामी आशा गरौं शिखर सम्मेलनबाट पारित सबै महत्वपूर्ण प्रस्तावहरू अवस्थ्य कार्यान्वयन हुने छ ।

सं - समग्रमा नेपालमा पूर्णशान्ति र विश्व शान्ति अनि देशको चौतर्फी विकासका लागि कुन किसिमले बुद्धको शिक्षा विस्तार गरेमा उपलब्धीमुलक हुन्छ जस्तो लाग्छ ?

उत्तर: मैले माथि व्यक्त गरेका विचारहरू सबै वर्तमान परिस्थितिका लागि अत्याबश्यक सकारात्मक कुरा हुन् जस्तो मलाई लाग्छ । अहिलेसम्म गुम्बा र विहारहरूमा दिइने गरेका बुद्धका असल व्यावहारिक शिक्षालाई जनजनसम्म पु-याउन राष्ट्रिय शिक्षाको मुलधारमा प्राथमिक तहदेखि नै लागुगर्न पर्दछ । लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको उच्चशिक्षाले त्यसलाई उत्कर्षमा पु-याउने छ । यसोगर्न सकियो भन्ने धार्मिक स्वतन्त्रता र मानवअधिकारको रक्षा भइ शान्ति स्थापनामा सहयोग हुने छ । चित शुद्धिभई राष्ट्रिय एकतामा आँच आउने छैन । हिमाल, पहाड र तराईका सबै नेपालीलाई एकताबद्ध बनाइ राख्न बुद्ध शिक्षाले थप बल प्रदान गर्दछ भन्ने मलाई विश्वास छ । द्वन्द्वको समाधान भई शान्ति स्थापना पछि देश चौतर्फी विकासमा अग्रसर हुनेछ । विकासमा सकारात्मक प्रभाव पर्नेछ । विश्वमा शान्तिको विस्तार हुने कुरामा म आशाबादी छु ।

मध्य एसिया अफगानिस्तानमा दोस्रो तेस्रो शताब्दीमा निर्मित विश्वप्रसिद्ध बुद्ध मूर्तीहरूलाई बम, गोला, घन र तोपले नष्ट गर्न तालिवानहरूको हाविगत संसारलाई थाहो छ । नेपाल बुद्ध भूमि हो । यहाँ त्यस किसिमका कुनै पनि अप्रिय कार्य हुनुहुन्छ । निकट भविष्यमा द्वन्द्व समाप्तभई विश्वशान्तिका लागि नेपाल ज्वलन्त उदाहरण बन्न सक्ने सकारात्मक बातावरण बनिरहेको छ । आमनेपाली जनताले चाहेको शान्ति स्थापना भई देशको भौतिक संरचना पुनर्निर्माणमा सबै पक्षको मेलमिलाप हुने आशा गर्न सकिन्छ ।

Who is the Buddha?

If he is just a man, how can he help us?

thubten chodron
'I wonder why'

There are many ways to describe who the Buddha is according to different way of understanding. These various interpretations have their sources in the Buddha's teachings. One way is to see the historical Buddha who lived 2,500 years ago as a human being who cleansed his mind of all defilements and developed all his potential. Any being who does likewise is also considered a Buddha, for there are many Buddhas, not just one. Another way is to understand a particular Buddha or Buddhist deity as the omniscient mind manifesting in a certain physical aspect in order to communicate with us. Yet another way is to see the Buddha — or any of the enlightened Buddhist deities — as a appearance of the future Buddha that we will become once we properly and completely have engaged in the path to cleanse our mind of defilements and develop all of our potential. Let examine each of these ways in more depth

THE HISTORICAL BUDDHA

The historical Buddha, Sakyamuni, was born I prince and had all that life could offer in terms of material possession and riches, a loving family, fame, reputation and power. He saw that although those things brought temporal worldly happiness, they were never able to bring lasting happiness. Thus, he left the princely environment to become an ascetic searching for truth. After doing severe physical austerities for six years, he saw that the extreme of self-denial also was not the path to ultimate happiness. At this point, he sat under the bodhi tree, and in deep meditation completely purified his mind of all wrong conceptions, contaminated actions and their imprints, and brought to perfection all of his potential and good qualities. He then proceeded with great compassion, wisdom and skill, to give teachings, thus enabling others to gradually purify their mind,

develop their potential, and attain the same realizations and state of happiness that he had.

How can such a person save us from our problems and pain? Certainly he cannot pull our the afflictive emotions from mind in the same way as a thorn can be extracted from someone's foot. Not can he wash away our defilements with water, or pour his realizations into our minds. The Buddha has impartial compassion to all sentient beings and cherishes us more than himself, so if our sufferings could have been eliminated by only the action of the Buddha, he would have done it already.

However, our experience, our happiness or pain, depends on our mind. It depends on whether or not we assume the responsibility to subdue our afflictive emotions and actions. The Buddha showed the method to do this, the method that he himself used to go from the state of total purification and growth, or Buddhahood. It is up to practice this method and transform our own mind. Sakyamuni Buddha is someone who did what we want to do — to reach a state of lasting happiness. He taught that by means of both his life story and the various teachings he gave. But he cannot control our minds, only we can. Our enlightenment depend not only on the Buddha showing us the way, but on our own efforts to follow it.

It is like we want to go to London. First we find out if such a place called London actually exists, then we look for someone who has been there and who has the knowledge and capability and willingness to give us all of the travel information. It would be foolish to follow someone who has never been there, he/she could unwittingly make a mistake in the explanation. Likewise, the Buddha has attained the state of total purification and growth; he has the wisdom,

compassion and skill to show us the path. It would be silly to entrust ourselves to the guidance to someone who has not reached the enlightened state him/herself.

Our travel guide can give us information about what to take with on our trip and what to leave behind. He/she can tell us how to change planes, how to recognise the various places we will pass through, what dangers we could encounter along the way and so forth. Similarly, the Buddha has described the various levels of the path and stages, how to progress from one to the next, what qualities to take with us and develop, and which ones to leave behind. However, a travel guide cannot force us to make the journey—he/she can only indicate the way. We have to get ourselves to the airport and on the plane. Just so, the Buddha cannot force us to practice the path. He gives the teachings and shows by his example how to do it, but we have to do it ourselves.

THE BUDDHAS AS MANIFESTATIONS

The second way to think of the Buddhas is as manifestations of omniscient minds in a physical form. Those being we are Buddhas are omniscient in that they perceive all existent phenomena as clearly as we can see the palm of our hand. They achieved this ability by fully developing their wisdom and compassion, thus eliminating all defects, but we cannot communicate directly with the Buddhas' omniscient minds as we have no clairvoyance. In order for the Buddhas to fulfil their most heartfelt wise to lead all sentient being to enlightenment, they have to communicate with us, and in order to do so, they assume a physical form. In this way, we can think of sakyamuni Buddha as a being who was already enlightened, and who appeared in the aspect of a prince in order to teach us.

But if he is already enlightened, how can he take re-birth? Sakyamuni did not take re-birth under the control of afflictive emotions and contaminated actions (karma) as ordinary beings do, as he had already eliminated these

defilements from his mind. However, he was able to appear on this earth by the power of compassion.

When thinking of the Buddha as a manifestation, do not emphasize the Buddha as a personality. Rather, concentrate on the qualities of the omniscient mind appearing in the form of a person. This is a more abstract way of understanding the Buddha, so it takes more effort on our part to think in this way and to understand.

In the same way, the various enlightened Buddhist deities can be seen as manifestations of the omniscient minds. Why are there so many deities if all the beings who have attained enlightenment have the same realizations? This is because each physical appearance emphasizes and communities with different aspects of our personality. This demonstrates the Buddhas' skill means. For example, Avalokiteshvara (Kuan yin, chenresig) is the manifestation of the compassion of all the Buddhas. Although possessing all the compassion and wisdom of any Buddha, avalokiteshvara's particular manifestation emphasizes compassion. By thinking of, praying to and meditating on avalokiteshvara, we can develop all the qualities of the Buddhas, and especially our compassion will develop more quickly.

The white color of avalokiteshvara emphasizes purity, in this case the purification of selfishness through compassion. The thousand arm, each with an eye in its palm, expresses how impartial compassion looks upon all beings and is willing to reach out to help them. By visualizing compassion in this physical aspect, we communicate with compassion in a non-verbal and symbolic way.

Manjushri is the manifestation of the wisdom of all the Buddhas, although Manjushri, too, has the same realizations as all the Buddhas. Manjushri, as found in the Tibetan tradition, is depicted as yellow in color, holding a flaming sword and a lotus flower with the perfection of wisdom sutra. This physical form is symbolic of inner

realizations. Yellow color represents wisdom, which illuminates the mind just as golden rays of the sun light up the earth. The sword, too, represents wisdom in its function of cutting ignorance. Holding the perfection of wisdom sutra indicates that the way we are to develop wisdom is by studying, contemplating and meditating on this sutra. By visualizing and meditation on Manjushri, we can attain the qualities of a Buddha, especially wisdom.

In this way we can understand why there are so many deities. Each emphasizes a particular aspect of the enlightened qualities, in order to communicate that quality to us symbolically. That does not mean, however, that there is no such being as Avalokiteshvara, for on one level, we can understand the Buddha of compassion to be a person residing in a certain Pure Land. On another level, we can see him (or her) as a manifestation of compassion in a physical form. Do not get confused because Avalokiteshvara is sometimes in a male form and sometimes in a female form. It is not because he/she could not make up his/her mind! the enlightened mind is actually beyond being Male or female. These are just appearances in order to communicate with us ordinary beings who are so involved in forms. An enlightened being can appear in a wide variety of bodies.

The nature of all these various manifestations is the same: the omniscient mind of wisdom and compassion. All of the Buddhas and deities are not separate beings in the same way that an apple and an orange are separate fruits. Rather, they all have the same nature, only they appear in different external forms in order to communicate with us in different ways. From one lump of clay, a pot, a vase, a plate, or a figurine can be made. The nature of all of them is the same-clay- yet they perform different functions according to the way the clay is shaped. In the same way, the nature of all the Buddhas and deities is the omniscient mind of wisdom and compassion. This appears in a variety of forms in order to perform various functions. Thus, when we want to develop

compassion, we emphasize meditation on Avalokiteshvara; when our mind is dull and sluggish, we emphasize the practice of Manjushri, the Buddha of wisdom. These Buddhas all have the same realizations, yet each one has his/her specialty.

THE BUDDHA THAT WE WILL BECOME

The third way to understand the Buddha that we take refuge in is as the appearance of our own Buddha nature in its fully developed form. All sentient beings have the potential to become Buddhas, for we all have the clear nature of the mind. At the present our mind is clouded by afflictive emotions (klesa) and actions (karma). Through constant practice, we can remove these defilements from our mind stream and nourish the seeds of all the beautiful potential we have. Thus, each of us can become a Buddha when this process of purification and growth is completed. This is a feature unique to Buddhism, for in most other religions there is an irreparable gap between the divine being and the human being. However, the Buddha said that each sentient being has the potential. It is only a matter of engaging in the practice and creating the causes to reach perfection.

When we visualize the Buddha or a deity and think of him /her as the future Buddha that we will become, we are imagining our now latent Buddha nature in its completely developed form. We are thinking of the future time when we shall have completed the path of purification and growth. We are imagining the future in the present, and in this way reaffirming our own latent goodness this also helps us to understand that what ultimately protects us from suffering is our own practice and achievement of enlightenment.

These different ways of understanding the Buddha are progressively more difficult to understand. We may not grasp them immediately. That is alright. Various interpretations are explained because people have different ways of understanding. We are not expected to understand everything at once.

Triple Gems – Buddha, Dharma, Sangha and Four Noble Truths

Bijaya Tuladhar, Jyatha, Jhwabahal

The Buddha : The Buddha refers both to the historical Buddha and to the ideal of Buddhahood which is open to all.

The Dharma : The Dharma primarily means the teachings of the Buddha, or the truth he understood. Dharma has many meanings but most importantly it means the unmediated Truth (as experienced by the Enlightened mind) and Buddhist Teachings, the Truth as mediated by language and concepts. In the second sense Dharma is the teaching that was born when the Buddha first put his realisation into words and communicated it to others at Sarnath in Northern India. The occasion is traditionally referred to as 'the first turning of the wheel of the Dharma' and the eight-spoked Dharma wheel is a common emblem of Buddhism.

As well as this Dharma, refers to the entire corpus of scriptures which are regarded as constituting the Buddhist canon. These include records of the Buddha's life (known as the Pali Canon), scriptures from a later date, and the written teachings of those people who have attained Enlightenment over the centuries. The whole canon is many hundred times as long as the Bible and it represents a literature of unparalleled riches. It includes works such as *The Dhammapada*, *The Diamond Sutra*, and *The Tibetan Book of the Dead*.

Another meaning of Dharma is the practices which are outlined within the scriptures. Despite the wealth of its literature the essence of Buddhism is very simple: it is finding ways to transform oneself. It could be summed up as 'learning to do good; ceasing to do evil; purifying the heart' (as the *Dhammapada* says).

The Sangha : The third of the 'Three Jewels' is the Sangha or the spiritual community. Buddhism is not an abstract philosophy or creed; it is a way of approaching life and therefore it only has any meaning when it is embodied in people. So Buddhists place great value on the fellowship of others who are treading the same path, and those who embody its goal. In the broadest sense the Sangha means all of the Buddhists in the world and all those of the past and of the future. In

practice it particularly refers to other Buddhists with whom one is in effective contact.

Buddhism being a path, some people are further advanced along it than others, and particular respect is paid to the lineage of great teachers down the millennia. Beyond this, the ideals of Buddhism find their embodiment in archetypal figures known as Bodhisattvas. For example, Avalokitesvara is the embodiment of Compassion, and he is depicted with four, eight, or a thousand arms with which he seeks to help sentient beings; Manjusri is the embodiment of Wisdom and he is depicted carrying a sword with which he cuts through ignorance. Together the Bodhisattvas and the other Enlightened teachers are known as the Arya Sangha or community of the Noble Ones.

The Four Noble Truths : The Four Aryan (or Noble) Truths are perhaps the most basic formulation of the Buddha's teaching. They are expressed as follows:

1. All existence is *dukkha*. This word has been variously translated as 'suffering', 'anguish', 'pain', or 'unsatisfactoriness'. The Buddha's insight was that our lives are a struggle, and we do not find ultimate happiness or satisfaction in anything we experience. This is the problem of existence.
2. The cause of *dukkha* is craving. The natural human tendency is to blame our difficulties on things outside ourselves. But the Buddha says that their actual root is to be found in the mind itself. In particular our tendency to grasp at things (or alternatively to push them away) places us fundamentally at odds with the way life really is.
3. The cessation of *dukkha* comes with the cessation of craving. As we are the ultimate cause of our difficulties, we are also the solution. We cannot change the things that happen to us, but we can change our responses.
4. There is a path that leads from *dukkha*. Although the Buddha throws responsibility back on to the individual he also taught methods through which we can change ourselves. One formulation of these methods is known as the Noble Eightfold Path of right view, aspiration, action, speech, livelihood, effort, mindfulness, and meditation.

Observing the Baisakh purnima and the UN

- Prem Ial chitrakar

On 13th may, 2006, the people of the world in general and Buddhists communities in particular, will be celebrating the triple blessed Day – the birth of the Buddha, his attainment of enlightenment and his passing away-by organizing various programmes as well as highlighting an invaluable contributions made by Lord Buddha, for the salvation of the mankind in the world. This year the 2550th Buddha jayanti will also be observed as "Lumbini Day" by the lumbini Development Trust / HGM at lumbini, the birth place of Lord Buddha. Similary, the United Nations Organization is also supposed to observe- the triple Blessed Day as day of an international Recognition, at its Headquaters and other United Nations Offices. The resolution to this effect was adopted at the 79th plenary meeting the United Nations, on December 15, 1999, after this was sponsored by 34member countries of the world body. But the resolutin has not been implemented, so far by the United Nation, despite the lapses of more than seven years. The resolution has not been implemented because the resolution adapted by the plenary Meeting/general Assembly of the UN is not generally mandatory, according to the provision of the current UN charter. Under this situation, how to persuade the United Nations in implemenitng the adopted resolution No 54/115 has been one of the challenges that the peace loving people of world have been facing.

The major paragraphs of the resolution No 54/115 adopted have been-

- 1) Acknowledging the hope expressed by the International Buddhist conference held in Sri lanka in November, 1998 that the triple Blessed Day- the day of the full moon in the month of May, each year, be recognized internationally and in particular at the United Nations Headquater and other United Na-

tions Office.

- 2) Recognizing that the Day of the full moon in the month of May is the most sacred to Buddhist who commomerate on that day- the birth of the Buddha, his attainment of Enlightenment, and his passing away.
- 3) Considering that International Recognition at United Nations Headquater and other United Nations Office would constitute an acknowledgment of the contribution that Buddhism- one of the oldest religion in the world, has made for over two and half millennium and continues to make the spirituality of humanity.
- 4) Resolves that without cost to the United Nations- appropriated arrangements shall be made for International observance the day of Baishak at the United Nations Headquater and other United Nations Office, and with permanent misions that also wish to be consulted.

Noe the big question that lies before all of us is that why the last paragraph of the adopted resolution has been addressed by the UN?

According to available information, no thought has been given by the UN in observing the Triplr Blessed Day either at the United Nations Headquater or in the other United Nations Office,ever since the resolution No 51/115 was adapted in 1999 if the adopted resolution is not going to be implemented how can one believe that the recently adopted Reform measures of the UN world be implemented by the United Nations in the days to come?

The observation of the Day of Baishak by the United Nations is very important today than ever before because the peace and security of the world today is hanging in balance. The peace and security of the world has increasing been

threatening in recent years due to increasing indecisiveness of the UN in resolving the major global issues which has been threatening the peace and the security of the world.

Historically all the governments of the world- have basically been observing different Days, such as International year of Ecotourism, world Food day, World Water Day to name but few, ever since, the United Nations Organization was established in 1945. These different Days have been observed to highlight the importance of the Day designated they have also been observed to create awareness as well as to deepen the understanding of the importance of the Day designated in terms of its aims and objectives. These different Days have also been observed based on given themes. Therefore similar processes are to be followed in observing the Triple Blessed Day by the United Nations, at least, from the year 2007 onwards.

An International observation of the Triple Blessed Day by the UN is to be considered not only as a challenge to the United Nations Organization in conceiving a new global paradigm of peace and security in the world, based on the peace message of Lord Buddha but it is also as an opportunity to salvage the mankind from their suffering through the spiritual awakening (in developing kushachchita in the mind of the people) in the world. It is, therefore, an appropriate mechanism is to be conceived to observe the Triple Blessed Day by the UN, at least, from the year 2007 onwards.

Considering the increasing undesirable activities that have been going all over world as well as

above mentioned factors, Nepal has developed a new mechanism on how to implement the adopted resolution No 54/115 by the UN. The mechanism developed has been based on the conclusions drawn by an Interaction Programme which have been organized by an International Institute of Buddhist studies Nepal which was held at world Buddhist Temples at New Baneshwor in Nepal on 30th November 2004.

The major conclusions drawn by an Interaction Programme are

1. the Baishak purnima- the full moon day in the month of May is to be observed by the United Nations as a day an International Recognition, according to the adopted resolution No.54/115.
2. the observance of the Baishak purnima not only to be limited to the United Nations Headquarters and other United Nations Offices but it also to be observed, each year by all the member countries of the United Nations, under the clarion call of the United Nations.
3. the Baishak purnima is also to be observed not only to highlight the importance of the day designated but also to create awareness as well as to deepen understanding of the teaching of Buddha in terms of their impact (through sermonizing) for the betterment of mankind in the world
4. in observing the Baishak purnima, each year an appropriate theme is also to be given, not only to disseminate the invaluable teachings of Lord Buddha but also in conceiving a new global paradigm of peace and security in the world.
5. An International Institute of Buddhist studies of Nepal needs also to be established in Nepal, the birth place of Lord Buddha, under the United Nations to provide appropriate theme, each year, observing the Baishak purnima- the full Moon Day, in the month of May.

Therefore, the above mentioned mechanism on how to implement the adopted resolution No.54/115 are to be seriously considered by the participants of the 61st session of the United Nations General Assembly which is going to be held in New York in the forthcoming September month 2006. They are not only to be discussed but they must also be adopted for their implementation for the interest of the 191 member of the world body in the days ahead.

बौद्ध गतिविधि

बौद्ध पूजा सम्पन्न

चैत्र-१ माघशुक्ल पूर्णिमा :- स्वयम्भूस्थित् आनन्दकुटी विहारमा प्रत्येक पूर्णिमामा भैं यसमाघ पूर्णिमाका दिन पनि विभिन्न धार्मिक कार्यक्रमका साथ बौद्ध पूजा सम्पन्न भएको छ । उक्त दिन विहान स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलबाट विभिन्न बौद्ध ज्ञानमाला भजन गायन पश्चात उपस्थित् श्रद्धालु उपासकोपासिकाहरु लाइनबद्ध भईं सुगन्ध पुष्प, धूप आदि तैव्यद्य हातेमालो गरी स-श्रद्धा पूर्वक नवलोक्तुर बुद्ध गुण स्मरण गर्दै अपर्ण गरे ।

आचार्य भिक्षु कुमार कास्यप महास्थविर सामु पञ्चशील र अष्टशील समादान पश्चात सामुहिक रूपमा गाथाद्वारा पनि बुद्धपूजा भएको थियो । तत् पश्चात सुस्वाध्यको मङ्गलकामना गर्दै भिक्षु संघद्वारा परित्राण पाठको सज्जायाना गर्नुभएको थियो ।

धर्मोपदेशको क्रममा स्थानिय निवासि भिक्षु धर्ममूर्तिद्वारा चित्त वर्गको गाथा उद्घृत गर्दै मनको चञ्चलता र यसको स्वभावलाई नियालि मनलाई काबुमा लिन सकेको खण्डमा अशान्त यो मनलाई शान्त र नियन्त्रनमा लिन सकिने र मनको चञ्चलताबाट हुने अपार क्षतिबाट बच्न र बचाउन सकिने आदि सारगर्भित् उपदेश गर्नु हैँ विषम परिस्थितिमा पनि कसरी मनलाई शान्तिको अनुभूति लिन सकिने तथ्य पनि प्रकाश पार्नु भएको थियो । उक्त दिन भिक्षु संघ सहित उपस्थित श्रद्धालु उपासकोपासिकाहरुलाई पनि भोजनको व्यवस्था गरिएको थियो ।

बौद्ध व्यक्तित्व र बौद्ध संस्था सम्मानित्

चैत्र १९पाटन ढोका :- बुद्ध धर्मको प्रचार-प्रशार र बौद्ध संस्कृतिको सम्बद्धन र संरक्षणमा गहफिलो टेवा पुस्याइरहेका बौद्ध व्यक्तित्व र संस्थालाई गत चैत्र १९ गते शनिवारका दिन 'धर्म बहादुर धाख्या कल्याण केन्द्र यल' बाट धर्मोदय सभा, युवक बौद्ध मण्डल (YMB) र व्यक्तित्वहरुमा श्रद्धेय भिक्षुद्वयु अश्वघोष र आचार्य कुमार कास्यप महास्थविरहरुलाई सम्मानीय मन्त्री बुद्धिराज बज्ञाचार्यको प्रमुख अतिथिमा सम्पन्न अभिनन्दन् कार्यक्रम बीच कदर स्वरूप सम्मान प्रदान गरि सम्मान गरिएको थियो ।

ल्होसार बर्ष मनाइयो

नेपाल एक विभिन्न जातजाति र संस्कृति भएको देश, यहाँ सबैको आ-आफ्नो भेष भुषा, परम्परा र पर्वहरु छन् । यस्तै पर्वहरु मध्ये आफ्नो जाति र पहिचानको आधार बनिरहेको तमु जातिको, नया वर्षको रूपमा मनाइने ल्होसार पर्व पनि एक हो । सोही पर्व गत २०८३ पुष १४ गतेका दिन, नेपालको विभिन्न

ठाउँमा छरिएर रहेता पनि उक्त दिन सबै एक ठाउँमा भेला भई एक आपसमा नयाँ वर्षको शुभ कामना आदान प्रदान गर्दै मनाइयो । धिलै भए पनि प्राप्त भएको समाचार अनुसार ।

उक्त कार्यक्रमको अयोजना तसु बौद्ध संस्थाले स्वयम्भूमा एक भव्यकार्यक्रम आयोजना गरि सम्पन्न गरिएको थियो । कार्यक्रममा प्रमुख अतिथीको रूपमा बागमति अञ्चलका प्रशासक प्रा. डा. शेखर गुरुङज्यू को उपस्थिति पनि थिया । सभापतित्वमा लमजुङ जिबि.स.का पूर्व सभापति श्री गज बहादुर गुरुङले गर्नु भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा उपस्थित व्यक्तित्वहरुले ल्होसारका विषयमा आ-आफ्नो मन्तव्य प्रकट गर्नु भएको थियो ।

पुस्तक लोकार्पण

श्री दोलेन्द्र शाक्यद्वारा लिखित 'विपश्यना-ध्यान-साधना' पुस्तक गत २०८२-११-२७ गते शनिवारका दिन श्रद्धेय ज्ञानपुर्णिक महास्थविरको प्रमुख अतिथिमा एक समारोह बीच अतिथि भिक्षु ज्ञानपुर्णिक महास्थविरबाट उक्त पुस्तक लोकार्पण भएको थियो ।

उक्त पुस्तकको समिक्षा भिक्षु कोण्डण्यद्वारा गर्नुभएको पुस्तक लोकार्पण समारोहमा सभापतित्वको रूपमा श्री प्रा. आशाराम शाक्यज्यू रहनुभएको थियो ।

धर्म देशना सम्पन्न

विश्वमैत्रि विहारमा गरिन्दै आएको धर्मदेशना कार्यक्रम पटक पनि सम्पन्न भयो । पहिला भैं यस पटक पनि पञ्चशील ग्रहण पश्चात बुद्धपूजा पछि अनगारिका धम्चरियाबाट धर्मोपदेशका क्रममा "शुद्धोदन महाराजका महामन्त्रि कालुदयिका प्रयाशद्वारा बुद्धलाई कपिलवस्तु पुनरागमण गराउन सफल भएका र कपिलवस्तुमा विहार गरुङ्गेल महाराज शुद्धोदनलाई मार्ग फलमा प्रतिस्थित गराउनु जन्म प्रवज्या साथै धनसम्पति माग्न आएका राहुल कुमारलाई लौकिक धनसम्पतिभन्दा लोकोत्तर धनसम्पति श्रेष्ठ भनी राहुल कुमारलाई प्रवज्या गराउनुभई लोकोत्तर धनसम्पतिको दायाद बनाइदिनु भएको प्रसंग उल्लेख गर्नुभई हामी बुद्धिजीवीहरू लैकिक सम्पतिमा रुमल्लिरहनु भन्दा लोकोत्तर सम्पतिको सञ्चय गर्नु उत्तम भएको प्रसंगमा धर्मोपदेश गर्नुभएको थियो ।

उत्कृष्ट विद्यार्थीहरुलाई नगद

उपहारको व्यवस्था

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघद्वारा सञ्चालित नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको विभिन्न स्तरको कक्षामा सञ्चालित परिक्षामा सर्वाधिक अंक त्याई उत्तिर्ण भएका विद्यार्थीहरुलाई परियति शिक्षा पद्धन होसला बढाउने उद्देश्यले स्वयम्भू धर्म

ज्ञानवृत्तभूमि

पासा पुच्छ; स्वयम्भूको तर्फबाट गत वर्ष २०६१ (बुंसं २५४८) चैत्र २७ गते विश्वशान्ति बिहारमा सम्पन्न ४२ औं परियति दिक्षान्त समारोहमा विभिन्न तहमा उत्कृष्ट अंक ल्याई उत्तिर्ण भएका विद्यार्थीहरुलाई नगद उपहार दिइ जस्तै यस वर्ष २०६२ (बुंसं २५४९) मा पनि विभिन्न स्तरमा उच्च अंक ल्याई उत्तिर्ण हुने विद्यार्थीहरुलाई नगद उपहार दिने व्यवस्था गरिएको छ। स्मरणीय छ स्वयम्भू धर्म पासा पुच्छ: बाट प्रत्येक वर्षमा परियति सञ्चालन भएका विभिन्न केन्द्रहरुमा गई स्टेशनरी सामान वितरण गर्नुका साथै जलपान गराउने आदि कार्यक्रमको पनि आयोजना गर्दै आइरहनु भएका छन्।

सिद्धी-इन्द्र स्मृति कोष

ललितपुर वैशाख १८ गते। अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले बुद्धधर्मका विविध पक्षमा पुस्तकहरुको रचना गर्दै बुद्ध शिक्षा प्रचारमा विगत तीन दशक भन्दा अधिदेखि निरन्तर उल्लेखनीय योगदान गर्दै आउनु भएकोमा सिद्धी-इन्द्र स्मृति कोष ललितपुरले उहाँको योगदानको उच्च मूल्यांकन गर्दै उहाँलाई सार्वजनिक अभिनन्दन गरेको छ।

कोषका महासचिव एवं लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका रजिस्ट्रार केदार शाक्यले नेपालमा बुद्ध शिक्षा फैलाउन प्रतिकुल कठिन परिस्थितिमा पनि भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको उल्लेखनीय योगदान रहेको चर्चागर्दै कोषले करिब एक दशक अधिदेखि बुद्ध शिक्षा प्रचारमा राम्रो कार्यगर्ने महानुभावहरुलाई सम्मान गर्दै आएको बताउनु भयो।

अभिनन्दित त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले उक्त समारोहमा कोषका संस्थापक धर्मबहादुर शाक्यले आफ्ना माता पिताको स्मृतिमा बुद्ध शिक्षा प्रचार कार्यमा लागिपर्ने व्यक्तिहरुको सम्मान गर्नु पनि पुन्य लाभ गर्नु हो भन्दै भगवान बुद्धको शिक्षा अनुसार जसले आफ्ना जन्मशता आमा बाबुको सेवा गर्दछ उसले पुन्यलाभ गर्दछ भन्नु भयो।

कोषका उपाध्यक्ष एवं समारोहका सभापति ललितपुरका पूर्वमेयर बेखारल्त शाक्यले अभिनन्दनपत्र प्रदानगर्दै नेपालमा बुद्ध शिक्षालाई विश्वविद्यालयस्तरमा अध्ययन, अध्यापन, अनुसन्धान गर्न लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय स्थापना भएकोमा हार्दिक सहाना व्यक्तिगर्दै अभिनन्दित व्यक्तित्वको योगदानबाट नेपालमा बुद्धधर्म र बुद्ध शिक्षालाई चिरस्थायी बनाउन निकै ठूलो बल पुगेको बताउनु भएको छ।

भिक्षु कौण्डन्यले अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्षको सम्मान भिक्षु महासंघको नै सम्मान भएको बताउदै नेपालमा अबको सम्बिधानमा धार्मिक स्वतन्त्रतालाई प्रत्याभूत गर्दै धर्मनिरपेक्ष राज्य घोषणा हुनुपर्ने कुरामा जोड दिनुभएको

छ। भिक्षु धर्मपालले बाबु आमाको नाममा स्मृति कोष स्थापना गर्नु सहजनीय कार्य भएको बताउनु भयो।

कोषका संस्थापक धर्मबहादुर शाक्यले आफ्ना अग्रजहरुको सल्लाह सुभावमा स्मृति कोष स्थापना गरेको र कोषले हालै लुम्बिनीको पर्सा चौराहमा सिद्धार्थ गौतमको मूर्ती स्थापना र काठमाडौँमा विरामीहरुका लागि निःशुल्क एस्मुलेन्स सेवा सञ्चालन गर्दै आएको बताउनु भयो। समारोहमा अभिनन्दित व्यक्तित्वको सुस्वाय्यको कामना गर्दै कोषले रु. सात हजार नगद पनि प्रदान गरेको थियो। यस्तै अन्य भिक्षु तथा अनगारिकाहरुलाई पनि दानप्रदान गरिएको थियो।

बुद्ध जयन्ती मूल समारोह

समिति २५५० गठन

काठमण्डौ शान्ति नायक भगवान बुद्धको जन्म, सम्बोधि

लाभ तथा महापरिनिर्बाण दिवस २५५० औं बुद्धजयन्ती समारोह भव्य रूपमा मनाउन भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको अध्यक्षतामा एक मूल समारोह समिति गठन भएकोछ। शाक्यमुनि गौतमको जन्म २५०० मा पनि ५० वर्ष पुगी २५५० औं बुद्धजयन्ती भएको यो वर्ष अझ महत्व हुन पुगेकोले भव्य रूपमा मनाउन लाग्नेएकोछ।

विगत वर्षहरूमा भैं यस वर्ष पनि व्यवस्थित रूपमा बुद्धजयन्ती समारोह संचालन गर्न नयाँ कार्य-समिति गठन भएकोछ। जसमा भिक्षु अश्वघोष महास्थविर अध्यक्ष, भिक्षु धर्ममूर्ति, भिक्षु कौण्डन्य श्यामकृष्ण मानन्दर र गौतम शाक्य उपाध्यक्षहरु हुनुहुन्छ भने महासचिवमा संघरत्न शाक्य, सचिवमा डा. लक्ष्मण शाक्य, सह-सचिवमा शंकरराज सिंह, कोषाध्यक्षमा माणिकरत्न शाक्य, सह-कोषाध्यक्षमा स्वयमकृष्ण मानन्दर हुनुहुन्छ। सोही मूल समारोह समितिका अन्य कार्यकारिणी सदस्यहरूमा धम्मवति गुरुमा, मोहनकृष्ण डंगोल, अमृतलाल रज्जित, कुल धर्मरत्न तुलाधर, केदार शाक्य, तुल्सीकृष्ण मानन्दर, रमेश मानन्दर, इश्वरमान सिंह, मणिरत्न तुलाधर, पुष्परत्न तुलाधर, टेङ्गुप लामा तथा दुईजना जन-जातिका तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्नेछ। साथै सो समितिलाई निर्देशन दिन धर्मानुशासकहरु संघ नायक भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविर, उप-संघनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, भिक्षु ज्ञानपुर्णिक महास्थविर र पण्डित बद्रिरत्न बज्जाचार्य हुनुहुन्छ। यस अतिरिक्त समितिलाई विशेष सल्लाह दिन सल्लाहकारहरू पनि रहनुभएको छन्। उहाँहरू हुनुहुन्छ भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, भिक्षु आनन्द, तीर्थ नारायण मानन्दर, लोकदर्शन बज्जाचार्य, प्रयागराजसिंह सुवाल, प्राध्यापक सुर्वं शाक्य, मा. लक्ष्मीदाश मानन्दर, बुद्धरत्न बज्जाचार्य र नानीभाई स्थापित।

बुद्धजयन्तीको अवसरमा विभिन्न कार्यक्रमहरू र व्यवस्थाको लागि विभिन्न उप-समितिहरू पनि गठन गरियो । आइतबार नै बसेको सो बैठकले प्रचार प्रसार तथा धर्म देशना उप-समितिमा भिक्षु संघरक्षित संयोजक र वरिष्ठ पत्रकार इश्वरमा सिंह सह संयोजक, विहार श्रृंगार उप-समितिमा संयोजक भिक्षु प्रज्ञारत्न र अमृत धर्म परियति परिवार सह-संयोजक, अतिथि सत्कार उप-समिति प्रयागरागसिंह सुवाल संयोजक र व.अ. सर्वज्ञरत्न तुलाधर सह-संयोजक, समारोह प्रवन्ध तथा श्रृंगार उप-समितिमा गुट्यरत्न शाक्य संयोजन, रत्नमान श्रेष्ठ सह-संयोजक, अर्थ-संकलन उप-समितिमा जुजुभाई संयोजक र नानीभाई स्थापित, तुल्सीकृष्ण मानन्धर र श्यामकृष्ण मानन्धरहरू विशेष सहयोगिहरू पूर्णमान तुलाधर र श्यामकृष्ण मानन्धर सह-संयोजक रहनुभएका छन् ।

यस्तै अस्थि धातु प्रदेशन उप-समितिमा साहिलामान तुलाधर संयोजक, बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता उप-समितिमा भिक्षु शुशिल संयोजक र मानन्धर ल्यायम्ह पुचः सह-संयोजक, खाद्य व्यवस्थापन उप-समितिमा संघरत्न मानन्धर संयोजक, जलपान तथा भिक्षु भोजन व्यवस्था उप-समितिमा इन्द्रनारायण मानन्धर संयोजक, रक्तदान तथा चक्षुदान उप-समितिमा रामेश्वरप्रसाद श्रेष्ठ संयोजक, शंकरराज सिंह सह-संयोजक, जेबी प्रकाशन उप-समितिमा रमेश मानन्धर संयोजक, स्मारिका प्रकाशन उप-समितिमा भिक्षु कोण्डञ्ज संयोजक र भिक्षु शुशिल सह-संयोजक, स्वयम सेवक परिचालन उप-समितिमा आनन्दकुटी विद्यापिठ विर्वार्थी परिवार संयोजक रहेकाछन् ।

२५५० औं बुद्धजयन्ती विशेष समारोह समन्वय समिति गठन

यस बर्षको २५५० औं बुद्धजयन्ती समारोह अभि विविध पक्ष भव्यताका साथ मनाउन बुद्धजयन्ती मूल समारोह समिति २५५० लाई अरु समन्वय राख्न २५५० औं २५५० औं बुद्धजयन्ती विशेष समारोह समन्वय समिति गठन भएकोछ ।

यस समन्वय समितिलाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, र (योम्पो ग्येर्मु छुलिम, पण्डित बद्रिरत्न बज्ञाचार्य, रहनुभएको एक अध्यक्ष मण्डलको नेतृत्वमा यो विशेष बुद्धजयन्ती समारोह कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

उक्त समन्वय समितिमा मूल समारोह समितिका महासचिव संघरत्न शाक्य, सदस्य सचिवमा रहनु भएकोछ भने समारोह व्यवस्थापकमा गुट्यरत्न शाक्य हुनुहुन्छ ।

साथै त्यस समारोहलाई सधाउ पुच्याउन विभिन्न बौद्ध धर्मका संघ संगठनहरू समाविष्ट छन् । यसरी प्रतिनिधित्व गर्ने

सदस्यहरूमा र्याम्पो नवाड लुण्डुप्र सामो मैमोरियल गुम्बा, चक्रपथ, पेम्बा रावा सिन्सा कल्याण केन्द्र, मोहनकृष्ण डगोल र विपेदै महर्जन, ज्यापू महागुटी, सुचित्रमान शाक्य धर्मोदय सभा केन्द्र, महेन्द्रजंग तामाङ, नेपाल तामाङ घेङुंग, क्या. यामबहादुर बुढाथोकी, मगर नेपाल मगर संघ, नरेन्द्र कुमार चौधरी थारु कल्याणकारी सभा र जिक्दोल लामा कपन गुम्बा हुनुहुन्छ ।

साथै पन्नाकाजी शाक्य ज्ञानमाला भजन खल स्वयम्भू बखत बहादुर चित्रकार, लोक थेरवाद बौद्ध दायक केन्द्रीय परिषद्, अमृत घले राष्ट्रिय बौद्ध महासंघ, कान्छा भाई चक्रधर करुनामय पूजा सेवा खल, बुद्धरत्न बज्ञाचार्य समाज गुटी लालबहादुर (राजु) गुरुङ, मुस्ताङ बाह गाउँ लोच्छबोडुन सेवा, श्याम गुरुङ मनानंग सेवा समिति, कृपासागर शेर्पा नेपाल शेर्पासंघ सो समन्वय समितिमा हुनुहुन्छ ।

अन्य सदस्यहरूमा सानुराज शाक्य, युवक बौद्ध मण्डल, त्रिरत्न मानन्धर युवा बौद्ध समुह, उदेन न्तुसायमी मानन्धर ल्यायम्ह पुचः, राम रत्न तुलाधर श्रीघः ज्ञानमाला भजन खल, तमु गुरुङ राष्ट्रिय परिषद्, तमु बौद्ध सेवा समिति र बुद्धजयन्ती समारोह समिति २५५० औं का कार्यकरणी पदाधिकारीहरू मणिकरत्न शाक्य, शंकरराज सिंह, रमेश मानन्धर र जुजुभाई तुलाधर रहनुभएको छ ।

लुम्बिनी विश्व विद्यालयले विद्यावारिधि उपाधि

काठमाडौं वैशाख २१ गते लुम्बिनी विश्वविद्यालयले निकट भविष्यमै बौद्ध धर्म, दर्शन सम्बन्धी स्नातक र स्नातकोत्तर तहको अध्यापन शुरू गर्ने तयारी भैरहेको र, सो कार्यको लागि आवश्यक पाठ्यक्रम तयार गर्न थालिएको र ती दुवै तहका अध्यापन ३ वर्ष अवधिको हुने भनिएता पनि प्राज्ञीक परिषदले निर्णय गर्न बाँकी रहेको पनि जानकारी गराउनुभयो । विश्वविद्यालयले थेरवाद बुद्धधर्म दर्शन, बज्ञायान बुद्धधर्म दर्शन, भाषा, लिपी, विभाग गरी पाँच संकायमा संचालन हुनेछ ।

तल्लो तहको अध्यापन शुरुवात नै नभई एकै पटक विद्यावारिधिको कक्षा संचालनको कारणमा विश्वविद्यालयको लागि आवश्यक प्राध्यापक उत्पादन गर्न विद्यावारिधिवाट शुरू गरिएको र, अन्य विश्वविद्यालयमा जस्तै एम फिल गर्नु नपर्ने गरी एम.ए. पश्चात विद्यावारिधि गर्न सकिने छ उक्त कुराको जानकारी लुम्बिनी विश्वविद्यालयका रजिस्ट्रार केदार शाक्यले बताउनु भयो ।

२५५० औं बुद्धजयन्ती को पुनित अवसरमा मंगलमलय
हार्दिक शुभ-कामना व्यक्त गर्दछौं ।

बुद्धजयन्ती समारोह समिति

श्रीघःविहार नःघल, फोन नं. ४२५९५९५